

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DIŞARIYA KAPALI SİTELERİN AYDIN
KENTİNDE MEKÂNSAL ANALİZİ

Özlem YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

OCAK-2021
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Özlem YILDIZ tarafından hazırlanan “Kapalı Sitelerin Aydın Kentinde Mekânsal Analizi” adlı tez çalışması 22/01/2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri**İmza****Başkan**

Doç. Dr. Fatih CANAN

.....

Danışman

Prof. Dr. Havva ALKAN BALA

.....

Üye

Doç. Dr. Fatih CANAN

.....

Üye

Dr. Ögt. Üyesi Emine YILDIZ KUYRUKÇU

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Saadettin Erhan KESEN
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Özlem YILDIZ

Tarih: 22/01/2021

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DIŞARIYA KAPALI SİTELERİN AYDIN KENTİNDE MEKÂNSAL ANALİZİ

Özlem YILDIZ

Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Havva ALKAN BALA

2021, 113 Sayfa

Jüri

Prof. Dr. Havva ALKAN BALA
Doç. Dr. Fatih CANAN
Dr. Öğr. Üyesi Emine YILDIZ KUYRUKÇU

Kapalı siteler dünyada artan suç korkusu, güvenlik, prestij, ayrı ve farklı olma istekleri gibi nedenlerle ortaya çıkmıştır. Ülkede yürütülen neoliberal politikaların etkisi, yüksek gelirli kesimin prestij arayışı, kapalı sitelerdeki ayrıcalıklı yaşama özendiren reklamlar ve güvenlik hissi kapalı sitelerin Türkiye’de ortaya çıkış nedenleridir. Aydın kentinde kapalı siteler ülke genelinde yürütülen neoliberal politikalar, kooperatifleşme ile kentte katılan siteleşme kültürünün devamı niteliğinde, ayrıcalıklı yaşam olarak kendine yer bulmaktadır. Yurt dışı kaynaklı ayrıcalıklı yaşamın sembolü kapalı siteler benzer mimari stil, form ve silüetleri ile kentlerde aynışma, kentleri birbirinden ayıran sınırlarında, özelliklerinde bulanıklaşma ve yok etme eğilimindedir. Yer üç boyutlu fiziksel özelliklerinin yanı sıra kimlik, aidiyet, tarihsellik, kültürel özellikler ve yer hissi gibi özelliklere sahiptir. Aydın kenti tarihsel olaylar, kültürel özellikleri, fiziki yapısı, iklimsel değerleri, kentli ve yer kimliği ile diğer kentlerden ayrılan tek ve biricik özelliklere sahiptir. Kentte bulunan kapalı siteler benzer mimari stil ve formları nedeniyle Aydın kentinin yer kimliğini, yer özelliklerini taşımadığı savı ileri sürülmektedir. Yapılan literatür araştırması ve kentte yer olgusu ve kapalı siteler üzerine yapılan araştırmalar ile Aydın kenti yer olgusu ve kapalı siteler arasında anlamlı bir bağlantının olup olmadığı araştırılmak istenmiştir. Ayrıca kentin yer ruhu, yer kimliği araştırılarak gelecek çalışmalar için kaynak oluşturulması amaçlanmıştır. Aydın kentinde yer olgusunun tespiti için Norberg Schulz(1976)’un “Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture” adlı eseri üzerinden yer ve yerin ruhu ile ilgili bilgiler hermeneutik yöntemle yorumlanarak tablolaştırılmıştır. Yapılan tabloya göre yer olgusu imaj, kimlik ve anlam olmak üzere 3 olguya bölünmüş ve yer tablosu Aydın kentin özelinde tekrar tasarlanmıştır. Yapılan tablolardan elde edilen bilgiler sayesinde anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin Aydın kenti yer ruhu, yer kimliği ile anlamsal olarak bütünleşmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydın kenti, Genius Loci, Kapalı Siteler, Yer Kuramı, Yerin Ruhu.

ABSTRACT**MS THESIS****SPATIAL ANALYSIS OF GATED COMMUNITIES IN AYDIN****Özlem YILDIZ****Konya Technical University Institute of Graduate Studies
Department of Architecture****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Havva ALKAN BALA****2021, 113 Pages****Jury****Prof. Dr. Havva ALKAN BALA****Doç. Dr. Fatih CANAN****Dr. Öğr. Üyesi Emine YILDIZ KUYRUKÇU**

Gated communities have emerged in the world for reasons such as increased fear of crime, security, prestige, and their desire to be separate and different. Gated communities are the reasons for the emergence in Turkey such as the effects of the neoliberal policies implemented in the country, high-income segment seeking prestige, ads promoting privileged life on closed sites and sense of security. Gated communities estates in the city of Aydın find a place as a privileged cooperatives, the first examples of gated communities in Aydın and the neoliberal policies carried out in the country. Gated communities, which are the symbols of the privileged life originating abroad, tend to blur and destroy in the boundaries and characteristics which are separating of the each other the city therefore gated communities have a same and similar architectural styles, forms and silhouettes. The place has characteristics such as identity, belonging, historicality, cultural features and a sense of place as well as its three dimensional physical properties. The city of Aydın has unique and unique features that distinguish it from other cities with its historical events, cultural features, physical structure, climatic values, urban and local identity. It is claimed the gated communities in this city don't have the place identity and the characteristics of the place in Aydın due to similar architectural styles and forms. It was aimed to investigate whether there is a meaningful connection between the city of Aydın and the gated communities with the literature research and studies on the phenomenon of place in the city and gated communities. In addition, it was aimed to create a resource for future studies by researching the city's place spirit and place identity. In order to determine the phenomenon of place in the city of Aydın, information about the place and the spirit of the place has been interpreted with a hermeneutic method and transferred to the table through Norberg Schulz (1976)'s work "Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture" by Norberg Schulz. According to the table, the phenomenon of place is divided into 3 phenomena as image, identity and meaning, and the place table is redesigned specifically for Aydın city. Thanks to the information obtained from the tables, meaningful results were found. It has been concluded that the closed sites in Aydın city do not integrate the spirit of the place and the identity of the place in Aydın city.

Keywords: Aydın city, Gated communities, Genius loci, Place Theory, Sense of place.

ÖNSÖZ

İnsanların temel ihtiyaçlarından biri olan konuttur barınma ihtiyacının sonucu olarak ortaya çıkmış ve günümüzde statü, kimlik ve kişisel bir değeri ifade eden araç konumuna gelmiştir. Kapalı siteler Dünyada prestij, yüksek gelirli kesimin düşük gelirliden ayrı ve farklı olma isteği, güvenlik ve suç korkusu gibi nedenlerden ortaya çıkan bir konut türüdür. Türkiye ülke genelinde yürütülen neoliberal politikalar, ayrıcalıklı yaşam, kapalı sitede yaşamı özendiren reklamlar, prestij ve güvenlik gibi nedenlerden ortaya çıktığı genel bir kanıdır. Türkiye’de çoğunlukla kapalı siteler benzer mimari stil, benzer form ve silüet gibi özellikleri nedeniyle kentlerde aynışma ve tekdüzeliğe sebep olmaktadır. Yerleri birbirinden ayıran, kendilerine özgü tek ve biricik özellikleri bulunmaktadır. Oysaki yer duygusunu yapıları çevrelerde yaratabilmek oldukça önemlidir. Yer olgusuna ait özellikler fiziksel ve topografik özellikler, tarihsel ve kültürel özellikler, aidiyet, yer hissi, yerin ve insan kimliğidir. Aydın kenti tarihsel birikimi, kent kimliği, kültürel özellikleri, iklimsel ve fiziki özellikleri ile diğer kentlerden ayrılmakta ve farklılaşmaktadır. Bu çalışma kapsamında Aydın kenti yer olgusu tespit edilerek kentte bulunan kapalı sitelerin Aydın kenti yer bileşenleri ile uyumluluğu araştırılacaktır.

Çalışma süresi boyunca hep yanımda olup beni sonsuz sevgileriyle destekleyen, Aydın kentinde kapalı site araştırmalarımda benimle birlikte çalışan biricik ailem, Annem Mükerrrem YILDIZ, Babam Ercan YILDIZ’a teşekkür ederim. Ayrıca Aydın kentinde bulunan kapalı siteler araştırmamda katkısı olan eniştem Mustafa TUFAN’a teşekkür ederim. Lisans eğitimim boyunca hep yanımda olan, beni destekleyen, yüksek lisans eğitimimde gerek bilgisiyle gerek tecrübesiyle bana önder olan, ilham kaynağım, sevgili Danışman hocam Prof. Dr. Havva ALKAN BALA’ya teşekkür ederim.

Özlem YILDIZ
KONYA-2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Önemi	3
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	5
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	8
4. KAPALI SİTE KAVRAMI.....	11
4.1. Kapalı Site Tipolojileri	16
4.2. Kapalı Sitelerin Dünyada Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	18
4.3. Türkiye’de Kapalı Site Oluşumu ve Gelişimi.....	20
5. MİMARLIKTAKİ YER OLGUSU	24
5.1. Yerin Ruhu(Genius Loci, Sense of Place).....	33
5.2. Yer olmayanlar- Kapalı Site İlişkisi	36
6. AYDIN KENTİ	41
6.1. Aydın Kentinin Coğrafi ve Fiziki Özellikleri	41
6.2. Aydın Kentinin Tarihsel Süreçte Mekânsal Gelişimi	43
6.3. Aydın Kentinin Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Durumu	46
6.4. Aydın Kentinde Konut Gelişimi	47
6.5. Aydın Kentinin Tescilli Yapılar Üzerinden Mimari Karakteri.....	55
6.6. Aydın Kentinde Bulunan Kapalı Siteler	60
7. DEĞERLENDİRME	74
7.1. İmaj (Doğal Çevre-Yapılı Çevre)	76
7.1.1. Doğal çevre(Landscape)	77
7.1.2. Yapılı çevre(Settlement)	81
7.1.3. Bölüm Sonucu.....	87
7.2. Kimlik(Karakter-Mekân- Kimlik)	89
7.3. Anlam(Genius Loci- Ruh)	100

8. SONUÇ ve ÖNERİLER	105
KAYNAKLAR	109
EKLER	113
ÖZGEÇMİŞ	113

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1. Norberg Schulz’ a göre yer kuramı.....	10
Tablo 3.2. Norberg Schulz’ a göre yerin ruhunun özellikleri.....	10
Tablo 4.1. : Kapalı Site Tipolojileri.....	18
Tablo 6.1. Aydın Kenti Kent kimliğinde, kent hafızasında yeri olan tarihsel olaylar	43
Tablo 6.2. Aydın Kenti Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Değerleri	46
Tablo 6.3. Aydın- Güzelhisar kapalı site tablosu	62
Tablo 6.4. Aydın- Meşrutiyet bölgesi kapalı site tablosu	66
Tablo 6.5. Aydın- Cumhuriyet bölgesi kapalı site tablosu	68
Tablo 6.6. Aydın- Kemer bölgesi kapalı site tablosu	70
Tablo 6.7. Aydın- Işıkli bölgesi kapalı site tablosu	71
Tablo 6.8. Aydın- Çeştepe bölgesi kapalı site tablosu.....	71
Tablo 6.9. Aydın- Ovaemiri bölgesi kapalı site tablosu.....	72
Tablo 7.1. Aydın Kenti Yer Analizi İmaj Tablosu.....	77
Tablo 7.2. Aydın Kenti Yer Analizi İmaj Tablosu.....	87
Tablo 7.3. Aydın Kenti Yer Analizi Kimlik Tablosu	98
Tablo 7.4. Aydın Kenti Anlam Değeri.....	101

ŞEKİLLER DİZİNİ

Aydın kentinde kapalı site görünümüleri	12
İstanbul kentinde kapalı site görünümüleri(sea pearl)	12
İngiltere(New Caledonian Wharf)- Japonya(Hiroo Garden Hill) ülkelerinde kapalı site görünümüleri	12
Amerika(The Ridges)- Kanada(Arbutus Ridge) ülkelerinde kapalı site görünümüleri.....	13
Şekil 4.1. Kapalı site örnekleri(Kaynak: Araştırmacının Kişisel Arşivi(1, 2)(2020); http://www.seapearlatakoy.com/landing/ (3, 4) (Erişim Tarihi: 15/12/2020); https://newcaledonianwharf.com/ (5) (Erişim Tarihi: 15/12/2020); https://japanpropertycentral.com/hiroo-garden-hills-north-hill-l-4f/ (6) (Erişim Tarihi: 15/12/2020); https://gatedcommunitynews.com/10-most-stunning-gated-communities-america/ (7) (Erişim Tarihi: 15/12/2020); https://www.arbutusridge.ca/ (8) (Erişim Tarihi: 15/12/2020).	13
Şekil 5.1. İnsan deneyimi olan mekânla insan deneyimi olmayan mekân karşılaştırılması(Kaynak: https://www.milliyet.com.tr/teknoloji/marsta-yasam-icin-yer-altina-bakmak-daha-mantikli-olabilir-2581108 (İlk fotoğraf); https://www.sabah.com.tr/turizm/2018/07/19/col-seyahati-icin-4-ayri-yer (İkinci fotoğraf)	26
Şekil 5.2. Non-place mekanlara örnekler(Kaynak: https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cinde-koronavirus-panigi-avm-ve-sokaklar-bombos-1716642 (1); http://www.diken.com.tr/yeni-yonetmelik-daireye-bir-otopark-sarti-geliyor/ (2); https://www.birgun.net/haber/avm-ler-acilmaya-hazirlaniyor-297908 (3); https://www.haberturk.com/aydin-haberleri/76775233-aydin-otogarda-virus-sessizligigenelgeden-sonra-tum-seferler-durdu (4))	30
Şekil 5.3. Yer'in bileşenleri	32
Şekil 5.4. Yerin karakterini yansıyan kentler örnekleri(Kaynak: Araştırmacının kişisel arşivi(1,4); https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/48-saatte-prag-gezi-rehberi-40570433 (2)(erişilme tarihi: 28/11/2020); https://www.sabah.com.tr/medya/2019/08/02/hadi-ipucu-sorusu-cevabi-kapadokya-urgup-ve-goreme-hangi-ilimizin-sinirlari-icerisinde-2-agustos (3)(erişilme tarihi: 28/11/2020); (erişilme tarihi: 28/11/2020))	35
Şekil 6.1. Aydın Kenti Fiziki Durum Haritası(Kaynak: Googleearth görüntüsü).42	
Şekil 6.2. Kuruluşundan 2001 yılına kadar Aydın şehrinin gelişme evreleri (Uğur, Coğrafi Bilimler Dergisi, I(2), 41-62, 2003)	45
Şekil 6.3. Aydın Küpeli sok. ve Aydın'da Yıkılan Bir Konak (Kaynak: Alman Belge ve Fotoğraflarla 1899Aydın-Denizli depremi, Çağdaş Türkiye Tarihleri Araştırma Dergisi, XIII/7, Zafer ATAR, 2013).....	47
Şekil 6.4. Aydın kentinde modern yaklaşımlara inşa edilen ve günümüze ulaşan bazı konutlar(Araştırmacının Kişisel Arşivi; Aydın Valiliği Kültür Envanteri, 2013)	49
Şekil 6.5. Aydın kentinde mansard çatılı cumhuriyet dönemi eseri(Araştırmacının Kişisel Arşivi)	50

Şekil 6.6. Aydın geleneksel konut kimliğini oluşturan cumhuriyet dönemi eserlerinden simetrik düzen sergileyen konutları(araştırmacının kişisel arşivi)....	51
Şekil 6.7. Aydın geleneksel konut kimliğini oluşturan cumhuriyet dönemi eserlerinden asimetrik düzen sergileyen konutları (araştırmacının kişisel arşivi). 52	
Şekil 6.8. Aydın Kenti Geleneksel Konutlarının Plan Tipolojileri(Aydında mimarlık mirası olarak Cumhuriyet dönemi konutları, Şimşek, 2015 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir.)	52
Şekil 6.9. Aydın'da 1950 öncesi sokak-yapı ilişkisi(Kültürün Aydın ili Kardeşköy Konutlarındaki Mekansal Organizasyona Etkisi, Yelken, 2011 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir)	53
Şekil 6.10. 1950-1970 arası 2 katlı konut ve sokak ilişkisi(Kültürün Aydın ili Kardeşköy Konutlarındaki Mekansal Organizasyona Etkisi, Yelken, 2011 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir)	54
Şekil 6.11. 1950-1970 arasında Aydın'da 3-4 katlı konut ve sokak ilişkisi(Kültürün Aydın ili Kardeşköy Konutlarındaki Mekansal Organizasyona Etkisi, Yelken, 2011 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir)	54
Şekil 6.12. Aydın'da Toplu konut ve villa ilişkisi(Kültürün Aydın ili Kardeşköy Konutlarındaki Mekansal Organizasyona Etkisi, Yelken, 2011 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir)	54
Şekil 6.13. Günümüzde Aydın kentinde Kapalı site-Konut ilişkisi (Aydın kenti günümüz konut ilişkisini göstermek amacıyla soyutlanarak araştırmacı tarafından çizilmiştir)	55
Şekil 6.14. Aydındaki tescilli sivil mimari örnekleri incelemesi	58
Şekil 6.15. Cumhuriyet dönemi sivil mimari örnekleri(araştırmacının kişisel arşivi)	59
Şekil 6.16. Cumhuriyet dönemi sivil mimari örnekleri (araştırmacının kişisel arşivi).....	60
Şekil 6.17. Aydın kentinin günümüzdeki kapalı site analizi	62
Şekil 7.1. Aydın kenti topografyası(Kaynak: Googleearth görüntüsü)	78
Şekil 7.2. Aydın kenti manzaraları(2.,3.,4. Fotoğraf kareleri Aydın kenti paşa yaylasındandır)(Kaynak : http://gezeneren.blogspot.com/2018/07/efeler-diyari-aydina-bir-baska-bakis.html (erişim tarihi: 28/11/2020)).....	79
Şekil 7.3. Aydın kenti zamansal süreç içinde görünüm(gündüz-gece)(http://havacekimim.com/aydin-havadan-cekim-belediyeler/ (1)(erişim tarihi: 28/11/2020); http://gezeneren.blogspot.com/2018/07/efeler-diyari-aydina-bir-baska-bakis.html (2) (erişim tarihi: 28/11/2020)).....	80
Şekil 7. 4. Aydın kenti zamansal süreç içinde görünümü(yaz mevsimi- kış mevsimi)(https://www.ulusal.com.tr/gundem/aydin-da-pamuk-hasadi-basladi-h269628.html (1)(erişim tarihi: 28/11/2020); https://aydin.tarimorman.gov.tr/Haber/801/Aydinda-Incir (2)(erişim tarihi: 28/11/2020); https://www.hurriyetemlak.com/aydin-soke-yesilkoy-satilik/zeytinlik/10596-2717 (3)(erişim tarihi: 28/11/2020))	80
Şekil 7.5. Aydın Kenti'nde Birbirini dik kesen Caddeler(Kaynak: Google Haritalar).....	81

Şekil 7.6. Aydın Kenti Sokakları ve Caddelerinin Sahip Olduğu Genel Görünüm(Kaynak: Google Haritalar)	82
Şekil 7.7. Günümüz Aydın kenti havadan genel görünüşü(Kaynak : http://www.arasikackm.com/m/aydin_germencik-ortaklar/fotograflar)	84
Şekil 7.8. Kent Meydanı ve Ramazan Paşa camii yakınlarında bulunan cumhuriyet dönemi ve öncesine tarihlenen yapılar(Araştırmacının Kişisel Arşivi)	84
Şekil 7.9. Cumhuriyet dönemi ve günümüzde Aydın Kent meydanı (Kaynak: Aydın Büyükşehir Belediyesi, Google earth).....	85
Şekil 7.10. Bey camii, Ramazan Paşa camii, Kırmızı Camii, Üveys Paşa Camii.(https://seyyahdefteri.com/suleyman-bey-cami-nerede-nasil-gidilir/ (1)(Erişim tarihi: 28/11/2020); http://www.turistikyerlerimiz.com/Ramazan-Pasa-Camii---Aydin-847.html (2)(Erişim tarihi: 28/11/2020); http://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1861 (3)(erişim tarihi: 28/11/2020); https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64463/uveys-pasa-camii.html (4)(erişim tarihi: 28/11/2020)).....	86
Şekil 7. 11 Aydın kenti 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyıl başlarında genel görünümleri(Kaynak: Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Web Sitesi, https://akademik.adu.edu.tr/bolum/fef/tarih/gallery.asp?gid=33).....	91
Şekil 7.12. Aydın Kenti Geleneksel Yapıları Süsleme Öğeleri(cumba, pencere kenarı süsleme detayları)(Kaynak : Araştırmacının Kişisel Arşivi).....	92
Şekil 7.13. Aydın Kenti Benzer Cephesel İmaja Sahip yapıları (Kaynak : Araştırmacının Kişisel Arşivi)	93
Şekil 7.14. Aydın kentinde bulunan geleneksel ve modern yapıım öğelerinin örneklerinin dokusal boyutları(üstte: armada prestige residence, tralles gold; altta: geleneksel konut planları)	94
Şekil 7.15. Aydın kentinde bulunan geleneksel ve modern yapıım öğelerinin açıklık-kapalılık ilişkisi(Üstte: armada prestige residence, tralles gold; altta: geleneksel konut planları)	96
Şekil 7.16. Aydın kenti günümüz ve Cumhuriyet dönemi görünümleri(Kaynak: Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü resmi Web sitesi galerisi(1); http://www.arasikackm.com/m/aydin_germencik-ortaklar/fotograflar (2))	96
Şekil 7. 17. Aydın kentinde bulunan geleneksel konut ve kapalı sitelerin ölçek-oran ilişkisi(Kültürün Aydın ili Kardeşköy Konutlarındaki Mekansal Organizasyona Etkisi, Yelken, 2011 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir).....	97

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

Simgeleri yazmaya buradan başlayınız ve yazım kılavuzunda belirtildiği şekilde düzenleyiniz. Simgelerin bitiminden sonra, kısaltmalar başlığından önce bir satır boşluk bırakınız.

Kısaltmalar

Kısaltmaları yazmaya buradan başlayınız ve yazım kılavuzunda belirtildiği şekilde düzenleyiniz.

1. GİRİŞ

Kapalı siteler dünyada kentsel mekanlarda artan suç korkusu, güvensizlik, saygınlık ve prestij gibi nedenlerden ortaya çıktığı bilinmektedir. Güvenlikli sitelerin Avrupa, Amerika ve Kanada da ortaya çıkış nedenleri genellikle benzer nedenlerden olmakta iken Türkiye’de bu durum değişim gösterebilmektedir. Türkiye’de yürütülen neoliberal politikalar, sosyal çevrenin saygınlık arayışını kapalı sitelere yüklemesi, prestij ve kapalı site yaşamına özendiren reklamlar sebebiyle ortaya çıktığı bilinmektedir. Son zamanlarda ivme gösteren bu yapılaşma türü tüm Dünya’da olduğu gibi Aydın kentinde de görülmektedir.

İnsanoğlunun temel ihtiyacı olan barınma ihtiyacı gereği ortaya çıkan ve ilk örneklerinde yerle temas halinde, yerin bileşenleri ile uyumlu olarak kendini gösteren konut günümüzde statü-kimlik ve kişisel değeri ifade eden bir araca dönüşmüştür. Güvensizlik, artan suç korkusu ve prestij gibi nedenlerden ortaya çıkan kapalı siteler günümüz kentlerin öz değer ve özellikleri dışında belirli biçim, doku ve özelliklerde yapılmaktadır. Belirli biçim, doku ve özellikte yapılan kapalı sitelerin Aydın kentinin yer özellikleri, yer bileşenleri ile uyumsuzluk içinde olduğu varsayılmaktadır. Bu tezde Aydın kentinde bulunan kapalı-güvenlikli sitelerin Aydın kentinin yer bileşenleri ile uyumluluğu tartışılacaktır. Çalışmanın Aydın kentinin gelecekteki tasarımlar ve tasarımcılar için bir fikir verebilmesi amaçlanmıştır.

Yer üç boyutlu mekânsal özelliklerinin yanı sıra üzerinde bulunan insanla ilişkisi sonucu ortaya çıkan tarihsel, kültürel kodlara, insanla ilişkisi sonucu oluşan ve gelişen aidiyet, yer hissi, yerle temas halinde olan insan kimliği, yerle doğal oluşu ile birlikte olan yer kimliğinin özelliklerini taşımaktadır. Kapalı siteler kamusal mekân özelliklerinin bariyer, duvar gibi fiziksel engellerle sınırlandırılmış alan içerisinde konutun sağladığı özel mekân ile birlikte yeniden yorumlanarak oluşturulan özel mekânlardır. Kentsel mekânın toplumsal erişebilirliğinden uzaklaşarak sınırlar içerisindeki kullanıcıya özel mekânlar yaratılmaktadır. Kamusal mekâna ait özelliklerin bariyerler içerisinde yeniden yorumlanması, estetik açıdan benzer mimari stilin benzer formlarda uygulanması kapalı sitelerin tasarım pratikleridir. Bu durum göz önüne alındığında kapalı siteler bulunduğu yerin tarihsel, kültürel özelliklerini, toplumsal kimliği ve yerin kimliğini taşımadığı düşünülmektedir. Bulunduğu yerle, mekânla ilişkisi, yerin özelliklerini kullanımı veya bu özelliklerin yansıtılması sınırlıdır ya da

yetersizdir. Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin kentin tarihsel, kültürel özelliklerini taşımadığı, kent kimliği ve toplum kimliğini yansıtmadığı düşünülmektedir.

Aydın kenti yer kimliğini oluşturan fiziksel özellikleri, kültürel ve tarihsel birikimi, tarihsel olayların kentsel mekânlardaki yansımaları sonucu ortaya çıkan mimari yapıları, kentli kimliği ile tek, öz ve biricik özelliklere sahiptir. Kurtuluş savaşı, Yunan işgali, yıkımlar, yangınlar, ölümler, Kurtuluş mücadelesi, Cumhuriyet ile yeniden aydınlanma, yeniden imar ediliş gibi tarihsel olaylar Aydın kent kimliğini diğer kentlerden ayıran ve onu tek biricik yapan özelliklerindendir. Yunan işgali sırasında yakılan kentte kent kimliğini taşıyan eserlerde yok olmuş, cumhuriyetin ilanı ile kent yeniden imar edilmiştir. Bu yüzden kent kimliğini taşıyan ve yansıtan eserler cumhuriyet dönemi yapıları olarak seçilmiştir.

Aydın kenti kentleşme süreci incelendiğinde Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ızgara planlı yerleşim düzenine sahipken zamanla aldığı göçlerle sağlıklı yapılaşma gecekondulu olgusunu beraberinde getirmiştir. Devletin desteklediği kooperatif yapıları ile Aydın kenti apartman olgusu ile karşılaşmış ve bunun yerini zamanla yüksek katlı kapalı sitelere bırakmıştır.

Aydın kenti kentleşme süreci incelendiğinde hızla büyüyen ve gelişen kentin zaman içerisinde aldığı göçler kent yapılanmasını etkilemiştir. Kente göçle gelen halk kent içinde belirli bir bölgede gruplaşarak, kentle, kentli ile entegrasyonu tam sağlanamayan bölgelerde sağlıklı yapılaşma olan gecekondulu yapılaşmasını oluşturmuşlardır. Kentle bütünleşememiş olan insanlar kentin imar görünümünden farklı görünüme sahip olmakla birlikte, bu bölgelerde kentsel suç ve güvensizlik ortaya çıkmıştır. Kapalı sitelerin kentsel suç ve güvenlik gibi nedenlerle ortaya çıktığı bilinmektedir. Günümüz Aydın kentinde sağlıklı yapılaşma grubu olan gecekondular ile apartman ve kapalı siteler heterojen bir görünüme sahiptir. Kendi gibi olanların toplumdan ayrıştırılması ile ortaya çıkan konut türü olan kapalı siteler Aydın kentinde Türkiye'de olduğu gibi 20. Yüzyılın sonlarında kendini göstermeye başlamıştır. Aydın'da başlangıçta artan nüfus için sağlıklı kentleşme aracı olarak görülen kooperatifleşme ile başlayan siteleşme kültürü zamanla yerini prestijli, güvenli ve dışa kapalı konut sistemine bırakmıştır. Çalışmada yerin özellikleri olan aidiyet, güvenlik, kimlik, fiziksel özellikler, tarihsel süreç gibi kavramlara değinilerek Aydın kentinin yer özellikleri tespit edilmeye ve Aydın kenti bu özellikler üzerinden okunmaya çalışılmıştır.

Aydın kentindeki kapalı sitelerin kentin sahip olduğu kültürel, tarihsel, fiziksel, kentsel özellikleri ve değerleri içinde kentin yerel kimliğini yansıtmadığı; modern mimari tasarım kriterlerinin etkisi ile benzer görünüm ve tasarım nedeniyle Aydın kentini aynılaştırması, yerel kimlikli farklılıklarını yok ettiği düşünülmektedir ki bu tezin hipotezleri arasında yer almaktadır. Tezin konusu Aydın kentinin yerel kimlik özellikleri ile Aydın kentindeki kapalı siteler üzerinden uyumluluğunu tespit etmektir.

Aydın kenti iklimsel özellikleri, coğrafi konumu, tarihsel süreci ve kültürel değerleri ile diğer kentlerden farklılaşan özelliklere sahiptir. Tüm Anadolu kentlerinde ortak özelliklerinden olan yöresel malzeme ve tekniklerle yapılan konut ürünleri Yunan işgali zamanında yok olmuştur. Ülke genelinde yürütülen politikalar, hızlı kentleşme ve artan nüfus neticesinde Aydın kenti de bu durumdan etkilenmiş ve kentsel öz değer ve mimari özgün yapı ve özelliklerinde yok olma ve farklılaşma görülmüştür.

Modern mimarlık ile beraber değişen tasarım fikirleri mimarinin yerle olan temasında da değişimlere sebep olduğu söylenebilir. Tüketim kültüründen beslenen kapalı sitelerin modern mimarlık tasarım kriterleri ile yapılaşmada tekdüzeliğe, monotonlaşmaya, aynılaşmaya sevk ettiği düşünülmektedir. Bu yapılaşmanın ürünleri kentleri birbirinden ayıran öz farklılıklarında azalma, kentlerde aynılaşma ve yer kimliği, yer ruhunda bozulmalara neden olduğu savı ileri sürülmektedir.

Aydın kentindeki kapalı sitelerin kentin sahip olduğu kültürel, tarihsel, fiziksel, kentsel özellikleri ve değerleri içinde kentin yerel kimliğini yansıtmadığı; modern mimari tasarım kriterlerinin etkisi ile benzer görünüm ve tasarım nedeniyle Aydın kentini aynılaştırması, yerel kimlikli farklılıklarını yok ettiği düşünülmektedir. Tezin konusu Aydın kentinin yerel kimlik özellikleri ile Aydındaki kapalı siteler üzerinden uyumluluğunu tespit etmektir.

1.1. Araştırmanın Önemi

Çalışma alanı olarak seçilen Aydın bölgesinde daha önce tarihsel, sosyal, kentsel ve tıp alanında çalışmalar yapılmış olup yer ve kapalı site üzerinde çalışma yapılmamıştır. Bu yüzden bu çalışma konusu ve alanı önemlidir. Ayrıca;

- Çalışma alanı olarak seçilen Aydın bölgesinde kapalı sitelerin kent ölçeğinde yoğunluğunu, durumunu, yükseklikleri ile meydana getirdikleri kent dokusunu ve kapasitelerini gösteren veriler bulunmamaktadır. Bu çalışma ile bu verilerin oluşturulması,

- Çalışma alanı olarak seçilen bölgede araştırma sonucu elde edilen verilerle Aydın kentinin yerin özelliklerinin belirlenebilmesi, yer olgusunun tespit edilebilmesi,
- Araştırma sonucu elde edilen bilgilerle kenttin sahip olduğu yerin ruhunun bileşenler ile birlikte gelecekte yapılacak tasarımlarda yerin özelliklerinin de tasarım unsuru olduğu gözetilerek yerle bağı güçlü olan tasarımlar oluşturulması için fikir sunması,

Bağlamında Aydın kenti özeline veriler sağlaması açısından çalışma önemlidir.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Yi-Fu Tuan “ Topophilia” (1974), “Space and Place” adlı eserlerinde yer kavramını incelemiş ve yeri mekân kavramıyla karşılaştırarak anlamını geliştirmektedir. Yer üzerinde insanların deneyim yoluyla kurdukları aidiyet, yer duygusu gibi duygusal ve duygusal bağ anlamına gelen “yer sevgisi”(topophilia) kavramını kazandırmıştır.

Schulz (1976); “Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture” adlı eserinde mimarlıkta yer olgusunu, yer duygusunu fenomenolojik olarak incelemiş, antik roma inancı olan “genius loci” kavramı üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Çalışmasında fenomenolojiden yararlanarak yer, yer duygusu kavramların temeline inmek istemiştir. Çalışmasında yer duygusunun literatürde “sense of place” kavramı ile açıklandığına değinmiştir. Yer duygusu yani genius loci yerin doğal oluşuyla birlikte olan, yerin sahip olduğu atmosferik etki olarak açıklamaktadır. Yer kavramını yerin fenomenolojisi(the phenomena of place), yerin strüktürü(structure of place) ve yerin ruhu(sense of place) kategorilerinde açıklamış; imaj(image), space(mekan), karakter(character) ve Genius loci kavramları üzerinden yöntem geliştirerek Prague, Khartoum, ve Roma kentlerini yorumlamıştır. Sonuç olarak yer üzerinde insan ögesi karakter, kimlik, tarihsel ve kültürel birikimini geliştirdiği aidiyet ile yere aktarmasının yanı sıra, gözlemcisinden bağımsız olarak yerin kendi kimliği, karakterinin de olduğu, tüm bu etmenlerin yere ait duygusal bir bağlam sağladığı genel atmosfere de “genius loci” olarak açıklamıştır.

Relph (1976) “Place and Placelessness” adlı eserinde yer kavramını bölge ya da alandan ayırarak açıklamaktadır. O zamana kadar yer kavramı alan ya da bölge üzerinden tanımlanmasına karşın yeri bu kavramlardan ayırarak açıklayan ilk kişi olması açısından önemlidir.

Certeau (1984) “The Practice Of Everyday Life” adlı eserinde yer kavramını diğer araştırmacıların aksine gündelik yaşam pratikleri açısından irdelemesi ve tanımlaması açısından önemlidir. Yer kavramı genel olarak mekân, bölge ya da alan kavramları ile açıklanmakta ve tanımlanmakta iken, Certeau (1984), mekân üzerinde insanların deneyim pratikleri, gündelik alışkanlıklar üzerinden açıklamakta ve tanımlamaktadır.

Auge (1995) “non-place” adlı eserinde yer olamayanlar olarak nitelendirdiği otel, avm, havaalanı, otogar gibi mekânları Certeau’nun yer tanımlamasından beslenerek açıklamaktadır. Eser literatüre insan deneyimleri sonucunda yerde

bırakılan anı, hatıraların biriktirilemediği, gelip geçilen mekânlar olarak tanımladığı yer olmayanlar(non-place) kavramını kazandırması açısından önemlidir.

Blakely, E. J, Snyder, M. G. (1997) “Fortress America. Gated Communities in the United States” adlı eserinde Amerika Birleşik Devletlerinde bulunan ilk kapalı site oluşumlarının nedenlerini, etkilerini ve sonuçlarını araştırmaktadırlar. Kapalı sitenin kavramsal tanımlamasının yapıldığı eser kapalı sitenin oluşum nedenleri, etkilerinin irdelendiği ilk eserler arasında olması açısından önemlidir ve temel kaynak niteliği taşımaktadır.

Calderia (2000) “City of Walls” adlı eserinde kapalı sitelerin ortaya çıkış nedenleri olarak sayılan suç, şiddet, devletin kural koymasındaki başarısızlığı gibi konuları irdelemektedir. Kapalı sitelerin ortaya çıkış nedenlerini açıklayan Calderia kapalı siteleri kavramsal olarak açıklar ve etkileri, nedenlerini açıklamaları açısından önemlidir.

Landman (2000) “An Overview Of Enclosed Neighbourhoods In South Afrika Pretoria: CSIR ve Gated Communities: An International Review, Pretoria: CSIR” adlı eserinde kapalı sitelerin Güney Afrika’da çıkış nedenleri, çeşitlerini açıklamaktadır. Kapalı sitenin kavramsal olarak açıklanması, Güney Afrika’daki çıkış nedenleri, çeşitlerinin tespitinin yapılması açısından önemli bir kaynaktır. Kapalı siteler hakkında bilgi verirken tarihsel süreçten de bahsetmektedir.

Edgu, Cimşit (2011) “Island living as a gated community: Place attachment in an isolated environment” adlı eserinde ada içindeki yaşamın doğal fiziki engelleri nedeniyle kapalı siteler gibi değerlendirilebileceğini konu edinir. Bu kapsamda ada içindeki yaşamın yer bağlamını araştırmaktadır. Çalışma İstanbul’daki adalarda yapılmış olup, ada yaşamını kapalı site olarak değerlendirmesiyle literatür açısından önemlidir. Ayrıca adadaki dışarıya doğal engellerle kapalı izole yaşamın yer bağlamını irdemesi açısından önemlidir.

Baycan Levent, Gülümser (2007) “Gated Communities in Istanbul: The New Walls of the City” adlı eserinde İstanbul’da bulunan kapalı siteleri incelemektedirler. Çalışma kapsamında literatürde kapalı site tipolojilerine de yer verilmekte olup İstanbul’da bulunan kapalı siteleri de tipolojilere ayırıp tespit edilmesi açısından önemlidir.

Koçyiğit (2012) “Mimarlıkta Yersizleşme ve Yerin Yeniden Üretimi” adlı eserinde yer kavramını literatür olarak incelemiş aynı zamanda daha önceki çalışmalarına da istinaden Marc Auge (1995) “non-place” adlı serisinde yer olan yok

yerler kavramını epistemolojik olarak inceleyip Türkçe karşılığının “yersizleşme” olduğunu söylemektedir. Buna istinaden bu çalışmada “yersizleşme” kavramını ele almakta ve kavramsal açıklamalarda bulunmaktadır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma kapitalizmin etkisiyle benzer mimari üsluba sahip olan, bulunduğu bölgenin kentsel kimliği ile bağdaşmayan, toplum içerisinde ayrışma ve farklılaşmaya yol açan kapalı sitelerin yapıldığı bölgenin yerel kimliği ve ruhuyla uyum sağlaması, bölgenin sahip olduğu mimari doku ile bir bütünlük sağlayabilmesi için Aydın kenti özelinde öneriler geliştirmek için kurgulanmıştır. Aydın kentindeki kapalı sitelerin yerin ruhuna uygun mekânsal şekillenmediği hipotezi üzerine kapalı site, yerin ruhu ve Aydın kenti üzerine daha önce yapılmış çalışmalara ulaşılmıştır. Kapalı siteler üzerinde yapılan kavramsal literatür araştırması ile Aydın kentinde bulunan Kapalı siteler lokasyon, sahip olduğu sosyal donatılar veri değeri olacak şekilde kategorize edilmiştir. Literatürde bulunan kapalı sitelerin özelliklerine göre hazırlanan kategoriler çerçevesinde Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin sahip oldukları özellikler incelendiğinde grupsal özellikler taşımadığı, benzer işlev, görünümleri ile aynı amaca hizmet eden güvenli alanlar olduğu görülmüştür.

Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin Aydın kentinin yer kimliği ile bağı incelenebilmesi için yerin ruhu kavramının fenomenolojik olarak incelenmesinde önemli katkıları olan Norberg Schulz (1976)'un "Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture" adlı eseri üzerinden yer ve yerin ruhu ile ilgili bilgiler sınıflandırılmış ve veri toplanabilmesi amacıyla grafiksel dile getirilmiştir. Kitap üzerinden yer ile ilgili bilgiler hermeneutik yöntem ile analiz edilmiştir. Bu bilgiler Schulz'un yerin ruhu analiz yöntemi ile birlikte sınıflandırılmıştır. Schulz'un yerin ruhu, yer ile ilgili bilgileri hermeneutik yöntemle yorumlanarak tablo yapılmış ve bu tablo Aydın kenti yer kimliğini, yer olgusunu analiz etmek amacıyla araştırma yöntemi olarak kurgulanmıştır. Aydın kentinin yer ile ilgili özellikleri, sahip olduğu kapalı sitelerin özellikleri bu yöntem üzerinden analiz edilecektir. Schulz'un Genius Loci kitabındaki bilgilerin yöntem olarak kullanılabilmesi için hermeneutik yöntem kullanılmıştır.

Hermeneutik yöntem ismini Yunan mitolojisinde tanrıların elçiliğini yapan Hermes'ten almaktadır. Bunun sebebi tanrıların elçisi Hermes tanrıların mesajlarını ölümlülere onların dilinde anlayabilecekleri oranda sadeleştirerek iletmesinden kaynaklanmaktadır. Yunan mitolojisinde tanrıların elçiliğini yapan Hermes ile açıklığa kavuşturan, anlatan manasına gelen hermenetikos kelimesinin birleşiminden oluşan hermeneutik kavramını Palmer (2003) etimolojik olarak inceleyerek kelime köklerini

tanrıların elçisi Hermes'e dayandırarak 'Hermeneuein' (yorumlamak) fiili ile 'Hermeneia' (yorum) sözcüğünden geldiği söylenmektedir (Palmer, 2003).

Hermeneutik'in kavramlaşması ve yöntem olarak kurgulanmasında Gadamer, Dilthey ve Schleiermacher'in önemli katkıları ve çalışmaları vardır. Gadamer Heideggerci düşünce tarzı ile anlamının linguistik olduğunu ve insan bilimleri ve insan varlığının da dilsel olduğunu, bu dilselliğin ontolojik özelliklere sahip olduğunu ve bu yüzden dil ile birlikte incelenmesi gerektiği düşüncesiyle hareket eder. Aslında insan bilimlerini anlamının nasıl meydana geldiğini sorgular, insan bilimlerini anlamının nereye kadar gerçekleşebileceğini belirlemek ister. Gadamer'e göre hermeneutik bildirme, haber verme, açıklama yapma ve çevirme sanatıdır (Gadamer, 1995).

Dilthey'e göre Hermeneutik hayata dair ifadelerin yazılı metinler üzerinden yorumudur (Özkan, 2011). Dilthey tin kavramı üzerinden tinsel dünya ile doğayı birbirinden ayırır. Tinsel dünya doğadan bağımsız olarak insanların insanlar tarafından oluşturulmuş dünyadır. Dilthey Kant'ın yapmaya çalıştığı bilimsel metafiziği yöntem olarak hermeneutik'i kullanarak tin bilimleri ile yapmaya çalışmıştır. Tinler dünyası ona göre anlama ediniminin baskın olduğu, insan eliyle oluşturulan yapay dünya ve olgu dünyasıdır. Tinsel dünyanın kabul edilen ilkeler, kurallar, normlar gibi insani-toplumsal etkinliklerin dünyası olmasından dolayı doğa bilimsel açıklamaların değil anlamın konusudur. Anlaşılması gereken ana malzeme ise Dilthey'e göre yazılı yapıtlardır. Hermeneutik'i Dilthey tinsel dünyaya ait yazılı metinlerin yorumunda yöntem olarak kullanır (Öztürk, 2009).

Schleiermacher ise hermeneutik'in modern anlamda kurucusu olarak sayılmaktadır (Toprak, 2003; Tatar, 2004). Schleiermacher'e göre hermeneutik anlama sanatıdır. Schleiermacher'e göre iki anlama biçimi vardır: gramatik anlama, psikolojik anlama. Gramatik anlama daha çok metnin yazılış biçimi, kuralları, fiziki özellikleri çerçevesinde iken psikolojik anlama metnin dili kullanım şekli, üslubu, kişiliği çerçevesindedir (Özkan, 2011).

Hermeneutik yöntem kullanılarak Norberg Schulz'un "Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture" adlı eseri yorumlanarak yer kuramı hakkındaki bilgiler tablolştırılmıştır. Yer kuramı için hazırlanan tablo Aydın kentinde bulunan kapalı sitler üzerinde yapılan çalışmaların sonucu oluşturulan tablo ile karşılaştırılarak uyumluluklar-farklılıkları-benzerlikleri üzerinden öğeler tespit edilmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak çıkan farklar ya da benzerlikler üzerinden Aydın kentindeki kapalı sitelerin yer, yer duygusu ile uyumluluğu analiz edilecektir.

Tablo 3.1. Norberg Schulz' a göre yer kuramı

YER		
Kimlik	Anlam	İmaj
- Malzeme - Biçimsel yapılanma - Yapım tekniği - Doku-renk - Ölçek-oran - Cephe analizi - Işık- güneşlenme-mevsimler ve iklimsel etkiler - İç-dış ilişkisi(outside-inside) - Yataylık-düşeylik(horizontal - vertical) - Topografik özellikler - Silhouette(Siluet)	- Tanımlayıcı kimlik - Kimliğini etkileyen değerler - Hafıza-anılar - Konumlanma - Organizasyon(orientation) - Eklemlenme(articulation) - Temsil ettiği simgesel değerler ve atmosfer	- Yapılı Çevre-Doğal Çevre (settlement-landscape) - Somut öğeler(topografya, dağlar, jeomorfolojik yapı, flora ve fauna, yeşil doku, su ögesi) - Düzen- kozmik düzen(order) - Kimlik(iklim ve bitki örtüsünün mekânsal girdileri)(identification) - Işık-Gölge (güneşlenme) analizleri(light)(sun) - Zaman (time) - Silhouette(Siluet) - Peyzaj

Tablo 3.2. Norberg Schulz' a göre yerin ruhunun özellikleri

YERİN RUHU
- Çevresel koşullarla uyumlu olma durumu - Fenomenolojik olarak anlaşılan ve yorumlanabilen - Kimlik-karakter ve anlama sahip olmak - Toplumsal ve kültürel özellikleri görselleştirebilmek-sembolize edebilmek - Tarihsel olayların girdileri ile kimlikleşmenin tam uyumunu yakalayabilmek - Geleneksel özellikleri iyi yansıtabilmek - Yerin özellikleri toplayıp-iyi yorumlayabilmek - İnsanların oryantasyon ve kimlikleşme durumlarını yansıtabilmek

4. KAPALI SİTE KAVRAMI

Konut temsil ettiği değerler bakımından barınak, güvenli bir mekân olarak ortaya çıkmasına rağmen günümüzde statü, kimlik, kişisel bir değeri ifade eden mekân ya da yer konumundadır. Kapalı siteler güvenli alan, prestij, kendi değerlerini yansıtan toplulukla diğerlerinden farklılaşma gibi temsil ettiği değerleri ile kentlerde sayıca artış göstererek günümüz konut anlayışını oluşturmaktadır.

Kapalı topluluklar için çeşitli isimlendirmeler ve tanımlamalar literatürde yer almaktadır. Blake ve Snyder (1997), kapalı siteleri 'gated communities'(kapalı topluluk) başlığında insanlar için daha iyi bir yaşam tarzı sunan, yüksek gelirli kesimin dışarıya kapalı, güvenlik önemleri ile kamusal alanlardan ayrılan boş zamanlar için bir çok alternatif sunan bir konsept ile tasarlanan konut alanları şeklinde tariflemektedir. Caldeira (2000), güvenli dışarıya kapalı bu konut türünü 'fortified enclosures'(güçlendirilmiş kapalılık) olarak adlandırır ve tüketim, boş zaman ve iş için özelleştirilmiş kapalı ve 'izlenen' alanlar olarak tanımlar. Güvenlikli siteler diğer 'güvenli' olmayan insanlardan ayrılan güvenli cennet ya da barınaktır tanımlaması ile Aalbers (2000), güvenli sitelerin güvenli modern alanlar sunmasının yanı sıra ayrıştırılan insanlardan izole sosyal gruplaşma fikrini pekiştirir. Landman (2004), 'enclosed neighbourhoods'(kapalı komşuluk) terimi ile kapalı toplulukları isimlendirir ve kamusal alanın sınırlandırılarak dışarda kalan normal insanların geçişinin kısıtlandığı, fiziksel bariyerlerle engellendiği alanlar olarak tanımlar. Carvalho (1997), Brezilya'daki kapalı toplulukların condomínios exclusivos (exclusive condominiums) olarak adlandırırken Amerika'daki benzer türleri gibi duvar ya da fiziksel engellere sahip yaşam alanları olarak tanımlar.

Kapalı toplulukların ortaya çıkış nedenleri kültürel, ekonomik ve toplumsal olarak farklılıklar içermektedir. Brezilya'da çıkış nedenleri olarak suç ve kentsel korku oranları söylenmekteyken (Carvalho, 1997); Afrika'da çıkış nedenleri ırkçılık ve sosyal ayrımcılık olarak görülmektedir (Landman, 2004). Low (2000) yaptığı çalışmada kapalı toplulukların çıkış dinamiğinin kentsel korku, toplumsal kaygılar ve suç olarak belirtmektedir. Carvalho (1997) ise kapalı toplulukların ilk tercih nedenlerinin güvenlik olduğunu ama bulunduğu kapalı toplulukta yaşama nedenlerinin farklı olduğunu belirtmektedir. Kapalı topluluklara taşınmanın esas nedenleri bir çok çalışmada suç korkusu ve kentsel alanlardaki güvensizlik sayılmaktadır (Carvalho, M., Varkki George, R. & Anthony, K., 1997; Calderia, 2000; Low, 2000; Landman, 2002). Levent ve

Gülümser (2007), kapalı topluluklara konut üretimi perspektifinden bakarak topluluk ve kimlik ruhu arayan tüketicilerin pazarlama ile dikkatini çekmek, davetsiz olanları dışarda tutmak, çekici-lüks ve rahat koşullar sunmak ve emlak değerlerini rekabetçi ortamda pazar stratejisi oluşturarak arttırmak gibi nedenlerinde güvenli sitelerin oluşumunda belirleyici etmenler olduğunu belirtmektedir.

Kapalı topluluklar güvenlik kaygısı nedeniyle duvarlar, bariyerler, çitler, alarmlar, güvenlik kameraları(CCTV), güvenlik görevlerine sahip olmakla beraber; peyzaj olarak düzenlenen bahçe düzeninde de çeşitli sosyal aktivitelere(yürüyüş yolu, oturma alanları, bisiklet yolu) sahiptir. Ayrıca sauna, hamam, spor salonu, yüzme havuzu, cafe, market ve kuaför gibi sosyal donatıları da içinde barındırmaktadır.

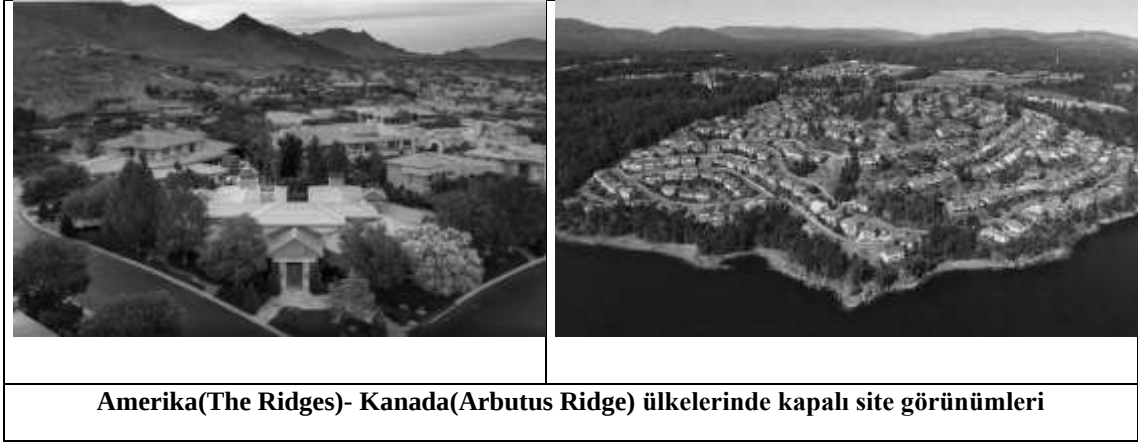
Aydın kentinde kapalı site görünümleri

İstanbul kentinde kapalı site görünümleri(sea pearl)

İngiltere(New Caledonian Wharf)- Japonya(Hiroo Garden Hill) ülkelerinde kapalı site görünümleri

Şekil 4.1. Kapalı site örnekleri(Kaynak: Araştırmacının Kişisel Arşivi(1, 2)(2020); <http://www.seapearlatakoy.com/landing/> (3, 4) (Erişim Tarihi: 15/12/2020); <https://newcaledonianwharf.com/> (5) (Erişim Tarihi: 15/12/2020); <https://japanpropertycentral.com/hiroo-garden-hills-north-hill-1-4f/> (6) (Erişim Tarihi: 15/12/2020); <https://gatedcommunitynews.com/10-most-stunning-gated-communities-america/> (7) (Erişim Tarihi: 15/12/2020); <https://www.arbutusridge.ca/> (8) (Erişim Tarihi: 15/12/2020).

Kapalı sitelerin ortaya çıkış nedenleri olarak görülen artan güvensizlik hissi, suç olgusu, ayrı ve farklı olmanın simgesi, insanların hep daha iyi yaşam standartlarını talep etmesi gibi durumlar kentsel, toplumsal ve ekonomik olarak birçok etkiye de sebep olmaktadır. Kapalı sitelerin kentsel ve toplumsal ölçekte toplumsal ayrımcılığa, kamusal alan ve özel alan arasındaki geçiş mekânlarının yok olmasına, kamusala ait özelliklerin özel mekân içinde kullanımları gibi etkilere sebep olmaktadır. Blake ve Snyder (1997) kapalı topluluklar için kamusala ait mekânların özelleşerek kamusaldan ayrılması ve erişimin fiziksel engeller ile sınırlandırıldığı alanlar tanımlaması yapmıştır. Fiziksel sınır ve engellere sahip olan kapalı toplulukların kamusala ait alanlar ve bu kamusal alandaki toplumlardan da aynı şekilde ayrılarak izole olması toplumsal farklılaşmayı da beraberinde getirmektedir.

Kentlerde meydana gelen gelişmeler ışığında gelişen ulaşım ve eğitim imkânları, sanayileşmenin getirdiği imkânlar ve iş piyasası, kentlerin gelişmesi kentli olmanın cazibesini arttırarak göç hareketlerini oluşturmuştur. Kırsal kesimin azalan cazibesi ve yaşam zorlukları bu bölgelerde yaşayan insanları kentlere çekmeye başlamıştır. Bu göç hareketi kent içinde var olan güvensizlik ve suç ortamında kente gelen bireylerden bazılarının ya da çoğunun kentleşme sürecine doğrudan katılamaması sonucunda güvensizlik ve suç oranlarında artışlara neden olmuştur. Büyük nüfus hareketlerini karşılamak için hazırlıksız olan kentlerde göç hareketlerinin doğal sonucu olarak konut sorunun ortaya çıkarmıştır. Bu durum sağlıklı yapılaşmayı ve takibinde sağlıklı kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. Kentleşemeyen ve sağlıklı çevreyi oluşturan

anomik kentleşme kentlerde suç oranlarının artmasına, kendisi gibi olan toplumlardan beslenmesi sebebiyle toplumsal ayrışmalara zemin hazırlamaktadır. Sosyo-ekonomik kaygılar, yoksulluk ve düşük sınıf kapalı toplulukların oluşmasındaki nedenlerdendir (Massey, D.,& Denton, N., 1993; Low, 2000; Wilson-Doenges, 2000; Roitman, 2005). Aynı zamanda gelişen kent merkezlerinde sağlıklı büyümenin izlerinin takip edilememesi kentlerde çarpıklaşmaya sebep olur. Kentlerdeki bu çarpıklaşma kendini kentli ya da yüksek gelirleri nedeniyle farklı gören toplulukların diğerlerinden ayrılmak, izole ve güvenli olma isteğini pekiştirir.

Kapalı toplulukların rekreasyon alanlarında sahip olduğu güvenlik kameraları (CCTV), duvar, bariyerler, alarmlar, çitler ve korumalar sayesinde güvenli alan sunarak, kamuya ait alanları kendi içinde özelleştirip kamunun yapması gereken görevi (güvenli yaşama hakkı) üstelenerek mekânsal ayrımlara sebep olmaktadır. Toplumsal organizasyon mekanizmaların güvenliği saptamadaki yetersizliği güvenli siteleri toplum tarafından kabul edilebilir bir seçenek ve yaşanılabilir mekân haline getirir. Sınıfsal ayrışmanın sembolü haline gelen kapalı topluluklar toplumsal statünün ve mülk değerlerinin korunmasının temel belirleyici faktörleri konumundadır (Low, 2000).

Kapalı yerleşimler bulundukları bölgede sosyo-kültürel değişimlere yol açtığı gibi kentsel planlamada da etkiler göstermektedir. Kapalı siteler bulundukları bölgedeki kamusal alana ait özellikleri kendi bünyesinde yeniden yorumlayarak özel alana çevirmektedir. Sözgelimi kamusal alana ait olan ve herkes tarafından kullanılma açık olan park, bahçe ve yürüyüş alanları kapalı site içerisinde sadece o site kullanıcılarına ait özel bir mekâna dönüştürülür. Özel ile kamusal alan arasındaki bu sert ayrım kamusal alan ile özel alan arasındaki kalan bölgenin de yok olmasına sebep olmaktadır. Bala (2018), kamusal ve özel alan arasındaki ayrımın eski ilk modern Türkiye’de kalın-yoğun olduğunu, modern ve günümüz Türkiye’inde bu ayrımın iyi tanımlanmış-katı ama ince olduğunu ifade etmektedir. Aslında kamusal alan ve özel alan arasındaki bu bölge kamusal alanın bölgesi içinde özel alanın nüfuz ettiği geçiş mekânlarıdır ve birbirlerinden engeller ya da duvarlarla ayrılırlar. Tüm açık alanlar yatay boşlukları oluşturan ve özel-kamusal arasında bulunan bu yarı-özel mekânlar kamusal mekân olup herkesin kullanımına açıkken, kapalı sitelerde bulunan açık mekânlar özel alan olarak kullanılmaktadır (Bala,2018). Kapalı topluluklar yapılaşan alanlar çevresinde otopark, market, okul ve cami gibi mekânsal öğeleri de içererek kentsel mekânda dönüşümlere sebep olmaktadır. Tarihsel yerleşim planlamaları göz önüne alındığında cami ya da

kamusal kurum etrafında şekillenen kentler gibi kapalı toplulukların bulunduğu alanlar da kendi ekonomik gelir seviyesine göre özelleşmiş yerleşim planları göstermektedirler.

Kapalı siteler bireylerin sadece yaşamlarını sürdürdükleri alanlar olmanın ötesindedir. Modern kent olgusu ile birlikte değişik sosyal aktiviteleri de içinde barındıran, yaşam alanları mülkiyet ilişkisine dayalı, kent merkezinden kopuk dolayısıyla kamusal alandan ayrılan, konut sakinleri için özelleşen kamusal gereksinimleri ile genelde aynı gelir grubu kişilerin oluşturduğu güvenlik bariyerli alanlardır. Buna ek olarak barındırdığı sosyal donatılar bariyer dışında kalan kamusal erişime yasaklanmıştır (Blakey ve Snyder, 1997). Bunun doğal sonucu olarak toplumsal ayrılmaya ve dışlamaya neden olmaktadır (Harvey, 2006). Toplumda meydana gelen bu ayrışmanın alt ve üst gelir grupları arasında çöküşe neden olmasının yanı sıra aynı zamanda kamusal alan özelliklerinin kapalı topluluklara yüklenilmesi sonucu kamusal alanların işlevlerinde bozulmalara da neden olmaktadır. Kapalı topluluklar kamusal alanın özelleşmesine, kentsel alanlarda yaşanan güvensizlik nedeniyle kalitenin düşmesine, ortak mekân paylaşma özelliğinin yok olmasına, kentsel alanlarda parçalanmalara ve sosyal ilişkilerde zayıflamalara neden olmaktadır.

Kamu hizmetini (güvenlik, bakım, onarım vs) sağlamada devletin rolünü kendi içinde özelleşen kapalı sitelerin alması; suç oranının azaldığı ve bakım, onarımların hemen sağlandığı bu bölgelerde yaşayan insanların hizmeti kendileri sağlama anlayışına dönerek kentsel bölgeleri özel mekân haline getirmektedir.

Kapalı sitelerin kent mekânından ayrılması ile kent merkezindeki yaşamdan koparak kent nüfusunda ayrımlara ve çeşitliliğinin azalmasına sebep olur. Kapalı toplulukların dışlayıcı toplumsal ayrıştırma rolü orta ve yüksek gelirli grupların alt sınıftan kendini ayırması ile sonuçlanır ve bu durum kent merkezlerinde çoğunlukla kalan alt sınıfın kent içinde toplumsal ve ekonomik çöküntülere sebep olabilmektedir. Bu nedenden dolayı kent merkezlerinde var olan güvensizlik duygusunun artması, suç ve korku oranlarında artışa ve bunun sonucu olarak güvenli alanların kent çeperlerinde konumlanmaya başlamasının kent ekonomisini etkilenmesi olasıdır (Arıkoğlu, 2003).

Emre Arolat (2003), ülkemizde artan bu yapılaşma türünün teknolojik ya da tasarımsal bir iddiaya sahip olmadığını tam tersine sığdırma ve daha çok yapma üzerine kurulu olduğunu değinir. *‘Sosyal donatı alanları başlığı altında planlan bu yerlerin ruhsuz ve ıssız boşluklara dönüştüğünü’* belirtmektedir.

Aykut Köksal (2003), kapalı sitelerinin tüm dünyada olduğu gibi birinci koşulunun güvenliği sağlamak olduğuna değinir. Yerin dinamiklerinin insan kimliği tarafından etkilenir ve bu durum aynı zamanda yerin dinamiklerinin insan karakter ve kimliğinin de etkilenmesine yol açar. İnsanlar kendilerini o yerle birlikte tanımlarken kapalı sitelerin yerle ilgili hiçbir veri içermemesinden dolayı; tanımlarken o yerle değil çevresi duvarlarla çevrili alana yüklenen anlamla adlandırılır. Yeri oluşturan ve diğer yerlerden ayırt edici özelliklerini o yerden alarak site için üretilen anlam içine katılıp tekrar tanımlanır. Böylece kapalı siteler kendini o yerden ayırıştırmanın aracı konumuna gelir. Yere ait olan ögenin yerden kopararak kapalı siteyi tanımlı içinde yok olması yere ait özelliğın yitimine, yerin anlamını yok olmasına yol açar. Köksal (2003), kapalı sitelerin ön koşulu olan güvenlik olgusunun yerin insanlara sağladığı güvenlik duygusunun yitimi olarak görür ve güvenlik olgusunun yerle birlikte doğal oluşuyla olası gerektiğini, doğal işleyişi ile deneyimlenmesi gerektiğine değinir. Yerin doğal güvenlik duygusunun yitimi ile kurnaca olarak kurulan güvenlik kurgusu ile tanımlanmış yer üretiminin yer olmayanlar sınıfında bulunması gerektiğini belirtir. Yer olamayan mekânların (avm, otogar, alışveriş merkezleri, oteller vs.) ortak özellikleri olarak hep bir kontrollü geçişe sahip olmasına değinen Köksal (2003), güvenlik kapıları ardına saklanmış kapalı yerleşmelerin güvenlik anlamını yitirdiğini, bu yüzden yerin anlamsızlaştığını ve yerin doğal güvenlik duygusunun yitirildiğinden bahseder.

4.1. Kapalı Site Tipolojileri

Literatürde kapalı sitelerin sahip oldukları özellikler bağlamında kategorilere ayıran çalışmalar bulunmuştur. Çalışmalar yazarların vaka çalışmaları alanları ile ilgili olup kapalı sitelerin fiziksel engel(duvar, çit gibi), güvenlik görevlileri, yüksek gelirli kesimin yarattığı ayrıcalıklı ortam gibi özellikler neticesinde gruplara ayrılmıştır. Bu çalışmalar özet bir metin içinde gruplandırılarak kapalı site kategorileri bir tabloda verilmiştir.

Blakely ve Synder (1997), alt kentleşme olarak gördükleri banliyöleşmeyi (kapalı site) üç kategoriye ayırır: Yaşam tarzı, elit, kurtarılmış bölge. Gruplara ayırdığı kapalı banliyöleri topluluk hissi, dışlama, özelleştirme ve durağanlık parametrelerine göre değerlendirmeye çalışılmaktadır. Onlara göre kapılar içinde etkinlik ve güvenliğin sağlandığı ‘Yaşam Tarzı’ banliyölerinde ayrı özel hizmet almak birincil ön koşul iken topluluk hissi en sonda yer alır. Seçkinlik ve prestij için oluşan ‘Elit’ banliyölerinde

birincil ön koşul kendileri ile benzer topluluk içinde durağanlıkken, özel hizmet sonuncu koşul olarak yer alıyor. Suç korkusu, savunma gibi nedenlerden oluşan ‘Kurtarılmış Bölge’ banliyösünde birincil ilk koşul koruma hissini arttıracak dışlama olgusu iken özel hizmet almak son koşul olarak göze çarpmaktadır.

Landman (2004), Afrika’daki kapalı toplulukları iki tür olarak ifade eder: security village, enclosed neighbourhoods. Bunlardan ilki olan security village sadece yaşama alanları değil aynı zamanda çoklu kullanımlar için de yapılanlardır. Duvarlarla fiziksel olarak sınırlandırılan bu yapılarda kontrollü geçiş sağlanır. Enclosed neighbourhoods yapıların da fiziksel-sosyal alan sınırlandırılması ile güvenlik görevlisi de bulunur ve bu yapılar sadece yaşam alanları için kullanılmaktadır.

Burke (2001), kapalı toplulukları 5 kategoriye ayırır ve coğrafi konumlarının yanı sıra fiziksel ve sosyal karakterine göre sınıflandırır. Tipolojilerinden ilki olan ‘urban security zones’ istenmeyen yaya ve trafik akışının kısıtlandığı sosyal problemleri sınırlayan alan olarak tanımlarken; ‘secure apartment complexes’ istenmeyen yaya ve araç girişini kısıtlarken ortak açık alan, tesislere, konut için açık alanlara sahip değildir. ‘Secure suburban estates’ tipolojisi en yaygın olarak bulunan şeklidir ve çoğunluğu villa şeklindedir. ‘Life style’ görünümü olmayan konutlar olarak kamusal için küçük spor ve havuz alanlarına sahiptir. Burke(2001) in kapalı topluluklar için 4. Tipolojisi olan ‘secure repost communities’ sahip olduğu duvarlarla daha fazla ‘life style’ görünümü olan, göl, gölcük, golf alanları içeren alan olarak tanımlanır. Bahçeler, yürüme yolları ve ayrıntılı aydınlatma gibi dinlenme tesislerinin sahip olduğu elementleri de içerir. Son tipolojisi olarak ‘secure rural-residential estates’ büyük merkezlerin kırsal bölgelerinin kenarlarında konumlanan eski yerleşim alanları olmakla birlikte anonim giriş kapısı ve diğer güvenlik görünümlerine sahip olan kırsal alt yerleşmelerdir. Diğer kırsal yerleşimlere göre yaşam tarzı görünüm algısı daha açık ve nettir.

Grant ve Mittelsteadt (2004)’ın 4 kategorisi Blake ve Snyder’ın temel 4 türüne dayanır ve olanaklar, tesisler, refah düzeyi, güvenlik görünümleri ile mekânsal dokuların karakterlerini eklerler. Kapalı toplulukları sınıflandırırken ‘gated’ kavramının çeşitli kullanım terimlerini kapalılığın gelişim durumuna bağlı olarak kullanırlar. Toplamda 8 tipolojiye ayırdıkları kapalı topluluk kategorileri şöyledir: ‘ornamental gating’, ‘walled subdivision’, ‘faux-gated entries’, ‘barricaded streets’, ‘partially gated roads’, ‘fully gated roads’, ‘restricted entry bounded areas’ ve ‘restricted entry, guarded areas’. Bu sınıflandırma kapalı toplulukların projelerini tanımlayan kapalılık

derecelerini yansıtır ve her kategorizasyon formun ayrıştırılmasında kolaylıklara sahiptir. Ama var olan kapalı toplulukların çeşitlerinin resmini kısıtlı olarak sunar.

Tablo 4.1. : Kapalı Site Tipolojileri

Blakely and Syner Kapalı Site Tipolojisi				
Yaşam Tarzı		Elit	Kurtarılmış bölge	
Landman Kapalı Site Tipolojisi				
Security Village (Güvenlikli Yerleşke)		Enclosed Neighbourhoods (Kapalı Komşuluk)		
Burke Kapalı Site Tipolojisi				
urban security zones (Kentsel Güvenlik Bölgesi)	secure apartment complexes (Güvenlikli Apartman Kompleksi)	Secure suburban estates (Güvenlikli Banliyö Siteleri)	secure repost communities (tekrarlanan güvenli topluluklar)	secure rural-residential estates (Güvenlikli Kırsal Yerleşim Yerleri)
Grant ve Mittelsteadt Kapalı Site Tipolojisi				
ornamental gating (Dekoratif Kapalılık)	walled subdivision(Duvarlı Alt yerleşme)	faux-gated entries (Sahte Kapalılıklar)	barricaded stress (Barikatlı Vurgu)	
partially gated roads (Kısmen Kapalı Yollar)	fully gated roads (Tamamen Kapalı Yollar)	restricted entry bounded areas (Kısıtlı Girişli Sınırlı Alanlar)	restricted entry, guarded areas (Kısıtlı Girişli, Güvenlikli Alanlar)	

4.2. Kapalı Sitelerin Dünyada Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Eski çağlarda çok tanrılı dini inanışın benimsendiği dini- toplumsal yaşamın olduğu Mezopotamya bölgesinde bireylerin her birinin bir tapınağa bağlı olduğu bilinmektedir. Tapınaklara bağlı yaşam şekli dolayısıyla bir dizi türbe ve tapınakların bulunduğu mahalle şeklinde yapılaşma şekli oluşmuştur (Adola, 1989). Bu yaşam şeklinin dışarı kapalı ve kendi içinde gruplaşma özelliği dolayısıyla ilk kapalı yerleşim birimleri olarak sayılabilir.

Blakely ve Snyder (1997), en erken kapalı site yapısının Romalılar tarafından askeri birliklerin aileleri için inşa edildiğini belirtir. Bu yapılar ailelerin yapı içinde toplanıp çevresinin güvenlik ve savunma amaçlı duvarlarla çevrili olan karargâhlardır. Bu durumun Ortaçağın duvarlı kentleşmesinde önemli rol oynadığına değinirler.

1300'lü yıllara gelindiğinde o dönemki İngiltere toplumu güvenliği sağlayacak birimlerin yoksunluğu sebebiyle şehirlerini kent biçiminde surlu yapılar ile oluşturdukları bilinmektedir (Blakely ve Snyder, 1997).

Selçuklu Döneminde çeşitli kaynaklarda halkın genellikle etnik ve dinsel gruplaşarak ve ona göre çevresi duvarlarla sınırlandırılmış alanlarda yerleşme gösterdikleri belirlenmiştir (Adala, 1989).

Sanayi devrimi ile birlikte yeni bir kent dokusu oluşmaya başlamıştır. Bunun sebebi Sanayi Devrimi ile sanayileşen kentlerde hızla artan nüfus öncelikle konut sorununu ortaya çıkarmıştır. Artan nüfus dolayısıyla mevcut konut stoğu yetersiz gelmiş bunun sonucunda bitişik nizamlı apartmanlardan oluşan konut toplulukları ortaya çıkmıştır (Sennett, 2006). Hızlı ve kontrolsüz artan nüfus beraberinde sağlıksız ve yaşam kalitesi düşük kentleri meydana getirmeye başlamıştır. Yaşam şartlarının iyileştirilmesi için yeni konut türü önerileri ortaya atılmıştır (Roth, 2000). İlk önce kent içindeki boş arazilerin kullanımı ile başlayan kentleşme, metropollerin kalabalıklaşması sonucu boş alan bulma sıkıntısı, artan kentsel huzursuzluktan dolayı kent çeperlerinde yeni yaşam yerleri arayışına girilmiştir. 19. Yüzyıl'ın sonlarında İngiltere'de başlayan kent çeperlerine doğru gelişen bu hareket 20.Yüzyıl'da Amerika'da da örneklerini vererek Banliyöleşme (Alt kentleşme) olarak adlandırılmaktadır (Blakely ve Snyder, 1997).

Banliyöleşme Avrupa'da sosyal konut projesi kapsamında ilerlerken, Amerika'da sosyo- ekonomik seviyenin ifadesi, güvenli yaşamın sembolü sayılarak kıtaya özgü doku oluşturmuştur (Thorns, 2004; Bocock, 1997).

Brezilyadaki çıkış nedeni olarak orta-yüksek gelirli kesimin 1970'lerde 1940'lardan beri şehrin kenar kısımlarında yaşayan düşük gelirli topluluklardan daha uzağa taşınmaya başlaması olarak görülür. Bu sosyal ayrışmanın temelinde fiziksel mesafenin artık yeterli gelmemesi ve fiziksel mesafenin yerine ayrışmayı kuvvetlendirecek olan duvarlar inşa edilmesi yatar. Şiddetli suç, korku ve sosyal ayırım gibi nedenlerden ortaya çıksa da Brezilyada popüler olması ve çoğalması başka nedenlere dayanmaktadır (Carvalho, 1997).

Afrika'da ortaya çıkış nedeni ve güney Afrika şehirlerinin görünümünü değiştirmesinin nedeni olarak Afrika'da yaşanan ırkçılık, yüksek suç oranları, korku sayılabilir (Landman, 2002). Bunun nedeni Afrika şehirlerinin bazıları hala sömürge olarak bazı Avrupa kentleri tarafından kullanılmasıdır. Bu durum kentlerde farklı ırklardan oluşan yoğun popülasyonları oluşturmakla birlikte kentler ve bireyler arası

gelir eşitsizliğine de yol açmaktadır. Bu durumun kentsel alt yapı, yönetim de kolaylıklar, suç ve korku oranlarını azaltmak için girişimler gibi olumlu sonuçları olsa da bu sonuçları sağlamak, şiddet ve suçtan kaçış olarak görülen kapalı yerleşimlerin yapılıp yayılmasına da yol açmıştır. Artan ırkçılık, sosyal eşitsizlik, suç ve korku gibi nedenler Afrika’ da kapalı toplulukların oluşmasına sebep olmuştur (Landman, 2002).

Sonuç olarak kapalı siteler hızlı kentleşmenin sonucu artan güvensizlik ile üst gelir grubunun farklılaşma isteği doğrultusunda özellikle Amerika’da kapitalist kentin yeni burjuvazisi için yeni seçkin yerleşim alanları kurma amacı ile ortaya çıkmıştır. Amerika’nın kent çeperlerinde başlayan bu mekânsal ayrım küreselleşen Dünya’da artan bir talep görmüştür. Diğer ülkelerdeki çıkış nedenleri benzerlik gösterirken (suç korkusu, güvensizlik, sosyal ayrım) ülkeler arasındaki küreselleşme eğilimleri ile pazarlama stratejileri kapalı toplulukların yayılmasında etken faktör olduğuna değinilebilir.

4.3. Türkiye’de Kapalı Site Oluşumu ve Gelişimi

18. Yüzyıl’da İngiltere’de ortaya çıkıp 19. Yüzyıl’da Avrupa’dan dünyaya yayılan kapalı sitelerin Türkiye’de ortaya çıkma ve yerleşimi hakkında yapılmış araştırmalar mevcuttur.

Tüm dünyada benzer nedenlerden dolayı ortaya çıkan kapalı topluluklar Türkiye’de 1980 yıllarının sonrasında kent çeperlerinde görülmeye başlamış, statü ve kimlik arayışları, rant kaygıları, kentten kaçış, kırsala özlem duyma gibi nedenlerle tercih edilmeye başlanmıştır. Türkiye’nin kapalı sitelerle tanışması 1980 yıllarında ilk önce metropollerde başlamıştır. Ülke genelinde daha önce güvenliğin benzer örnekleri olsa da prestij, güvenlik ve statünün simgesi olan kapalı konutlarla tanışması 80’li yıllardaki ekonomik ve toplumsal değişimler sonucudur (Polat, Kartal, 2018; Akyol Altun, 2012; Kurtuluş, 2011).

Kurtuluş savaşlarından çıkan ülke 1930’lu yıllarda devletin yürüttüğü sanayileşme politikaları neticesinde Anadolu kentlerinde fabrikalar kurulmaya başlanmıştır. Tarımda sanayileşme, kentlerde kurulan fabrikalar kentleri cazibe merkezi haline getirmeye başlamıştır. Kentlerde iş gücü kaynağının olması, ekonomik kaygılar sonucunda nüfus hızla artmıştır. Ayrıca devlet bu dönemde kurduğu fabrikalarda çalışacak işçi için konutlar, hastaneler yapmıştır. Bu dönemde yapılan fabrikalardan biri Aydın kenti Nazilli ilçesindeki Sümerbank işletmesine ait dokuma fabrikasıdır. Bu

fabrikada işçiler için konut, hastane, çocuklar için kreş ve okul, yemekhane bulunmaktadır. Devletin bu dönemde uyguladığı devletçi sanayileşme politikaları neticesinde Anadolu kentlerinde fabrikalar, kurumlar kurulmaya başlanmış ve bu durumda konut ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Böylelikle belli kurumlara ait konutlar ya da fabrika işçilerine ait konutlar yapılmaya başlanmıştır. Kiralamaya uygun olmayan bölgelerdeki asker, memur, işçi için yapılmış bu konutlar kapısında bulunan güvenlik ve kamusal alandan ayrılmış bölge olarak konumlanmasıyla kapalı sitelerin ülkemizdeki ilk örneği olarak sayılabilir (Polat, Kartal, 2018).

Devlet politikalarında ki liberalleşme eğilimi kentleri de etkilemiştir. Kırsaldaki makineleşme ve kentlerde sanayinin olması kentleri cazibe noktası haline getirmiştir. Yaşanan göç hareketleri sonucunda nüfusu karşılamaya yetersiz olan kentlerde konut sorunu ortaya çıkmıştır. Kentlerde yaşanan bu sorun düşük gelirli kesimin sağlıksız kentleşmesiyle gecekonduyla çözülmüştür. Kentlerdeki sağlıksız gelişim sorununu çözmek için devlet destekli konut üretimleri başlamıştır. Konut kooperatifleri ile hızlı büyüyen kentlerdeki konut problemine cevap aranmıştır. Kamu kuruluşları ise devlet lojmanları yaparak konut problemine cevap aramıştır (Polat, Kartal, 2018).

Devlet politikalarındaki liberalleşme ile kent odaklı kalkınma projeleri yapılarak konutun piyasalaşmasına yer verecek yasal düzenlemeler yapılmıştır. Devlet dar gelirli kesim için konut üretirken bu düzenlemeler ile konut piyasası oluşacak ve üst-orta gelirli insanlar için konut üretimine başlanacaktır. Devlet konut üretiminden çekilerek yasal düzenlemeleri ile konut piyasasının önünü açmış ve barınma amacı dışında yatırıma yönelik konut üretimini desteklemiştir. 1980'lerde uygulanmaya başlayan neoliberal politikalar kentlerde de etkisini göstermiştir. Devletin konut piyasasının önünü açması sonucunda piyasalardaki hareketlenme ile yeni zenginler ve zenginlikler oluşmaya başlamıştır. Yaşanan göç hareketleri ile kentlerdeki gelir eşitsizliği artmış; kentsel mekânın paylaşımındaki eşitsizlikler kentin yoksul tarafını derinleştirirken zengin kesimini daha da zenginleştirmiştir. Artan gelir eşitsizliği ve kentsel dokuda meydana gelen sağlıksız yapılaşma beraberinde kentsel korkuları, prestij kaygılarını, ayrı ve farklı olma isteklerini pekiştirmiştir. Neoliberal politikaların arttırdığı kutuplaştırma konut üretiminin piyasa geçmesi sonucu konut üreticilerin rant kaygısı ile konut satış politikalarında uyguladıkları ayrı ve farklı olma vurguları bu durumu pekiştirmiştir (Sipahi, 2011). Kapalı sitelerin ilk örnekleri yeni yaşam tarzı adı altında tüketilmeye başlanmıştır (Kurtuluş, 2011). Öncü (1997) 1980'lerdeki liberalleşmenin ekonomik ve kültürel erezyona uğrayan orta gelirli kesim için yeni konut tercihiyle

sembolik sermayesini koruma arttırma çabası olarak görür. Bali (1999), Özal döneminin dışa açılımcı iktisadi politikaları yeni zengin tipi ile eşleştiğini, piyasa da hareketlenme ve yeni zenginlikler yaratarak zenginlik seviyesine uygun yaşam tarzını yansıtan konut yapma eğiliminde olduğunu belirtmektedir.

Liberalleşme ile artan gelir eşitsizlikleri ile yüksek-orta gelirli kesimin Amerika yaşam tarzı adı altında özendirilen konut talepleri kapalı sitelerin çıkış noktası olarak görülmektedir. Sağlıksız kentleşme ile oluşan kentsel korkular (Kurtuluş, 2011), prestij yada yaşam tarzı (Bali, 1999; Perouse, 2011), benzer sosyal gruplarla paylaşılan sosyal yaşam (Şenyapılı, 2003) kapalı toplulukların ülkemizdeki çıkış ve ilerleme nedenleri olarak gösterilmektedir. Perouse ve Danış (2005), ayrıca inşaat şirketlerin tüketim ve yüksek-orta gelirli kesimin arz mekanizmasına göre müşteri kitlesini hedef aldığını, konut satış politikalarında yaşam tarzı ya da prestijin öne çıktığını vurgulamaktadır.

Türkiye deki kapalı toplulukların yapılış, tercih ve kullanım nedenleri olarak kökenleri sorgulanmadan kopya yapılarak oluşturulması (Alkan Bala, 2018), tahmin edilen ve bilinenin aksine prestij kapalı site tercihinde güvenlikten önce gelmesi (Kurtuluş, 2005), 1980’de yaşanan ekonomik ve politik değişimlerinin kapalı siteler için pazarlama ve alt pazarları hedeflemenin bir yolu olması (Baycan ve Gülümser, 2004) sayılabilir. Pazarlama stratejisi olarak yaşam tarzı ya da mahalle hayatı kelimeleri kullanılarak buradaki yaşamların özendirilir ve bu durum sosyal kutuplaşmayı arttırır. Turgut, Kowaltowski etc. (2010), kapalı sitelerin tercih nedenleri olarak yaşam tarzı ve İstanbul’da daha önce meydana gelen yıkıcı etkisi büyük olan deprem olarak söylemektedir.

Devletleşme politikaları neticesinde sanayileşen Anadolu kentleri cazibe noktası haline gelmesiyle göç almaya başlamıştır. Bu durum kentte yaşayan halk ile göç edenler arasında kutuplaşma eğilimlerine, kentte konut sorunlarına ve beraberinde sağlıksız kentleşmeyi getirmiştir. Kentlerdeki konut stoğunun yeterli gelmemesi sonucunda kent destekli düşük gelirli kesim için kooperatifler gündeme gelmiş aynı zamanda kamusala ait devlet lojmanları yapılmaya başlanmıştır. Düşük gelirli kesim için sağlanan bu toplu konutlar ile apartmanlaşma; devlet lojmanları ile belirli yüksek-orta gelirli kesimin toplumun diğer kesiminden duvarlarla ayrılması Türkiye’nin kentleşme olgusuna yansımıştır. 1980’lerde yürütülen neoliberal politikalar kentlerdeki kutuplaşma ve gelir eşitsizliklerini arttırmış, kentsel sermayenin küreselleşmesi ve dış piyasalarda açılması nedeniyle Amerikan yaşam tarzı adı altında kentli özel kendine ait alanda yaşama durumuna satış politikaları ile teşvik edilmiştir. Türkiye’de diğer dünya ülkelerinde

olduğu gibi kentli yaşam alanlarındaki güvensizlik olgusu ile tercih nedeni olan kapalı siteler yaşam tarzına teşvik edilmesi, ayrı ve farklı olma istekleri dolayısıyla prestijin de sembolü haline gelmiştir. Toplu ve kapalı konutlarda yaşayanlar güvenlik kaygısı ile tercih ettiklerini söyleseler de prestij, aynı sosyal grupla yaşam paylaşma, yatırım gibi değerler de tercih nedenlerini etkilediği görülmektedir.

İnsanları için hala güvenli yaşamın sembolü olan konutlar toplumla direkt ilişkisi dolayısıyla toplumsal ilişkilerden, ekonomi ve siyasi gelişmelerden birebir etkilenmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşanan ekonomik ve politik gelişmeler neticesinde kentleşme politikaları değişime uğramış ve gelişip büyüyen kentlerde insanların daha iyiyi, daha güzelini sürekli talep etmesi sonucunda kentler de büyük değişimlere uğramıştır. Bunun öncelikli nedenleri arasında kentlerin cazibe merkezi haline gelip kırsal kesimde yaşayan ya da ekonomik durumu elverişsiz kişilerin bu cazibe yerlerine olan göçüdür. Kentlere olan bu göç hareketi sonucunda hızlı nüfus artması konut yetersizliği ve sağlıklı kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. Ülkelerdeki ve kentlerdeki yürütülen politikalar neticesinde var olan suç olgusu artan sağlıklı şehirleşmenin etkisiyle ivme kazanarak yüksek gelirli grubun kendileri göre sağlıklı, suç olgusu yüksek ve düşük gelirli toplumdan ayrışma istekleri, insanların hep iyiyi talep eden bitmek bilmez tutkusu neticesinde etrafı duvarlarla çevrili siteleşme kültürü doğmuştur.

Kapalı sitelerin ortaya çıkış dinamikleri Dünya ve Türkiye’de farklılık göstermekle birlikte güvenlik, prestij, ayrı ve farklı olma isteği gibi nedenler ortaklık göstermektedir. Kapalı siteler toplumsal farklılaşmaya sebep olduğu gibi kentsel mekânlarda da parçalanmalara, kamusalait bazı özelliklerin değişimine de sebep olmaktadır. Kamusal mekânlarda meydana gelen bu değişim, fiziksel engellerle tanımlanmış alan içindeki yeniden kurgulanan bazı özellikler yerin oluşum öğeleri üzerinde de değişimlere sebep olduğu savı üretilmektedir. Yer üç boyutlu mekânsal özellikleri, insanların yeri deneyim pratikleri sonucunda ortaya çıkan aidiyet, yer hissi, tarihsel ve kültürel kodlar gibi tek ve biricik özelliklere sahiptir. Kamusal mekâna ait özelliklerin bariyerler içerisinde yeniden yorumlanması, estetik açıdan benzer mimari stilin benzer formlarda uygulanması kapalı sitelerin tasarım pratikleridir. Kapalı sitelerin kimliksel, oluşumsal değerleri yerin kimliğiyle uyuşmamakta ve yere ait özellikleri değiştirmektedir.

5. MİMARLIKTAKİ YER OLGUSU

Mekân mimarının temel ilgi alanlarından biridir. Yer ve mekân kavramlarının günümüzde insanlar tarafından birbirinin yerine kullanılması sık rastlanan bir durumdur. İnsanlar bir yeri ya da mekânı tarif ederken coğrafi ya da beşeri terimler kullanır. Doğal olarak çevremizde bulunan bu 3 boyutlu elemanlar ile konumsal veriler, fiziki özellikler mekânı tanımlamak için kullanılan olgulardır. Çevremizde bulunan 3 boyutlu elemanların, fiziki özellikleri ve konumsal verileri yeri açıklamak ve tanımlamak için yetersiz kalmaktadır.

Mekân ya da yer kavramı dilimizde günlük kullanımı genellikle ev, yurt anlamlarındadır. ‘Evim gibisi yok.’, ‘Sonunda evime(yurduma) döndüm.’, ‘Evimde gibi hissediyorum’ gibi cümleler buna örnek gösterilebilir. Yerin İngilizce dilindeki kullanımları ‘place-space’ kavramları üzerinedir. Yabancı kaynaklarda yer olgusu ‘place’ ve ‘space’ kavramları üzerine kurgulanmıştır.

Yer hakkında günümüze kadar birçok tanımlama ve açıklama yapılmıştır. Yer kavramı genellikle mekânla birlikte açıklanmış ya da bu kavramlar karşılaştırılarak çıkarımlarda bulunulmuştur. Yer ve mekânın birbiri yerine kullanılmasından dolayı araştırmacılar bu iki kavramın özde farklı olduğunu vurgulamaktadır. Çoğu araştırmada mekân ve yer kavramları fenomenolojik olarak incelenmiştir. Schulz, Heidegger, Relph gibi araştırmacılar yer kavramını fenomenolojik olarak ele almaktadır. Mimari fenomenoloji ile yer kavramı ile ilgili mimari kuram kalıpları yeniden sorgulanmış, modernitenin genel görüşlerinin zorunlu kıldığı durumlara karşı yere, yer duygusuna, yer edinimine özgü mimarlık anlayışı geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Yer kavramını fenomenolojik olarak sorgulan Heidegger ‘space’(mekân), ‘place’(yer), ‘Location’ (ort, mahal) kavramlarını kullanarak mekân kavramını belirli sınırlara sahip olan konum olarak tanımlamaktadır. Heidegger’a göre bir şey ayırt edici özelliklerini işlevselliğinden, formundan ve insanla dolaylı ilişkisi sonucu ortaya çıkan deneyim ve pratiklerden alır. Yerin oluşumunu açıklarken de bu çıkarımdan yola çıkarak yerin varoluşsal durumu insan deneyimi sonucu yerde oluşan anılar ve yerle kurulan sosyal bağıdır. Buna göre mekân insan deneyimi sonucu kavranan yerle anlam ve aidiyet bulur. Yerin oluşumunu mekân olgusunun sahip olduğu geometriksel özellikleri olmadığını, insanla deneyimlenen, anlam bulan, yakalanan atmosferik ortam olarak vurgulamaktadır. İnsan olgusunun yer ediniminde yerle kurduğu bağ, anılar ve deneyim süreci sonucunda yeri aynı zamanda tarihsel süreçle de ilgilendirmektedir.

Heidegger yerin oluşumunu farazi bir köprü örneği ile verir. Bu örnekte iki yakayı bir araya getiren köprü ırmak kenarında bulunan iki toprağı peyzaj olarak bir araya getirmesinin yanı sıra her iki yakada insan yerleşimine olanak sağlar. İnsanların köprüden önce ve sonra yere olan iletişiminin ve algısının değişmesi sonucu var olan yerin köprü kurularak insan deneyiminde değişikliği ile beraber yüklenilen anlamlar da değiştirerek yer yeniden oluşturulmuştur. İnsanların yerleri algılayış biçimleri yere yükledikleri anlamlarla değişir, dönüşür ya da yeri yeniden var edebilir. Heidegger kuramını açıklamak için kullandığı dörtlünün (toprak, gök, tanrısallar ve ölümlüler) her zaman yer ile uyum içinde olduğunu söyler. Heidegger'a göre yer ve üzerinde bulunan somut ögeler yerin özelliklerine ve kullanıcının isteklerine göre inşa edilir; kullanıcıların değer ve inanç sistemini yansıtır ve bulunduğu çevrenin fiziksel, topografik özelliklerine göre şekillenir. Kişinin kimliği, karakteri etrafında anlam kazanan yer ile böylelikle kişi kendi niteliklerini ve ayırt edici özelliklerini değerlendirme fırsatı bulur. Sonuç olarak insanlar dünyadaki konumu, bulundukları durumu değerlendirerek farklılıklar ve benzerlikleri ile kendini evinde hisseder, ortama uyum sağlar, bu uyum duygusu ile mesken tutar. Yere anlam yükleyen, yerde anılar oluşturan insan aidiyet duygusu geliştirir (Sharr, 2013).

Heidegger' ın düşüncelerinden beslenen Norberg Schulz (1976), yeri fenomenolojik olarak ele alır. Yeri tanımlarken konumsal verilerinden bahsetmeden bir açıklanama yapılamayacağını ama tam karşılığının da salt konumsal olmadığını belirtir. Yeri 'karakter'(kimlik), 'görünüm'(imaj), 'mekân' ve 'yerin ruhu' kavramlarına ayırır. Schulz'a göre bütün yerler bir karaktere sahiptir ve bu karakter basit olarak dünyanın verdikleridir. Karakter yeri var eden ve ona anlam yükleyen insan ilişkisinin dolaylı sonuçları olan karakteristik özellikler (malzeme-yapım tekniği-doku-renk-ritim), iklimsel özelliklerin şekillendirdiği çevre, tarihselliğin sonucu oluşan çevre, kültürel kodlara ve girdilere sahip olan dokulardır. Karakter zamansal olgulara göre değişim gösterebilir. Sözgelimi mevsimlere göre, gün içinde hava değişimlerine göre, gün ışığının farklı konumlarına göre değişim gösterebilir. Ama bu durum karakterin zamanla yok olmadığını tam tersine işlevsel olarak ondan beslendiğini ve kesin sınırlarının olmadığını gösterir. Yerlerin var olan doğal karakteri insan kimliği etrafında şekillenir. Doğal çevrenin somut elementleri olan dağlar, bitki örtüsü, kayalar, ağaçlar ve sulardan oluşan doğal çevre (natural place); insanların dokunmasıyla şekil, form ve anlam bulan elementlerden oluşan yapılı çevre (man-made place)nin birbiri ile kurduğu iletişimde yakaladığı doğal uyum görünüm (imaj) olarak açıklar. Doğal çevrenin sahip olduğu

somut elementlerin insan kimliği etrafında şekillenen doğal bir karakteri, sahip olduğu ‘cosmic’ bir düzeni vardır. Yapılı çevrenin somut ürünleri insanların doğadan algıladıklarının somutlaştırılması, anlam katılması, sembolleştirilmesidir. Her iki çevrenin sahip olduğu karakter ve kimlik insan olgusu etrafında şekillenir. Zamansal olarak değişimlere tabidir. Doğal çevrenin topografik yapısının üzerinde bulunan her olgu figür olarak nitelendirilir. Yapılı çevre ve doğal çevre Schulz’a göre figür-zemin ilişkisine sahiptir. Figür- zemin ilişkisinde doğal bir uyum yakalanmasını yeryüzü ve gökyüzünün mutlu evliliği olarak açıklar. Yapılı çevre ile doğal çevre arasındaki figür-zemin ilişkisinin bozulması sonucu yer de kimliğini kaybeder. Schulz’a göre her yerin koruyucu bir ruhu bulunmaktadır. Yerin fiziksel özelliklerinin yanı sıra sahip olduğu karakter (kimlik) ve yüklenilen anlam yerin sahip olduğu atmosferi, yer duygusunu tanımlar. Schulz yerin ruhunun gözlemcisinden bağımsız olarak, doğal oluşuyla yerle birlikte olduğuna değinmektedir. Yerin ruhunu açıklamak ve algılamak için kimikleştirme(identification) ve oryantasyon(orientation) kavramlarını kullanır. Kimikleştirme çevre ile arkadaş olma anlamına gelir ve yerler anlam dolu olarak deneyimlenir. Kimikleştirme de yerleşim yerlerinde çocukluk anlarına, yaşamışlıklara, tecrübeler ve aşinalıklara değinir. Kimikleştirme ve oryantasyon insanın dünyada var olmasının en önemli yönüdür. Kimlik insanların aidiyet duygusunun en temelindeyken, oryantasyon onun doğasının parçası olan ‘*homo viator*’ olmasını mümkün kılan bir fonksiyondur.

Şekil 5.1. İnsan deneyimi olan mekânla insan deneyimi olmayan mekân karşılaştırılması(Kaynak: <https://www.milliyet.com.tr/teknoloji/marsta-yasam-icin-yer-altina-bakmak-daha-mantikli-olabilir-2581108> (İlk fotoğraf); <https://www.sabah.com.tr/turizm/2018/07/19/col-seyahati-icin-4-ayri-yer> (İkinci fotoğraf)

Yer kavramı genellikle mekânla ilişkilendirilir, onun üzerinden açıklanır. Kavramın salt karşılığını yapmak bazı araştırmacılara göre zordur. Dolares Hayden (1997)’a göre yer kavramının İngilizce de açık ve net bir açıklaması yoktur. Yer kavramının kullanımı ev, konum ve kentin açık alanları gibi mekânlardır. Coğrafyacı

Tim Cresswell (2004)'a göre yer anlamını bilerek ya da bilmeyerek herkesin kullandığı kelimedir. Bu yüzden İngilizcedeki en aldatıcı, hileli kelimelerden biri olduğu görüşünü savunur. Yerin matematiksel konumu, bir düzenin hâkim olduğu kentsel ya da toplumsal mekân gibi çağrışımları olduğuna değinir. Fakat aynı zamanda yer coğrafi konumuyla, fiziksel çevresiyle, kentsel mekânların dışında bir anlamı olduğuna dikkat çeker. Yerin sadece matematiksel konumdan, fiziksel özelliklerinden, boyutsal yapısından, yükseklikten ibaret olmayan daha özgün bir yapısı vardır. Yerin tanımını yaparken sahip olunan somut bileşenlere ek olarak insan deneyimini merkeze koyar. İnsanların 3 boyutlu elemanların organizasyon sonucu oluşan mekânlarda kurdukları ilişkiler, anlamlı konumlar, anı bıraktıkları ve bağlandıkları mekânlar yeri oluşturmaktadır. Yer kavramını açıklarken mekân kavramından yola çıkar. Yerle mekânı keskin sınırlarla ayırmadan yeri mekânla birlikte açıklar. İnsan deneyimi olmayan, belirli bir hacme ve boyuta sahip olan boşluklara mekân adlandırması yapar. Mekân bu haliyle anlamdan yoksun geometriksel boşluk halindedir. Yer ise bu mekânlarla insanların ilişki kurması, bağlanması, anılar ve deneyimler bırakması sonucu oluşur.

Yer ve mekân kavramları üzerinde çalışan diğer bir coğrafyacı ise Yi-Fu Tuan (1991)'dir. Tuan (1991) yer kavramını ev kelimesi ile birlikte açıklamaktadır. İnsanların bağ kurdukları, güvenli hissettikleri, varoluşsal köklerini hissedebildikleri, bir anlama sahip olan yerlere ev demiştir.

Yerin mekânla, 3 boyutlu öğelerle kurduğu ilişkilerin yanı sıra insan ögesi ile kurduğu sosyal, fenomenolojik bir ilişkide vardır. Coğrafyacı Edward Relph Place and Placelessness (1976), adlı eserinde fenomenolojiden beslenerek yeri açıklamaktadır. Relph'e göre yer konumdan ibaret bir noktalar kümesi olmayan, dünyada var olmanın bir formu olan olgudur. Yerler insan deneyimine bağlı tecrübeler ile kavranmaktadır. Yeri üreten olgusal formlar mekân ve karakterdir. Mekân fiziksel elementlerin, hacimsel ve uzanımsal organizasyonu iken, karakter insan kimliği ve fiziksel özellikleri etrafında şekillenir. Yer; fiziksel mekânla karakter arasında kurulan bağın kopukluğu sonucunda insanla bağ kuramayan, salt görselliğe hitap eden nesne konumuna indirgenir. Relph ünlü varoluşçu filozof Heidegger'ın 'dasein'(var olma) ve 'dwelling'(ikamet etme) kavramlarından beslenir. İnsanların yaşadığı çevreyi korumak istemesi, gittikleri ya da terk ettikleri mekânlarda oluşturdıkları anılar sonucunda insan ve yer yer ilişkisi sadece konumdan ibaret değildir. Yer insan varlığından beslenerek, onunla doğrudan etkileşim kurarak insan deneyiminin bir uzantısı sonucu varlık bulur.

Aidiyet olgusunun yerle birlikte gelişmesi durumunda insanların kendilerini o yerle tanımlamasına neden olur. Yani yer insanların kişilikleri, kimlikleri tarafından etkilenir dolayısıyla ev ve yaşam yerlerinin kimliği etkilemede önemli rolü vardır (Relph, 1976).

Yer kavramını açıklamada salt geometriksel veriler yetersiz sayılmaktadır. Mekân kavramı ile ilişkilendirilen yer kavramı mekânın sahip olduğu fiziksel özellikler, yapısal formu, üzerinde bulunan hacimsel büyüklüklerin özellikleri ile birlikte insan faktörünün de etkisi altındadır.

Fenomenolojiden beslenerek yeri açıklamaya çalışan diğer bir coğrafyacıda David Seamon' dur. Seamon (1979), çalışmalarında yeri merkeze alır ama asıl ilgilendiği gündelik yaşam içindeki hareketler-aktivitelerdir. İnsanların gündelik yaşamlarında sürekli tekrar ettikleri bedensel hareket ve davranışların bilinçsiz ve alışkanlık dolayısıyla bedeninin otonom olarak bu hareketleri mekân üzerinde belirli süreçlerdeki tekrarı yer hissini oluşturur. Belli zaman aralıklarında tekrarlanan bu hareketler ile mekânda bir rutin dizisinin oluşmaktadır. Bu hareketlerin belli konumdaki ya da mekânda özel olarak geliştirilmesi kuvvetli bir yer hissini ortaya çıkarır (Seamon, 1979).

Micheal De Certeau (1984) mekân ve yeri gündelik pratikler üzerinden tanımlamaya ve açıklamaya çalışır. Çalışmasında mekân dile benzetilir ve mekânların tıpkı bir dilin sahip olduğu düzenli bir “grammer’a” sahip olduğu belirtilmektedir. İnsanların mekân üzerinde hareket ederken mekânın sahip olduğu “grammeri” deneyimlemesi için birçok değişik yol vardır ve bu yolların bilinmezliğinin ve tahmin edilemezliği çalışmasının merkezini oluşturur. Dile benzettiği mekân; üzerindeki eylemler tarafından üretilirken yer üzerinde bu tür eylemlerin meydana geldiği boş sistemlerdir. Tıpkı dildeki gibi deneyimleyemediğin ya kullanamadığın “grammer’ ın” anlamdan yoksun olması gibi deneyimlenemeyen, üzerinde hareket ögesinin kullanılmadığı mekânlarda anlamdan yoksundur. Deneyim yoksunluğu mekânı işlevsiz kılar ve hareket sonucu olan yer deneyimi ve ya pratik yerin dinamiklerini değiştirir ya da oluşturur (Certeau, 1984).

Antropolog Marc Auge (1995) yer kavramını Süpermodernite’nin etkileri üzerine ele alır. Certeau (1984)’nın yer ve mekân kavramlarından beslenerek yer kavramının karşıtı olan yer olmayanlar(non-place) kavramını oluşturur. Deneyimlenen, anılar bırakılan yerin- yerlerin anlamdan soyutlanması Süpermodernite’nin etkisi sonucudur. Mekânları anlamlı konumlara dönüştüren insan ilişkileri, deneyimleri, bırakılan anılar ve tarihsel bağlam olduğuna dikkat çekmektedir. Bu bağlamlardan

yoksun olan mekânların kök salmamışlığı, anıların biriktirilememesi gibi sebeplerin bu yerleri gelip geçici, yerin sahip olduğu ruhtan bağımsız boş yerler yani yer olmayanları üretmektedir. Fiziksel mekânın özellikleri, insan-mekân ilişkisi, tarihsel geçmiş ve anılar yer olgusunu tanımlamada kullanılan olgulardır. Bu bağlamda bu olgularla açıklanamayan, tarihsellik, anlam barındırmayanlara yok-yer denilmektedir. Yer(place) ve yer olmayanlar(non-place) kavramları arasında zıtlık gibi unsur bulunmamaktadır. Non place(yer olmayanlar) olumsuzlama anlamı taşımamaktadır. Yeri oluşturan unsurlardan insan-yer ilişkisi, insanlar yer arasında kurulan ilişki sonucu meydana gelen anılar, deneyimlerin yer olgusundan çıkarılmasının yeri anlamdan yoksun salt mekânsal özellikleri olan alanı oluşturur (Auge, 1995). Havva Alkan Bala (2007), yok mekân özelliklerini şöyle sıralar. İlk olarak bu mekânlar bir amaç için vardır ve insanlar belirli amaçlar ile o mekâna gelmektedir. İkinci olarak mekânın deneyimlenmesi mekâna özgü kurallar zincirine uyulmasını gerektirmektedir. Yapının ve mekânın işlevselliği mekaniktir ve yerin sahip olduğu karakter ve ruha sahip olmadığı gibi bulunduğu konumu da değiştirir. Auge (1995)'ye göre yer olmayanlar işlevsellikleri ile yüksek sayıda insana hizmet veren otobanlar, avmler, otobüs terminalleri, oteller gibi gelip geçilen, anı ve hatıra biriktirilemeyen mekânlardır.

Yersiz-Yurtsuz Mekânlar

Şekil 5.2. Non-place mekanlara örnekler(Kaynak: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cinde-koronavirus-panigi-avm-ve-sokaklar-bombos-1716642> (1); <http://www.diken.com.tr/yeni-yonetmelik-daireye-bir-otopark-sarti-geliyor/> (2); <https://www.birgun.net/haber/avm-ler-acilmaya-hazirlaniyor-297908> (3); <https://www.haberturk.com/aydin-haberleri/76775233-aydin-otogarda-virus-sessizligigenelgeden-sonra-tum-seferler-durdu> (4))

Yeri tanımlama sadece konumsal özelliklerinin kullanılması yetersiz sayılmaktadır. Tarihsellik, gelenek, kültürel öğeler ile insan deneyimi sonucu bir kimlik kazanır ve sahip olduğu atmosferik ruh ve coğrafi bileşenleri varlık bulmaktadır. Yerin kimliği insanların o yerle kendi kimlikleri arasında kurdukları ve ilişkilendirdikleri özelliklere göre şekillenir ve tanımlanır. Yerler fiziksel formları, üzerlerinde meydana gelen aktiviteler ve kişilerin onları yükledikleri anlamlar ile inşa edilir. Yere yüklenilen anlam kişinin algı üreten psikolojik ve sosyal süreçleri ile ilişkilidir. Duyusal algı yerleşimden kaynaklanan anlam ve bağlamlar dolayısıyla üretilirken yerin kimliği hem fiziksel bileşenler tarafından hem de insan ve yer arasında geliştirilen anlam ilişkisi tarafından belirlenir. Kültürel özellikler, bireyin duyuşsal algıları ve fonksiyonel ihtiyaçları ile birleşir ve yer kimliğini etkiler (Bott, 2003).

Robert Hay ‘Sense of Place in Development Context’ (1998) çalışmasında kültürel contextlerde yetişenlerin güçlü yer duygusuna sahip olduğu çok karmaşık modeller ve yer stilleri bulmuştur. Modern yaşamda hareketli yaşamının yüksek etkilerinden dolayı kısmi ya da kişisel yer duygusu geliştirme eğiliminde olduğumuzu, yer duygusu geliştirmenin sıralı aşamaları olduğunu söyler. Yaptığı çalışmada aile üyeleri ile birlikte doğuştan gelen normlarla sabit bir yerde büyüyen insanlarda güçlü yer duygusu edinimlerine rastlarken, genelde gezici ve sabit olamayan bireylerin yer duygusu edinimlerinin az olduğunu keşfetmiştir. Kültürel bağlamı ile bir yerde uzun

süre zaman geçirmenin yer duygusu ediniminde önemli olduğu sonucuna varmıştır. Yer duygusu ediniminin yaşam statüsü tarafından da etkilendiğini söyleyen Hay (1998), yerle olan üstünkörü bağlantıların güçlü yer duygusu edinimi geliştiremeyeceğini söyler. Bir insanın bir yerde uzun zaman geçirmesi, orda yetişmesi yer duygusu geliştirmenin önemli noktalarından birini oluşturmakla birlikte kendini evinde ve güvende hissetmesi içinde önemlidir. Kişisel kimliğin dayanak noktalarından biri de yere olan aidiyet duygusu olduğunu söyleyen Hay (1998), günlük ya da periyodik olarak yerle olan bağlantıların yer duygusu geliştirmede önemli olduğuna değinir. Modern toplumda insanların ekonomik gücünün ve akış içindeki yaşamı onları sürekli yaşam yerlerini değiştirmeye iter ve bu sebeple yerin mozaikini birçok insan tarafından etkilendir ve değişime uğrar (Hay, 1998).

Araştırmacılar yeri tanımlarken fiziki özellikler, konumsal veriler, üç boyutlu hacimler ile birlikte açıklamışlardır. Belirli sınırlar içinde bulunan fiziksel mekân, konumsal özellikleri ile betimlenmiştir. Sadece konumsal ve fiziki özelliklerin yeri tanımlamak ve algılamak için yetersiz olacağını da eklemişlerdir. Yer için yaygın olarak kabul edilen imge yeri oluşturan fiziksel öğeler ile birlikte o yerle ilgili bireyler ve gruplar tarafından ilişkilendirilen anlam ve duygu çeşitliliği olarak tanımlamasıdır. İnsan deneyimi sonucu yerler ve insan arasında gelişen iletişim ve duygusal bağ ve bu bağın geliştirilmesi aidiyet olarak tanımlanmaktadır (Hidalgo and Hernandez, 2001), (Prohansky et.al., 1983). Aidiyet yer bağımlılığı tanımlamasıyla insanlar ve yerler arasındaki işlevsel bağlanmaya da yansımaktadır.

Yer ve insan arasında duysal, algısal ve bilişsel bir iletişim bulunmaktadır. İnsanlar bir yerde anılar biriktirir, dokunur, hisseder, duyumsar, aidiyet geliştirir. Yer ile insan arasındaki bu ilişkiyi Juhani Pallasmaa (2016) duyular mimarlığı olarak adlandırır. Mekânla yer arasında gelişen bu ilişkide insan mekâna duygularını ve çağrışımlarını ödünç verir aynı zamanda mekânda insana algılarını ve düşüncelerini ayartan ve özgürleştiren aurasını ödünç vermektedir (Pallasmaa, 2016). Günümüz mimarlığının salt görsel imajına karşı çıkan Pallasmaa, duyular mimarlığı kavramıyla aslında mimarlığın tüm duylara birden seslenmesi, kimlik imgelerimizin dünya deneyimimizle kaynaşması olduğunu belirtir. Kurgu ve hayal dünyasının ürünleri arasında iskân etmenin mimarlık olmadığını, asıl mimarlığın dünyada fiziksel varlığımızla bütün olmanın, deneyim ve tecrübelerimize tercüman olmanın, gerçeklik kimlik duygumuzu güçlendirmek olduğunu belirtmektedir (Pallasmaa, 2016).

Yer için geliştirilen tanımlamalarda görüldüğü gibi yer bulunduğu konumsal özelliklerin yanı sıra insan yer ilişkisinden doğan tarihsellik, kültürel gibi özellikler ile beşeri ve fiziksel özelliklere sahip olmaktadır. Yerle iletişim halinde olan insanoğlu yerle kurduğu duyusal iletişim sayesinde yerler üzerinde anılar, hatıralar biriktirerek yere bir aidiyet geliştirmektedir. Bireyler bulundukları bölgede güven ve konfor alanlarını sağlayamazlarsa mekâna ve yere aidiyet geliştirememektedirler (Hidalgo and Hernandez, 2001). İnsanlar dünya üzerinde ikamet-dwelling- edebilmesi için bulunduğu konumla kurduğu iletişimle kendini güvende hissedebileceği yerler yaratmaktadır.

Bu bağlamda yer için söylenen tanımlamalara istinaden yerin sahip olduğu özellikler neticesinde bir tablo oluşturulabilir. Bu tabloda yere ait olan fiziksel özellikler, tarihsel süreç, iletişimde olduğu sosyal çevre, sahip olduğu kimlik, aidiyet olgusu, yerin sahip olduğu atmosferik ruh(yerin ruhu) ve yerle birlikte sağlanan güvenlik (konfor) alanı yazılabilir.

Şekil 5.3. Yer'in bileşenleri

Yer kavramının açıklanmasında, kavranmasında kullanılan imgeler çoğunluk olarak fiziksel özelliklerin yanı sıra insanla olan ilişkisinden ortaya çıkan aidiyet, kimlik, karakter, tarihsel birikim, oluşturulan anılar-hatıralar, sosyal-toplumsal etkiler

ve yerin doğal oluşuyla birlikte olan yerin ruhudur. Yerin karakteriksel özellikleri ile sahip olduğu bu eşsiz ortam yer duygusu ya da atmosfer olarak açıklanmaktadır. Akademik çalışmalarda ‘sense of place’ kavramı olarak irdelenen bu olguyu Schulz antik roma inancı olan ‘genius loci’ kavramıyla açıklamaktadır.

5.1. Yerin Ruhu(Genius Loci, Sense of Place)

Yer olgusunun tanımı sadece sahip olduğu 3 boyutlu bileşenlerle sınırlı olmayan, yerin-mekânın üzerinde yere dair anı biriktiren yerle bağ, aidiyet geliştiren insan olgusu ile iç içe olduğu şeklinde yapılabilir. İnsanoğlu yerle iletişim kurarken yere birtakım anlamlar yükleyerek yerle birlikte anı biriktirir ve yere bir aidiyet duygusu geliştirir. Kurduğu iletişim ve bağ yere anlamlar yükler, yerin insan kişiliği etrafında gelişim göstererek kendi fiziksel bileşenleri ile birlikte kendi kimliğini kazanmasına yol açar. Yerin sahip olduğu fiziksel özellikleri ile aidiyet hissi, kimliği, sosyal tüm bileşenleri, tarihsel olaylar, kültürel etkiler sonucunda yer diğer mekânlardan ayrılarak kendi bulunduğu mekâna özgü yer haline gelir. Yerin sahip olduğu tüm bileşenlerden ayrı olarak yerin sahip olduğu kendi varoluşsal olguları da bulunmaktadır. Bu olgular yere ait, sadece o yere özel olan atmosfer olarak tanımlanabilir.

Heidegger’ın varoluşçu felsefesi ve yer kuramı hakkında söylediklerinden beslenen Norberg Schulz (1980), her yerin kendine özgü biricik ruhu olduğunu, bu ruhun gözlemciden bağımsız olarak o yerle birlikte bulunduğunu belirtir. Yerin sahip olduğu ruhun tanımlanmasında antik roma inancı olan her varlığın koruyucu ruhu olduğu düşüncesinin kavramı olan Genius Loci kavramını kullanmaktadır. Genius loci Schul(1980)’a göre şeylerin ya da varlıkların ne olmak istediği ile alakalı bir olgudur. Schulz(1980)’a göre yerler ve şeyler insanlar tarafından deneyim yoluyla anlam kazanır. Ayrıca yerin ruhunun insanın yere yüklediği anlamla şekillenmez ya da insanla olan ilişkisinden doğmaz. Yerin ruhunun doğal oluşuyla yerle birlikte tek, öz ve biricik olarak bulunur. Mekânın sahip olduğu karakterle analiz edilen yerin ruhu yerlerin niteliğini ve karakteri tarafından da etkilenir. Karakter yerin sahip olduğu atmosferi, duyuşsal, sezgisel özelliklerini tanımlarken; üç boyutlu elemanların birleşiminden oluşan mekânın fiziksel özellikleri yerin somut bileşenlerini tanımlar. Yerin karakterinin zamansal etkilere göre (mevsim, saat vb.) değişiklik gösterebilir ama bu durum karakterin kesin sınırlarının olmadığını, zamanla yok olmayacağını tam tersine işlevsel olarak onlardan beslendiğini gösterir. Yerin üç boyutlu uzanımsal elemanlarının

birleşimi yerde doğal çevre ile yapılı çevreyi oluşturur. Yerin yapılı çevresi (man-place) doğal çevresi ile (natural place) manzara ve topografya birleşimi olarak figür-zemin ilişkisi kurar. Figür-zemin arasındaki ilişkinin kaybolması durumunda yerin kimliği de kaybolacaktır. Schulz'a göre karakter mekândan daha genel ve somut bir konsepttir. Mekânı tanımlamada kullanılan elementlerin varlığı, sahip olunan somut formlar ve yerin genel atmosfer ile ilgilidir.

Schulz (1980) 'a göre farklı eylemler farklı yerlere gereksinim duyar. Bu durum işleve göre yerin karakterinin belirleneceği anlamını taşımamakla beraber yerin işlevi aynı olsa bile kültür, gelenek, tarihsel özellikler ve çevresel etmenler kendine özgü ve tektir. Norberg Schulz (1980), Heideggerci bakış açısıyla modern mimarlıkta çevre sadece kurallardan beslenerek matematiksel soyut veri, rakam ve grafiklerle ifade edilirken birbirleri ile olan ilişkilerini işlev ile açıklamaya çalışmaktadır. Verili çevrenin gerçekleri tasarımlarda deneyimlenememesi kimliksiz ve benzer çevreler üretimine ve insan deneyimini temel alan yer duygusunun yitirilerek yabancılaşma-aynılaşma sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlu bakış açısını değiştirmek için yapılması gereken Schulz'a göre; çevreyi var eden şeyler üzerinde yeniden düşünmek, bu şeylerin niteliklerini kendi varoluşsal nedenleri içinde analiz edilerek gerekliliklerini saptamak ve yerlerin karakterini ortaya çıkarmaktır (Koçyiğit, 2012),(Şekil 5.4).

Şekil 5.4. Yerin karakterini yansıyan kentler örnekleri(Kaynak: Araştırmacının kişisel arşivi(1,4); <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/48-saatte-prag-gezi-rehberi-40570433> (2)(erişilme tarihi: 28/11/2020); <https://www.sabah.com.tr/medya/2019/08/02/hadi-ipucu-sorusu-cevabi-kapadokya-urgup-ve-goreme-hangi-ilimizin-sinirlari-icerisinde-2-agustos> (3)(erişilme tarihi: 28/11/2020); (erişilme tarihi: 28/11/2020))

Schulz yerin sahip olduğu yer hissi duygusunu incelediği kitabı *Genius Loci* (1976), adlı eserinde yerin ruhunun tüm duyuların bütünleştiği fenomenolojik bir olgu olarak tanımlar. Yerin sahip olduğu fiziksel bileşenlerin yanı sıra insan deneyimi yoluyla elde edilen anlam, düzen, kültürel ve toplumsal olguların birleşimi yere bir karakter ve kimlik kazandırır. Tüm bu olguların birbiri ile olan ilişkisi yerin ruhu kavramının tam deneyimlenmesine olanak sağlar.

Schulz’a göre ‘Genius Loci’ çevresel koşullarla uyumlu, fenomenolojik olarak algılanabilen ve deneyimlenebilen, anlam-tarihsellik-kimlik barındıran, toplumsal-kültürel özellikleri yansıtan, tüm bileşenleri toplayan ve tamamlayan formların mutlu evliliğidir.

Schulz’a göre Yerin Ruhu (Genius Loci):

- Çevresel koşullarla uyumlu
- Fenomenolojik olarak anlaşılabilen ve deneyimlenebilen
- Anlam-tarihsellik-kimlik barındıran
- Toplumsal-kültürel özellikleri yansıtan
- Yaşamı görünür kılan
- Geleneksel unsurlara sahip
- Tüm çevreyi görünür yapan
- Yerin sahip olduğu özellikleri toplayan ve tamamlayan olgudur.

Yer verili fiziksel çevrenin sınırlandırdığı bir alan olmasının ötesinde insan deneyimi sonucu ile yer kültürel, tarihsel ve sosyolojik gibi bir takım özellikler kazanır. Yerin ruhu yer ile insan arasında geçen yerin sahip olduğu bir enerji ve atmosferdir. İnsan deneyiminden yoksun kalan, gelip geçilen mekânlar konumunda kalan yok yerlerin (Auge, 1995) yere ait varoluşsal köklere sahip olmadığı belirtilir. İnsanların yere bağ geliştirmesi, aidiyet duygusuyla bağlanmasına olanak sağlayan deneyim, anılar

ve güvenlik hissi gibi ögelerin yok olması yok yerleri oluşturmaktadır. Toplumlar arası mesafeye, ayrımcılığa ve kentsel alanlarda parçalanmalara sebep olan kapalı siteler de yok yerler kavramı ile özdeşleştirilebilir.

5.2. Yer olmayanlar- Kapalı Site İlişkisi

Yer fiziksel ve topografik özelliklere, insanla kurduğu bağlam sonucunda oluşan anılar ve hatıralara, tarihsel sürece, yere özgü atmosferik ruha, karaktere, kimliğe sahiptir. Yeri oluşturan bu faktörlerden herhangi birinin eksik olması, yer oluşumuna katılamaması gibi durumlarda kişi kendini evsiz ve kaybolmuş hisseder. Schulz (1976) kişinin kendini kaybolmuş hissetmesinin nedeni olarak yerle birlikte geliştirilen yeri anlamlı yapan bağlam, oryantasyon ile çevreyle uyum yakalama, özdeşleşme yani kimikleştirmenin eksik olması olarak belirtir. Pallasmaa (2016) 'ya göre bu durum günümüz mimarlığın sadece göz duyusuna hitap ettiği içindir. Odaklanmış görmeye yönelik eğilim, buna verilen önem çevrel görmeyi dışlar böylelikle mimarlık ürünleri dokunsal, işitsel, duyuşsal öğelerden mahrum kalarak insanlığı yalnızlığa, yalıtılmışlığa iter. Mekânsal öğelerde geliştirilen bu yalıtılma duygusunu Marc Auge (1995) Supermodarnite'nin etkisiyle bağlamdan kopan 'yok-yerler' kavramı ile açıklar. Pallasmaa (2016) 'nın görüşüne benzerlik taşıyan sadece mimari mekânda var olan bu yerler, insan bağlamından kopuk, sadece gelip geçilen mekânlardır. Mekânları anlamlı konumlara dönüştüren insan ilişkilerinden, deneyimlerinden, biriktirilen anılar ile tarihsel bağlamdan yoksun olan bu mekânlar; varoluşsal köklerini kaybetmiş, kök salamamış ve üzerinde anılar biriktirilememiştir. Bu bağlamda bu mekânlar gelip geçilen, anı biriktirilemeyen, yerin sahip olduğu ruhtan bağımsız boş yerlerdir (Auge, 1995).

Yer bağlamından koparılan insan ilişkisi, aidiyet duygusu yerin varoluşsal dinamiklerini etkilemektedir. Modern mimarlığın salt göz duyusuna hitap eden ya da anılar biriktirilemeyen, gelip geçici mekânlar üzerinde kurgulanan yapımlar insanları yalnızlığa, yalıtılmışlığa itmektedir. İnsanlar güven duygusuyla bir yere aidiyet ve yer hissi geliştirmektedir. İnsanlardaki güven duygusunu değiştiren, insanları toplumdan ayıran, izole eden modern mimarlık ürünü kapalı siteler yerin varoluşsal dinamiklerinde değişim ve dönüşümlere yol açmaktadır. Pallasmaa (2016) ve Auge (1995) 'nin yere ait insan bağlamının yerden koparılmasının yer hissini, yerin varoluşsal öğelerini yok ettiği görüşüne paralel olarak; Aykut Köksal (2003) kapalı sitelerin yerde

doğal olarak bulunan güven hissinin yerden koparak kendi bünyesinde yeniden yorumladığı fikrini savunmaktadır. Kapalı siteler sahip olduğu fiziksel bariyerler, güvenlik kameraları, güvenlik görevlileri ile yere ait olan güven hissini yeniden yorumlar. Böylelikle yeri var eden bileşenleri değiştirir ve dönüştürür (Köksal, 2003).

Yer mekânsal özelliklerinin yanı sıra insanlarla olan ilişkisi sonucu olan duyuşsal, algısal özelliklere de sahiptir. Yerin oluşumunda insan deneyimi önem teşkil etmektedir. Yani kısaca yer ile insan arasında kuvvetli bir bağlam, bağ vardır. Bu durum yerin insan karakteri etrafında gelişmesine, değişmesine, dönüşmesine de sebep olur. İnsan doğal çevreden algıladıklarını yorumlar, somutlaştırır, sembolleştirir. Yer içinde mekânlar belirler, sınırlar, geliştirir, değiştirir, dönüştürür. İnsanlar kendi kimliksel değerlerini yerin karakteristik öğeleri üzerinden tanımlamaya eğilimlidir. Bunun en açık örneği Karadeniz'in sahip olduğu iklimsel özelliklerin sonucu olarak kentte hâkim olan puslu- yağışlı havası, Karadeniz'e paralel uzanan kuzey Anadolu dağlarının dik eğimleri, rengi siyaha çalan Karadeniz ve bölgeye hâkim olan sert rüzgârlı hava ile bu bölgede yaşayan insanların kimliğinde sertlik ve haşinlik bulunmasıdır. Anadolu kültüründe sıcakkanlı kişilik özelliği Egeli olmakla, sert ve soğuk davranış özelliği Karadenizli ya da Doğulu olmakla eşleştirilmesi örnek olarak gösterilebilir. Yerin kişilerin kimliği üzerinde, kişilerin kimliğinin yerin üzerinde değiştirici, dönüştürücü etkisi vardır.

İnsanların yerle teması kendi kişiliğini ve yeri etkiler. Yerin doğal oluşuyla birlikte olan güven hissi insan deneyim ve duygularıyla aidiyet geliştirmesine sebep olur. Kapalı siteler yerin sahip olduğu güvenlik duygusunu değiştirip, kendi içinde yorumladığı gibi toplumsal ilişkiler de ayrışmalar, kentsel alanda parçalanmalara sebep olmaktadır. Kamusal ait mekânları ve bu mekânların özelliklerini etrafı fiziksel engellerle çevrilmiş alan içinde yeniden yorumlar, kamusal ile özel mekân arasındaki geçiş mekânı olan yarı kamusal-yarı özel mekân kavramının yok olmasına sebep olur. Kentsel mekânlarda meydana gelen bu değişim, insan kimliği, yerin kimliğinde değişimlere sebep olduğu düşünülmektedir. İnsan kimliği etrafında şekillenen yerin karakteri, yerin karakterinden etkilenen insan kimliği yer olgusunda bu gibi parçalanmalardan etkilenmektedir.

Mekânlarda meydana gelen bu değişim kent kimliğinde, toplum kimliğinde değişimlere, dönüşümlere sebep olmaktadır. Kapalı sitelerin oluşum nedenlerinin güvenlik kaygısı, düşük gelirli kesimden ayrı ve farklı olmak isteği olduğu bilinmektedir(Massey, D.,& Denton, N., 1993; Carvalho, 1997; Low, 2000; Wilson-

Doenges, 2000; Landman, 2004; Roitman, 2005). Etrafı fiziksel engellerle çevrili kapalı siteler belirli gruptan bir kesimin yaşadığı mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerin kimliğini oluşturan etmenlerde bulunan insan ögesinin yerin kimliğini direkt olarak etkilemektedir. Yer ile insan ilişkisi, yerle toplum ilişkisi yerin kozmopolit, kültürel yapısını ortaya çıkartır. Anadolu kültüründe yer olan komşuluk, birlik-beraberlik gibi kavramlar yerin kimliğinde karakterinde de önemli etkilere sahiptir. Kapalı sitelerin Anadolu kültüründeki komşuluk ilişkilerini değiştirdiği düşünülmektedir. Böylelikle yeri oluşturan kültürel kimlikte değişimlere sebep olmaktadır.

Kapalı toplulukların bulunduğu yerle temasında yerin sahip olduğu özellikleri parçalama ve yok etme eğilimdedir. Güven duygusu bunlardan biridir. Ayrıca odaklanmış görme duyusunun ürünleri olan mimarlık ürünleri görsel olarak estetik ve güzel ürünler olarak sayılabilir fakat aynı zamanda dokunsal, işitsel ve diğer duyuşsal öğeleri barındırmamaktadır. Bu durum mimarlığın sadece görsel ürün odaklı gelişimini tetiklemektedir. Ayrıca küreselleşen dünyada kentleri, ülkeleri birbirinden ayıran sınır giderek belirsizleştirmekte bu durum kentleri birbirinin aynısı görünümlere sahip olmasına yol açmaktadır. Her kentte birbirinin aynısı olan, salt görselliğe hitap eden bu yapısal ürünler yerin kendi kimliğinden bağımsızdır. Oysaki bir yer kurak ya da verimli, sıcak ya da soğuk ya da sert rüzgârlara sahip iklimsel bir karaktere sahip olabilir. Yerin sahip olduğu bu karakteristik özellikler bunlara uygun yapım ürünleri yapmayı zorunlu hale getirmektedir. Kurak, çöl iklimi hâkim olan yerde küçük pencere açıklıklı, kalın duvarlı kerpiç yapım ürünleri yapılırken; bol yağış alan yerlerde ise ahşap malzemeli, yerden yükseltilmiş yapım ürünleri yapılır. Yapım ürünleri arasındaki giderek artan salt görsellik yer bağlamından yapım ürününü soyutlamaktadır.

Mekânları anlamlı konumlara dönüştüren insan ilişkileri, deneyimleri, bırakılan anılar ve tarihsellik gibi öğelerin yerden koparılması yok yerleri oluşturmaktadır. Anlamdan soyutlanan yok yerler gelip geçilen, anı- hatıra biriktirilemeyen mekân konumundadır. Yerin varoluşsal köklerinden olan insan ilişkisinin yerden çıkarılması yok yerleri oluşturur. Kapalı siteler de tıpkı yok yerler gibi yeri oluşturan bazı öğeleri yerden çıkartır ya da değiştirir, dönüştürür. Yerin varoluşsal öğelerinden soyutlanması yerleri var olan ruhlarından yoksun bırakır, insanı yalnızlaştırır, kaybolmuş hissettirir. Yok yerler kavramıyla kapalı sitelerin oluşum öğelerinde yere ait özellikleri değiştirmesi, dönüştürmesi gibi benzerlikler olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden bu

tezde yok yerlerin yere yaptığı dönüşüme benzer olarak kapalı sitelerinde yere ait ruhu, kimliği değiştirdiği, dönüştürdüğü savı ileri sürülmektedir.

Kapalı sitelerin yere ait bir takım özellikleri değiştirdiği, dönüştürdüğü sonucu çıkarılabilir. Kapalı sitelerin yere ait değiştirdiği özellikler şunlardır:

- Güvenlik
- Yarı kamusal-yarı özel mekânlar
- Toplumsal ilişkiler(komşuluk)
- Aidiyet
- Yerin karakteri
- İnsan kimliği
- Kent kimliği
- Kültürel kimlik

Yere ait değişen özelliklerden güvenlik başlıca değişim ögesidir. Yerde doğal oluşuyla bulunan güvenlik ögesi kapalı site kavramı içinde yeniden yorumlanarak sınırları fiziki bariyerlerle belli mekân için yeniden kodlanır. Kapalı sitelerin kamusal alanda yaptığı parçalanmalar sonucunda kamusal mekâna ait özellikler özel mekâna yüklenir, yarı kamusal-yarı özel mekân kavramını yok eder. Yerin oluşumunda insanın yerle kurduğu ilişki, bağlam ve aidiyet duygusu bulunmaktadır. Toplumların sahip olduğu kültürel ögeler, kimlikleri yeri direkt olarak etkilemektedir. Kapalı sitelerin toplum ilişkilerinden komşuluk ilişkilerini parçalar, ayrı ve farklı yaşam fikrini savunur. Yerin karakteri sahip olduğu fiziksel özelliklere göre farklılıklar içerebilir. Bir yer kurak, çöl ya da verimli olabilmektedir. Yere ait bu karakter yapılı fiziksel çevrenin yapım ürünlerinin kimliğini, karakterini de direkt etkilemektedir. Kurak yerlerde kalın duvarlı, küçük pencere açıklıklı kerpiç yapım teknikli evler bulunmaktadır. Gelişen teknoloji ile her yere benzer yapım teknikli, benzer formlarda yapım ürünleri yapılması kolaylaşmıştır. Benzer form ve kimlikteki bu yapım ürünlerine kapalı sitelerde örnek olarak verilmektedir. Fakat bu durum farklı karakter ve kimliğe sahip olan yerlerde değişim ve dönüşümlere yol açtığı düşünülmektedir. Kültürel ögeler ile insan kimliği

üzerinde de etkileri olan bu değişim insanları varoluşsal köklerinden uzaklaştırmakta bunun sonucunda yalnızlaştırmaktadır.

Kapalı sitelerin yer üzerinde yerin sahip olduğu özellikleri dönüştürücü etkisi olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca kapalı sitelerin kentsel alanda parçalanmalara sebep olduğu, toplumsal ayrımcılıklara sebep olduğu bilinmektedir. Bir çok ülke de ve kentte prestij, güvenlik, ayrı ve farklı olma isteği gibi nedenlerle ortaya çıkmıştır. Türkiye'deki ortaya çıkışı dünyaya göre daha yeni sayılabilir. Aydın kentinde ortaya çıkışı Türkiye'deki ortaya çıkış zamanı ile yakınlık göstermekte fakat Türkiye'deki büyük kentlerde bulunduğu gibi yayılım hızı geliştirmediği düşünülmektedir. Aydın kentinde de yer kimliğinde, kültürel öğelerinde, aidiyet duygusunda, yerin karakterinde, yerin ruhunda değişimler yaptığı savı ileri sürülmektedir. Aydın kenti için yeni bir yapım modeli olarak görülen kapalı siteler Aydın kenti kimliğine, toplumsal kimliğine, yerel karakterine, yerin ruhuna, kültürel öğelerine aykırı olduğu düşünülmektedir. Aydın kenti bulunduğu bölgedeki yerel karakteri, kimlik değeri, kültürel kodları ile diğer bölgelerden ayrılmakta, tek ve biricik özelliklere sahiptir.

Aydın kenti tek ve biricik olan, kent kimliğini yansıtan fiziksel, tarih ve kültürel özelliklere sahiptir. Yerin sahip olduğu öğelerle genel uyumu sonucunda kuvvetli bir yer hissinden bahsedilebilir. Bu sebeple Aydın kentinin sahip olduğu özellikler yer kapsamınca incelenecek olup, kentin yer ruhunu, yer kimliğinin ortaya çıkması amaçlanmaktadır.

6. AYDIN KENTİ

Aydın kenti yer olgusu açısından sahip olduğu kimliksel değer, tarihsel ve kültürel birikim nedeniyle diğer kentlerden ayrılan özelliklere sahiptir. Akdeniz ikliminin genel sonucu olarak ılıman hava sıcaklığına sahip olan kentte Büyük Menderes Nehrinin ovayı beslemesi sonucunda verimli araziler bulunmaktadır. Ayrıca asırlık ömürlü zeytin ağaçları ile incir ağaçlarına sahip iki dağ arasında kalan kent kendine özgü özel bir atmosfere, imaja ve görünümüne sahiptir. Ayrıca kurtuluş savaşı ve sonrasında yaşanan tarihsel olaylar ile efelik kültürü Aydın kentini diğer kentlerden ayıran özelliklerdir. Aydın kenti sahip olduğu bu kendine özgü yer kimliğini yansıtan özellikleri sebebiyle araştırma konusu olarak seçilmiştir.

6.1. Aydın Kentinin Coğrafi ve Fiziki Özellikleri

Aydın kenti Türkiye'nin batısında Ege bölgesinde bulunmaktadır. Kuzeyinde Aydın Dağları, güneyinde Menteşe Dağları bulunan kent, çöküntü ovası olan graben üzerinde yer alır. Graben yer şekli dolayısıyla bölgeyi besleyen akarsu menderes yapar. Ege gölgesinde dağların denize dik uzanması, Aydın kentinin graben olan Menderes Ovasında yer alması, Büyük Menderes'in beslediği ovanın verimli alüvyonlu topraklara sahip olması kentin büyümesinde, gelişiminde etkilere sahiptir. Aydın kenti; kentin kuzeyinde ve güneyinde bulunan dağların arasında kalan düz arazi üzerinde gelişim göstermiştir. Tarihsel süreçte Aydın Dağları eteklerinde kurulan şehir zamanla Büyük Menderes ovasında yayılım göstermiştir. Kentin bulunduğu menderes ovası Büyük Menderes nehrinin taşıdığı alüvyonlar sayesinde verimli topraklara sahiptir. Kentin yeryüzü şekillerini oluşturan Menteşe ve Aydın dağları denize dik uzanır, denizellik etkisi iç kesimlere kadar girer. Verimli alüvyonlu toprak yapısı ve denizellik etkisi sayesinde üzerinde her türlü sebze ve meyve yetiştiriciliğine uygundur. Kentin sahip olduğu doğal çevrenin karakteri verimli topraklar ve bu topraklar üzerinde bulunan yeşil bitki örtüsüdür. Bölgeye hâkim olan Akdeniz ikliminin de etkisi sonucu kent topografyasında meşe, karaçam ve sedir ağaçlarından oluşan ormanlar; kestane, incir ağaçlarından oluşan araziler; pamuk, sebzelerden oluşan tarım arazileri bulunur. Kent silüetinde etkin olan yeşil dokuya Büyük Menderes nehri eşlik eder. Kent silüetinde doğal çevreye iki yüksek dağın arasında düz arazide kurulmuş olan yapıları çevrenin yapım ürünleri eşlik eder.

Kent önemli ticaret merkezlerinden olan İzmir’le komşudur. Aynı zamanda halıcılığın geliştiği Denizli, Turizm’in ön planda olduğu Muğla ve sanayideki gelişmeleriyle Manisa ile de komşu ildir. Liman kenti olan İzmir’e yakınlığı sebebiyle ticaret yolu üzerinde kalan Aydın, tarihsel dönem içinde kurulan yerleşim birimleri arasında bağlantılar kurulmasına sebep olmuştur.

Şekil 6.1. Aydın Kenti Fiziki Durum Haritası(Kaynak: Googleearth görüntüsü)

Yerin karakterini oluşturan doğal çevrenin somut ögeleri olarak dağlar, taşlar, kayalar, bitki örtüsü, ağaçlar, ormanlar ve su ögesidir. Aydın kenti topografyası incelendiğinde kentin orman, bitki ve ağaç yönünden kimliğini oluşturan türler çamlar, meşeler, zeytinlikler, kestane ağaçları, incir ağaçlarıdır. Kentin kimliğini oluşturan diğer etmenler ise Büyük Menderes Ovasının kuzey ve güney yönlerinde kalan Menteşe ve Aydın Dağlarıdır. Çöküntü ovası içinde kalan Aydın kenti Menderes’in taşıdığı alüvyonlar sayesinde verimli bir toprak karakterine sahiptir. Bu yüzden Aydın kentinin etrafını yeşil bir doku oluşturmaktadır ve bu dokuya eşlik eden su ögesi ovada çeşitli kıvrımlar yapan menderes nehridir. Aydın kentinin sahip olduğu doğal karakter verimli toprak üzerinde yetişen Meşe, Çam, Zeytin, Kestane ve İncir ağaçlarına ek olarak pamuk arazileriyle Büyük Menderes Nehri’dir.

Kentin sahip olduğu coğrafi ve fiziksel özellikler kentin gelişiminde, sahip olunan kimliğin oluşmasında etkilere sebep olduğunu söylemiştik. Kentin kurulması, gelişmesi ve büyüme süreci boyunca da kentin kimliği üzerine etkilere sahiptir. Kent

kimliğini oluşturan tarihsel süreç aynı zamanda kenttin mekânsal gelişiminde, yerin ruhunda ve deneyim, anılar yoluyla aktarılan kolektif hafıza da etkilere sebep olmaktadır.

6.2. Aydın Kentinin Tarihsel Süreçte Mekânsal Gelişimi

Tarihsel süreç yerin kimliğinin, karakterinin oluşmasında önemli etkilere sahipken aynı zamanda insanla yerin birebir temasının doğal sonucudur. İnsanların deneyimi, anıları, hatıraları bir yeri anlamlı kılar. Aydın kenti kimliğinde, kentlinin hafızasında, kentin hafızasında önemli etkilere sahip olan tarihsel olaylar bulunmaktadır.

Tablo 6.1. Aydın Kenti Kent kimliğinde, kent hafızasında yeri olan tarihsel olaylar

Kuruluşundan 1923 yılına kadar Aydın şehrinin gelişme evreleri	1923 yılından 2001 yılına kadar Aydın şehrinin gelişim evreleri
• Trak Kabileleri- Tralles Antik kenti • Aydın-İzmir Demiryolu • Yunan İşgali • Kentin yıkılması, yakılması • Kurtuluş Savaşı • Efelik kültürü	• Türk ordusunun Aydın Kentine girmesi • Cumhuriyetin ilanı • Yeniden imar edilme, yangın yeri nazım imar planları • Devlet destekli kooperatif yapıları • Kapalı siteler ve modernleşme

M.Ö. 1200 yıllarında Balkanlarda yaşamakta olan Trak kabileleri Aydın ve çevresine gelerek Büyük Menderes Ovasında yerleşik hayata geçmiş ve kentte önemli bir sembol bölgesi olan Tralleis Gymnasium yapısını oluşturmuşlardır (Mansel, 1995; Tunçdilek, 1986). Günümüzde ayakta kalan 3 kemerli büyük duvarı nedeniyle halk arasında Üç gözler olarak bilinmekte olan bu yapı, günümüzdeki kalıntısının oluşturduğu yapısal şekil kentin birçok yerinde sembol nitelik taşımakta ve kullanılmaktadır. Kent kuruluşundan sonra çeşitli medeniyetlerin egemenliği altına girerek gelişmesini sürdürmüştür. Bu medeniyetler sırasıyla Pers, Makedonya, Suriye Krallığı, Bergama Krallığı, Roma İmparatorluğu, Menteşeoğulları beyliği, Aydınoğulları beyliğidir (Özgan, 1982; Mansel, 1995; Kaya,2000; Rayet ve Thomas, 1877). Kentin mekânsal gelişiminde önemli tarihsel olaylar Osmanlı dönemi ve sonrasında kaydedilmiş olup, kent Cumhuriyet ile yeniden imar edilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında kentteki en önemli tarihsel gelişme 1853-1866 yılları arasında İngiliz iş adamı Robert Wilkin tarafından yürütülen demir yolu çalışmasıdır (www.aydin.bel.tr). Kenttin İzmir ile karayolu bağlantının demiryolu

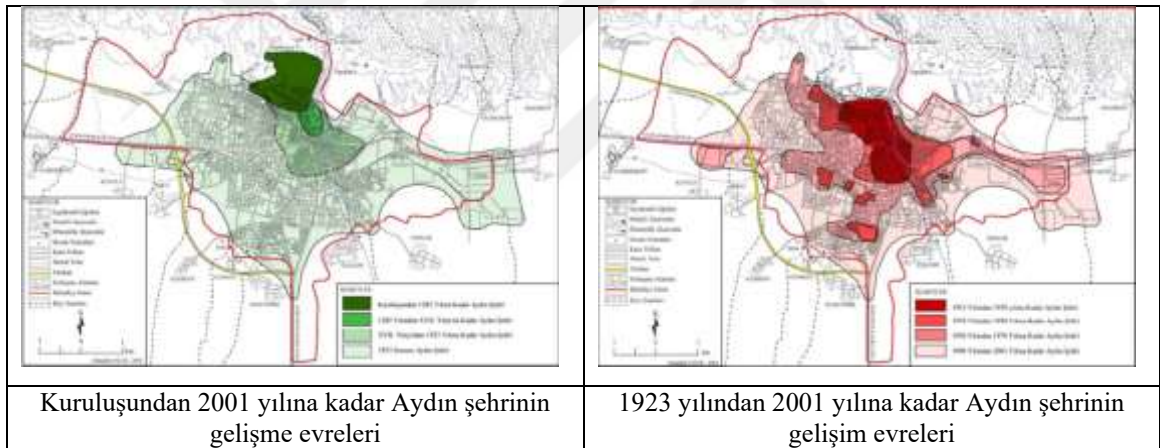
ile de sağlanması ve bu durumun Anadolu için bir ilk değeri taşıması kentin mekânsal gelişimini, büyümesini tetikleyen tarihsel olgu olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Kent kurtuluş savaşı zamanında Yunan işgaline uğramış, kent işgal süresinde yakılmış ve yıkılmıştır. Kentsel mekânda bulunan kentin kimlik değerini taşıyan yapıım öğeleri bu yüzden günümüze kadar gelememiştir. Yunan işgaline uğrayan kent ve kentli çok zulüm görmüş, özgürlüğü için savaşmış, büyük kayıplar vermiştir. Bu dönemde dağlarda yaşayan efeler Atatürk'ün kurtuluş mücadelesi çağrısı ile kente inerek kenti düşmanlardan korumak için savaşmıştır. Adına türküler söylenen bu efeler Aydın kenti kültüründe, kimliğinde önemli bir yere sahiptir. Kurtuluş savaşı zamanında kenti savunmada önemli etkileri olan efelerin kahramanlık, yiğitlik, mertlik gibi özellikleri zamanla kentli ile özdeşleşmiş ve bu özelliklere sahip kişilere 'efe gibi yiğit', 'efeler gibi mert' gibi cümleler kullanılmaya başlanmıştır. Geleneksel efe oyunu olan zeybek bölge halkı tarafından benimsenmiştir. Kent ve kentlinin kimliğinde önemli etkileri olan efelik kültürü kentli tarafından sahiplenilmiş ve Aydın kenti efeler diyarı adıyla özdeşleşmiştir. Büyükşehir belediyesinin de sembolü haline gelen efeler kentin en büyük ilçesine de adını vermiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yıkılmış kentte yeniden imarlaşma ve toparlanma hareketleri başlamış, yeni nazım imar planları hazırlanmıştır(Aydın Valiliği, 1938). Hazırlana planlara göre kent birbirini dik açılarla kesen iki ana cadde etrafında ızgara plan şemasına göre tasarlanmıştır. Kentin kimliği yansıtan yapıım ürünleri de bu dönemde verilmiştir. Kent cumhuriyet ile aydınlanma ve toparlanmaya başlamış, verimli toprakları üzerinde tarımsal faaliyetler ile sanayi faaliyetleri yürütülmesi neticesinde göçler olarak büyümüştür. Aydın kenti Cumhuriyet'in ilanından sonra hazırlanan nazım imar planlarına göre gelişme gösterirken kent içinde açılan fabrikalar, verimli arazilerin varlığı nedeniyle göçler almış ve bu durum hızlı nüfus artışlarına neden olmuştur. Hızla artan nüfusa karşı hazırlıksız yakalanan kent gecekondu olgusu ile tanışmış kent sağlıklı yapılaşmaya başlamıştır. Kentte meydana gelen sağlıklı yapılaşmanın ve konut sıkıntısının önüne geçebilmek için yeni nazım imar planları hazırlanmış ve devlet destekle kooperatif yapıları yapılmaya başlanmıştır. Kent zaman içinde tek ya da iki katlı cumhuriyet dönemi konut görünümünden yüksek katlı apartmanlara sahip şehir görünümüne sahip olmaya başlamıştır. Hazırlanan imar planları ile açılan İzmir-Aydın-Denizli karayolu ile Muğla-Aydın karayolu çevresinde şehir büyüme ve gelişme kaydetmeye devam etmiştir. Günümüzde Muğla yolu çevresinde kalan verimli topraklar yönünde büyümeye devam eden kentte

gecekdular, yüksek katlı apartmanlar ve eski konutlar ile birlikte heterojen bir görünüme sahiptir.

Aydın kentinin kuruluşundan günümüze kadarki tarihsel sürecinde mekânsal gelişimini gösteren Abdullah Uğur'un 2003 yılındaki makalesinde görseller kentsel mekânın gelişimini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Haritalar incelendiğinde Cumhuriyet'in ilanından önceki dönemlerde Aydın dağı eteklerinden gelişmesine devam eden kentin kademeli ve bir bütün olarak gelişim gösterdiği görülmektedir. Kentin mekânsal dokusunda meydana gelen bu düzenli büyüme Cumhuriyet'in ilanı ile devam etmiştir. Zamanla alınan göçler ve sağlıksız büyümenin etkisi harita üzerinden de net okunabilmektedir. Kentsel dokuda meydana gelen parçalanma ve sıçramalar bu dönemde kentin kontrolsüz büyüme ve gelişim gösterdiğini kanıtlar niteliktedir. Günümüzde Aydın kenti zamanında kent dokusunda meydana gelen sıçramalı alanları da içine alarak geniş bir yayılım ve bütünlük arz etmektedir. Kentsel mekânda yakalanan bütünlük konut mimarisinde maalesef yakalanamamıştır.

Şekil 6.2. Kuruluşundan 2001 yılına kadar Aydın şehrinin gelişme evreleri (Uğur, Coğrafi Bilimler Dergisi, I(2), 41-62, 2003)

Kurulduğu zamandan bugüne kadarki zaman boyunca kentin büyümesinde ve gelişmesinde en önemli etkenler; kurulduğu dönem zarfında liman kenti olan İzmir ile olan yakınlığı aydın kentinin de ticaret merkezi haline gelmesine yol açmıştır. Zamanla önemini kaybedip kent küçülme gösterse de Cumhuriyet ile yeniden imar edilen şehir Atatürk'ün teşvikiyle açılan fabrika sayesinde gelişmesine tekrardan hız kazandırmıştır. Açılan fabrikalar, yaşam koşullarının daha uygun olması, sıcak ve ılıman iklim, verimli topraklar gibi sebepler kentin cazibesini arttırmış ve göçler almaya başlamıştır. Bu durum savaştan sonra toparlanma aşamasında olan kenti hazırlıksız yakalamış ve kent

dokusunda önemli değişimlere yol açmıştır. Kent kimliğinde etkisi olan ekonomik faktörler diğer bölümde değerlendirilecektir.

6.3. Aydın Kentinin Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Durumu

Aydın kenti sosyo-kültürel değerleriyle diğer kentlerden ayrılan ve farklılaşan özelliklere sahip olmakla birlikte bu değerler kentin kimliğini de etkilemektedir. Kentin kimliğini etkileyen kültürel değerler kentin simgesi haline de gelen efelik kültürü, incir ve zeytin ağaçlarıdır.

Tablo 6.2. Aydın Kenti Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Değerleri

Aydın Kentinin Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Özellikleri
• Efelik kültürü • Zeytin- incir ağaçları • Pamuk • Nazilli Basması

Kentin savunulmasında önemli yeri bulunan efeler kentin ve Büyükşehir belediyesinin sembolü haline gelmiştir. Kentin doğal çevresinin görünümü oluşturan zeytin ve incir ağaçlarını kentsel mekânı oluşturan herhangi bir alanda görmek mümkündür. Kentin ekonomisinin büyük payını oluşturan zeytin ve incir ağaçları Türkiye üretimindeki payları sırasıyla %47'si zeytin; %60'sını incirdir (www.aydin.bel.tr). Bölgede ayrıca pamuk, narenciye, mısır ve sebze de ekilmesi bölge ekonomisine kaynak sağlamaktadır. Kent topografyasını oluşturan bu bitkisel ürünler kentin kimliğinin de bir parçasıdır.

Aydın kentinde Atatürk'ün teşvikiyle 1937 yılında Nazilli Basma Fabrikası kurulmuş ve bu dönemden sonra kapanana kadar fabrika kentin gelişimi, ekonomisi için önemli bir kaynak haline gelmiştir. Tüm Türkiye'de Nazilli basması olarak ünlenen bu ürünler kentin yerel halkının geleneksel kıyafetlerinin desenlerini taşımaktadır ve kentli ile özdeşleşmiştir. Nazilli basma fabrikasında üretilen bu ürünler kent kimliğinin bir parçası konumundadır. Fabrikanın kapanmasıyla kentin kimliğinde, kültüründe etkisi bulunan Nazilli basması yok olmuştur.

Savaş sonrası toparlanma aşamasında bulunan kenti bu durum hazırlıksız yakalamış ve sağlıklı büyümeye yol açan kaçak yapılaşmayla karşı karşıya kalmıştır. Savaştan sonra kenti toparlamak için yürürlüğe koyulan Yangın Yeri İmar planına göre kent düzenli, ızgara şemalı planlara göre gelişim gösterirken, hızla artan nüfus bu

durumu sekteye uğratmıştır. Kaçak yapılaşmanın hızla artması ve sağlıksız kentleşmenin önüne geçmek için devlet destekli kooperatif yapıları gündeme gelmiş ve kent sağlıklı olarak büyümesine devam etmesi istenmiştir. Devlet destekli kooperatif yapıları Aydın kenti yapı dokusunda değişimlere sebep olmuştur. Böylelikle aydın kentinin konut kimliği aşamalı gelişim kaydetmiştir.

6.4. Aydın Kentinde Konut Gelişimi

19. yüzyıl öncesinde Aydın kentinde konut gelişimi hakkında yeterli veri bulunmamaktadır. 19. Yüzyılın sonlarına doğru Aydın'da meydana gelen depremlerin Aydın kentinin sahip olduğu konut ve yerleşim birimlerinde büyük tahribatlara yol açtığı bilinmektedir. Çıkmaz dar ve dolambaçlı yolların üzerinde bulunan ahşap ve kerpiç yapılarının çoğunun yıkıldığı Alman Belge ve Fotoğrafları sayesinde Zafer Atar (2013) tarafından tespit edilmiştir.

Şekil 6.3. Aydın Küpeli sok. ve Aydın'da Yıkılan Bir Konak (Kaynak: Alman Belge ve Fotoğraflarla 1899Aydın-Denizli depremi, Çağdaş Türkiye Tarihleri Araştırma Dergisi, XIII/7, Zafer ATAR, 2013)

Aydın kentine 19. Yüzyılda gelen bir takım gezginlerin kent için görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Kente gelen gezginler sayesinde 19. Yüzyılda Aydın kenti yapı dokusu, mekânsal durumu hakkında bilgi edinilmiştir. 19.yüzyılda ölkemize gelen Avrupalı gezginlerin görüşlerinden Aydın kentinin yerleşim yeri özelliklerini ilk tasvirleyen gezgin Chandler; Aydın ilinden ağaçlı, evlerin vasat, yüksek kubbe ve minarelerin birbirine karıştığı büyük ve kalabalık bir şehir olarak bahsetmiştir. Aydın kentinin sahip olduğu özellikler bakımından görüş bildiren gezgin Fellows'a göre kent dikkati çeken büyüklükteki Aydın evleri arasında yükselen ağaçlar yüzünden köy görünümündedir. Gezgin Fellows'un kentte ikinci gelişinde büyük değişime uğradığını, her yerin inşaat halinde, sokakların kullanılamaz durumda olduğunu ve kente renklilik, canlılık katan bütün pazaryerlerinin yeniden yapıldığını belirtir. Aydın kentini ziyaret

eden diğer bir gezgin Texier kentin ahşap malzemeli mimari yapılaşmasının deprem korkusundan ileri geldiğini belirtir. Ama bu durumun yangın tehlikesini arttırdığını ekler. Gezgin ağaç boylarını aşan yükseklikte minareli camiler ile mimari özelliği olmayan yapıların bulunduğunu, barınmak için tasarlanmış konutların kaba ve kötü işlemlerle süslenmiş ahşap konaklar olduğunu belirtmiştir. Diğer bir gezgin olan Strickland ise diğer Türk kasabaları yapı dokusunda olduğu gibi Aydın kentinde de kirli ve dar kaldırımlı kötü sokaklara sahip, yapılaşmanın genelde iki katlı olduğu kent dokusuna sahip olduğunu belirtmiştir. Konutların sokağa bakan cephelerinde üst katından 2-3 feet çıkma yaptığını, sokağa bakan cephede hiç pencere açıklığının yer almadığını, tüm ışıklandırma boşluklarının küçük ve yapının içinde bulunan avluya baktığını belirtmektedir (Çetin, 2014).

Aktarılan gezginlerin görüşüne göre Aydın kenti genelde iki kat yapılaşma gösteren, belirli yükseklikleri sadece cami minarelerinin aştığı, yapılar ve kent içinde ağaçların yükseldiği ve bu ağaçlarda yaşayan kuşlar ile harmonik görüntünün elde edildiği, kente tüm renklilik ve canlılığı veren pazaryerlerinin bulunduğu bir yerdir.

Gezginlerin kenti ziyaret etmesinden sonraki dönemlerde kent için birçok gelişme olmuştur. 1895 yılında Aydın’ da yaşanan deprem dolayısıyla kent büyük zarar görmüştür. Kurtuluş savaşı öncesi kentte deprem korkusu ile yapılan ahşap yapılaşma ürünleri kentin işgal edilmesi ve Yunanlıların geri çekilirken yaptığı yıkım ve yangın sonrasında yanarak yok olmuştur. Böylece kentin sahip olduğu Osmanlı-Türk mimari özelliği gösteren yapıların çoğunluğu yok olmuştur (Cengizkan, 2004; Şimşek, 2015; Uğur, 2003). Meclis kararı ile kent yıkıntılarından temizlenerek yeniden düzenlenmesi amacıyla hali hazır haritalar ve imar planları yapılmıştır (Aydın Valiliği, 1938). O dönem belediye çalışması olan ‘yangın haritaları’ olarak da bilinen hali hazır haritalar hazırlanır. Bu haritalara göre savaş öncesinde dar, dolambaçlı sokaklar ve çıkmazlardan oluşan kentte birkaç çiftlik damından geriye hiçbir şeyin kalmadığı görülmektedir. Dönem şartlarındaki en büyük eksiklik ise kentlinin barınacağı konuttur. Bu yüzden kentin sahip olduğu kentsel dokunun yeniden canlandırılması için çalışmalara başlanmıştır. Yeni hazırlanan imar planına göre kent birbirini dik kesen sokaklar sisteminden oluşmakta ve biri doğu-batı doğrultusunda diğeri kuzey-güney doğrultusunda birbirini dik kesen iki yeni aksa bölünmektedir (Şimşek, 2015).

Aydın kentinde Cumhuriyet öncesinde yaşanan depremler, işgal sonrası yıkımlar nedeniyle kent dokusunu oluşturan yapılar ve konutlar yok olmuştur. Cumhuriyet’in ilanından sonra yeninden kendini toparlamaya çalışan kentte imar planı düzenlenmiş ve

bu imar planı doğrultusunda yeni açılan caddelerin etrafında ızgara planlı yerleşim yerleri tasarlanmıştır. Cumhuriyetle yeninden yapılaşmaya başlayan kentte kent dokusunu ve kimliği oluşturan konutlar ve yapılar inşa edilmiştir. Böylelikle cumhuriyetle yeninden imar edilen Aydın kentinin konut kimliğini oluşturan yapıların cumhuriyet dönemi eserleri olduğu, Aydın kentinin bir Cumhuriyet kenti olduğu savı ileri sürülebilir. Bu dönemde yapılan konutlar ülke genelinde de etkisi hissedilen ulusal mimarlık akımı ile birlikte geleneksel cephenin, Türk evi mimarisinin yeninden yorumlandığı modern mimari tasarım olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 6.4).

Şekil 6.4. Aydın kentinde modern yaklaşımlara inşa edilen ve günümüze ulaşan bazı konutlar(Araştırmacının Kişisel Arşivi; Aydın Valiliği Kültür Envanteri, 2013)

Kentte cumhuriyet savaşı sonrasında yeterli konut bulunmamasından dolayı inşa edilen konutlarda bu dönem içinde kentte bulunan Macar ustaların da etkisi olduğu görülmektedir. Mimari üsluplarında, süslemelerinde, mekânsal hacimlerin planlanmasında, yapıların konumlarındaki bazı benzerlikler dönem etkisi itibari ile

Aydın kentinin geleneksel konut mimarisinin özelliklerini oluşturduğu savı ileri sürülür. Konutlar genellikle avlulu inşa edilmekle birlikte, yapıların genellikle bulunduğu parselin köşe veya kenarlarında konumlandığı görülmektedir. Konutlarda giriş kısmından yükseltilerek yaşam birimlerine girildiği, girişlerin genellikle eyvanlar şeklinde düzenlendiği tek ya da iki katlı prizmatik dikdörtgen kütleler şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Yapılar çatı kısmından genellikle kırma ya da beşik çatı ile sonlanan görünümüleri vardır. Kentte tespit edilen tek bir Cumhuriyet dönemi eserinde mansard çatı uygulaması görülmüştür (Şekil 6.5.).

Şekil 6.5. Aydın kentinde mansard çatılı cumhuriyet dönemi eseri(Araştırmacının Kişisel Arşivi)

Cumhuriyet dönemi içinde yapılan ve Aydın kent kimliğini oluşturduğu düşünülen bu konutların gelen özellikleri incelendiğinde bazı benzerlikler keşfedilmiştir. Konutların cepheleri incelendiğinde geleneksel Türk evi cephesinin modern stilde yeniden yorumlandığı, basit süsleme detayları ile cephe görünümünün zenginleştirildiği göze çarpmaktadır. Konutların girişi genelde eyvan şeklinde düzenlenen ve yerden hafifçe yükseltilen mekânlardan sağlanırken avlu duvarından da giriş sağlanabilmektedir. Yapı girişleri genelde yerden yükseltilerek süsleme ya da eyvan şeklinde düzenlemesi ile ön plana çıkarılmıştır. Yapı cephelerinde pencere açıklıkları etrafında görülen süslemelerde olduğu gibi cephesel düzende genelde simetri hâkim olmakla beraber asimetrik cephe düzenlerine de rastlanmaktadır. Yapının cephe süslemelerinde genelde kat hizalarını belirgin hale getiren ve cephe boyunca devam

eden yivli süslemeler ile yapı köşe ve pencerelerin alt, üst ve yan kenarlarında bezemelere yer verildiği görülmektedir. Yapıların sahip olduğu cephesel düzen, bezeme detayları Aydın kenti Cumhuriyet dönemi konutların karakteristik öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

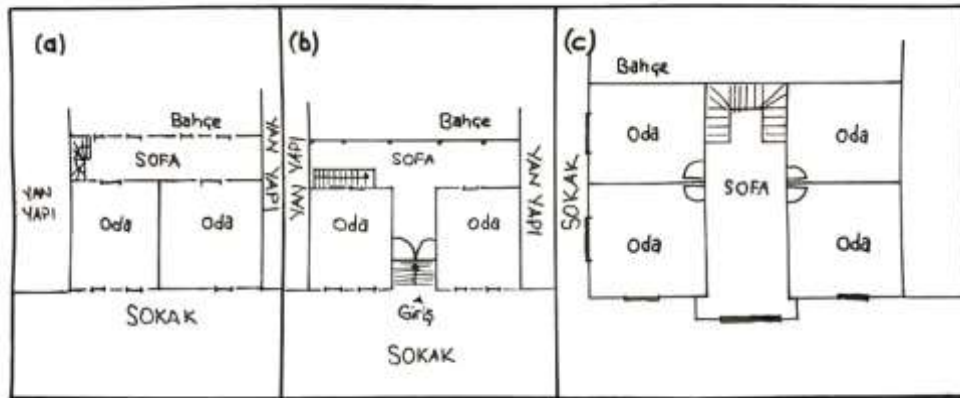

Şekil 6.6. Aydın geleneksel konut kimliğini oluşturan cumhuriyet dönemi eserlerinden simetrik düzen sergileyen konutları(arştırmacının kişisel arşivi)

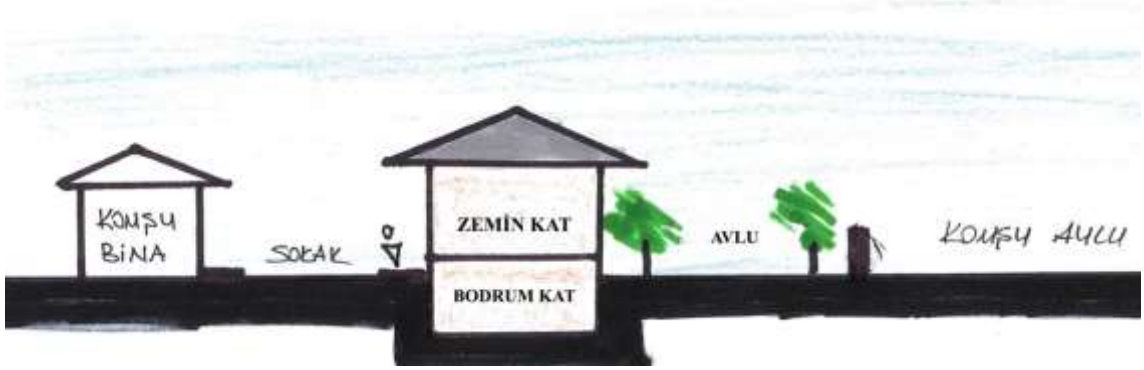
Şekil 6.7. Aydın geleneksel konut kimliğini oluşturan cumhuriyet dönemi eserlerinden asimetrik düzen sergileyen konutları (araştırmacının kişisel arşivi)

Konutların plan özellikleri incelendiğinde yapıların parselin sokağa bakan kenarı ya da köşesine konumlandığı, genellikle avluya sahip olan bu yapıların avluları duvarla çevrili ve yapının iç kısmında bulunduğu tespit edilmiştir. Konutun içindeki yaşam birimleri Türk evi sofalı plan çeşitlerine sahip olduğu görülmüştür (Şekil 6,9). Banyo, mutfak gibi ıslak hacimlerin yaşam birimlerinden ayrı ama yaşam birimleriyle yan yana avlu içinde konumlandırılmıştır. Tuvalet birimi yaşam birimlerinden uzakta parsel köşesine konumlanmıştır. Kat sayısı birden fazla olan konutlarda katlar arası yaşam birimleri arasındaki bağlantı sofa üzerinden yapıldığı tespit edilmiştir. Cumhuriyet dönemi konutlarından günümüz konut mekân anlayışı olan özelleşmiş mekânlar yer almamaktadır. Bu konutlar Türk evi sofalı plan tipine ve geleneksel mekân bölümlerine sahiptir.

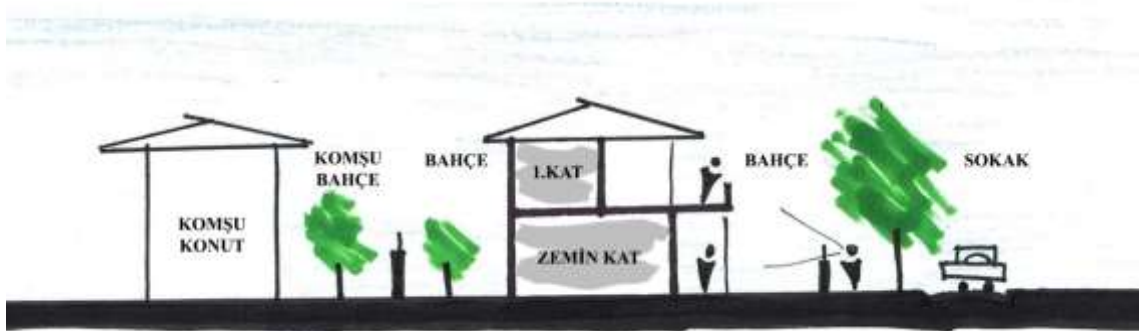
Şekil 6.8. Aydın Kenti Geleneksel Konutlarının Plan Tipolojileri(Aydında mimarlık mirası olarak Cumhuriyet dönemi konutları, Şimşek, 2015 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir.)

Cumhuriyet dönemi konutları avlulu, iki ya da tek katlı olarak kentin genel yapı dokusunu oluşturmaktadır. 1940 yıllarında artan nüfusa bağlı olarak konut sıkıntısı yaşanmaktaydı bunun sonucunda devlet destekli kooperatif evleri inşa edilmeye başlandı. Konut talebini karşılamak üzere inşa edilen bu kooperatif yapıları ile konut mimarisinde artan kat âdeti, konut içi mekânsal düzen, avlulunun terk edilmesi gibi etkileri oldu.

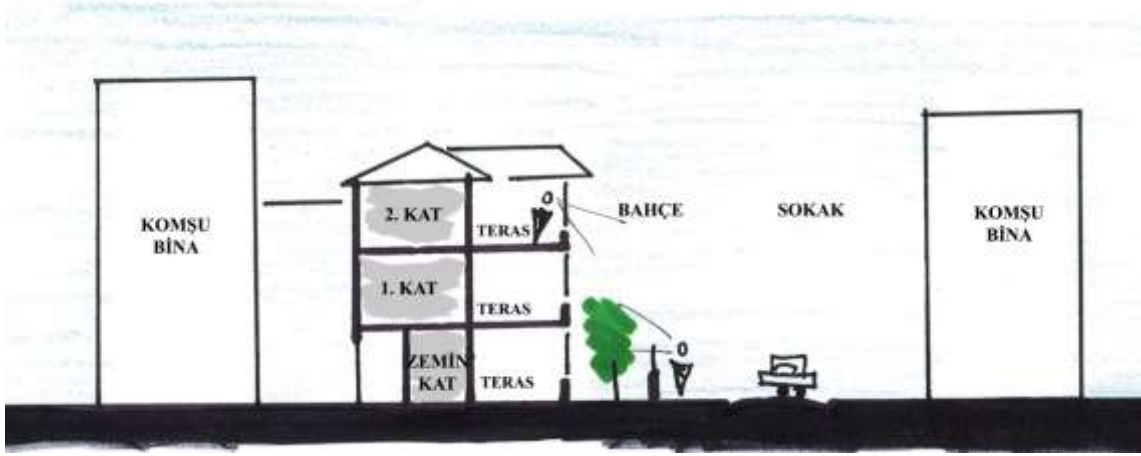

Şekil 6.9. Aydın'da 1950 öncesi sokak-yapı ilişkisi(Kültürün Aydın ili Kardeşköy Konutlarındaki Mekansal Organizasyona Etkisi, Yelken, 2011 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir)

1950'den sonra Aydın kentinde konutlar 3-4 katlı apartman ve 2 katlı villa tipine doğru gelişme göstermiştir. Bu konutlarda avlulu yapılarda gözlenmekte olan mahremiyet olgusu azalmış, avlular bahçeye dönüşerek tüm katlardaki kullanıcıların kullanımına açılmıştır. Bu konutlarda merdivenkovanı çözümlerinde açıkta-cephede düzenlenmesi ve sahanlıkların teras gibi kullanım özellikleri yüklenildiği görülmüştür. Avlu bahçe konumuna dönüşerek eskiden sahip olduğu işlevsellikten yoksun bırakılmıştır. 1950 öncesinde yaşam birimleri arasında özelleşmiş mekânlar yokken bu dönemlerde mekân içi özelleşmeler ile odalar eklenmiştir. Konut dışında avlunun bahçeye dönüşmesi ile birlikte mahremiyet olgusu azalma göstermesine rağmen konut içi mahremiyet konut yaşam birimleri içinde mekânların özelleşmesi ile konut içi mahremiyet olgusu artmıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde konutlarda kat âdeti 5- 10'a çıkarak apartmanlara dönüşmüştür. Alan yetersizliği sonucu bitişik nizamla konumlanan bu yapılarda bahçe ve teras kavramları yok olmuş onların yerini geniş balkonlar almıştır.

Şekil 6.10. 1950-1970 arası 2 katlı konut ve sokak ilişkisi(Kültürün Aydın ili Kardeşköy Konutlarındaki Mekansal Organizasyona Etkisi, Yelken, 2011 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir)

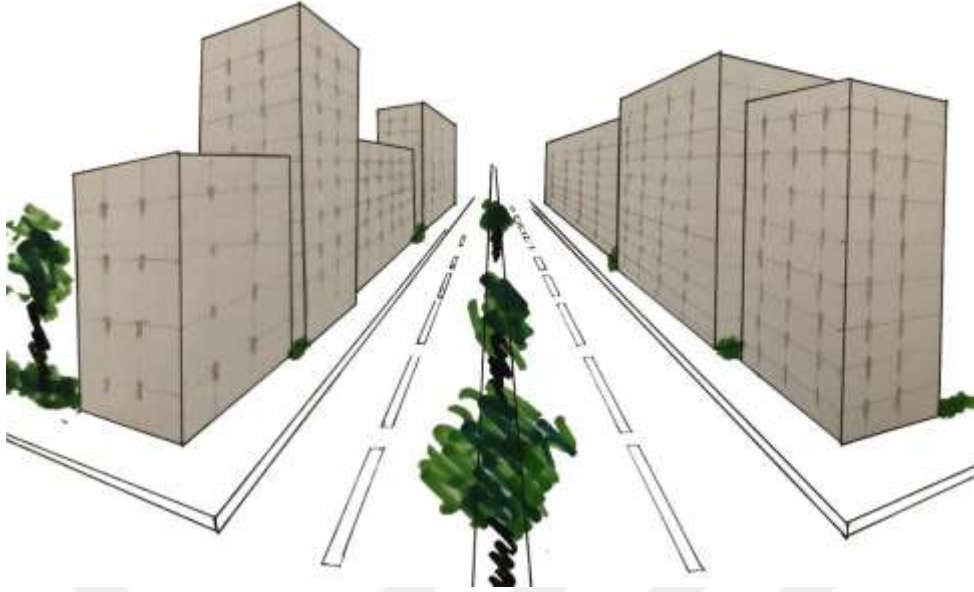

Şekil 6.11. 1950-1970 arasında Aydın'da 3-4 katlı konut ve sokak ilişkisi(Kültürün Aydın ili Kardeşköy Konutlarındaki Mekansal Organizasyona Etkisi, Yelken, 2011 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir)

2000'li yıllara kadar Aydın kentinde yapılmakta olan kooperatiflere ek olarak gelişme kaydeden toplu konutların yapımı da hız kazanmaya devam etmektedir. Şehir toplu konutlarla gelişirken şehrin batı kısmı olan İzmir kolunda yeni imara açılan bölge bu dönemde 2 katlı villa tipi konutlar şehir yapılaşmasında ayrılmış ve farklılaşmıştır. 2000'li yıllardan sonra kentte toplu konutlardan farklı olarak farklı isteklere cevap veren konutlarda yapılmaya başlanmıştır. Kapalı sitelerin ilk örneklerinin verildiği bu dönemlerde eski kent dokusu ve toplu konutları ile heterojen bir görünüm vermektedir.

Şekil 6.12. Aydın'da Toplu konut ve villa ilişkisi(Kültürün Aydın ili Kardeşköy Konutlarındaki Mekansal Organizasyona Etkisi, Yelken, 2011 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir)

Şekil 6.13. Günümüzde Aydın kentinde Kapalı site-Konut ilişkisi (Aydın kenti günümüz konut ilişkisini göstermek amacıyla soyutlanarak araştırmacı tarafından çizilmiştir)

Aydın kenti konut gelişimi incelendiğinde 19.yüzyıl öncesi pek bilgiye ulaşılmamakla birlikte bu dönem sonrası kente gelen gezginlerin görüşleri sayesinde kent ile ilgili genel görünümü hakkında bilgi alınabilmektedir. Tarih boyunca çeşitli medeniyetler hâkimiyetinde kalan kentin yıkıcı depremler ve işgal sonrası meydana gelen yangınlar yüzünden günümüze mimari eserleri ulaşamamıştır. Kentin yapılaşma gelişimi Cumhuriyet'in ilanı ile tekrardan başlamış ve günümüz kent kimliğini etkileyen eserler bu dönemde verilmiştir.

6.5. Aydın Kentinin Tescilli Yapılar Üzerinden Mimari Karakteri

Aydın kentinde 1895 yılında yaşanan deprem ve I. Dünya Savaşı sonrasında Yunanlıların şehri yakıp yıkmalarından dolayı Türk-İslam dokuna sahip sokakları, Osmanlı mimari eserlerin çoğunluğu yok olmuştur. Günümüze kalan eserler sınırlı sayıdadır. Aydın valiliğinin 2012 yılında hazırlattığı tescilli eserlerin bulunduğu Aydın Kültür Envanterleri adlı eserden yola çıkılarak Aydın kentinin sahip olduğu mimari karakteri ortaya çıkarılmak istenmiştir (Aydın Kültür Envanterleri, 2012).

	Malzeme: Üzeri sıvalı olduğundan yapıldığı malzeme anlaşılamamaktadır. Yapının pencereleri ahşap doğramadır. Karakteri: Cumbaya sahiptir. Süslemeler alçı malzeme ile pencere alınlıklarına, konsol kenar ve yüzeylerine, pencere altlarında pano şeklinde, cumba kenarında plaster şeklinde, cumba alınlığında, cephe yüzeyinse silme şeklinde(yapıyı adeta ikiye böler), cephenin üst kısmında friz şeklindedir. Süslemelerde çiçek, kıvrım dallar, dikdörtgen şekilde panolar ve plasterler dikkat çeker. Doku-renk: Rengi sarı olmakla beraber alçı süslemeler ile sarı-beyaz görünümüne sahip. Ritmik özellikleri: Pencere süslemelerinde, konsol ve cumba süslemelerinde tekrarlanan öğeler.
	Malzeme: Üzeri sıvalı olduğundan yapıldığı malzeme anlaşılamamaktadır. Yapının pencereleri ahşap doğramadır. Karakteri: Yapının güney ve batı cephelerinde simetrik çıkmaları mevcuttur. Konsol çıkmanın alt kotundaki pencereler sivri kemerli iken yapının diğer pencere açıklıkları dikdörtgen şekillidir. Süslemeler alçı malzeme ile pencere dışlarında profili kalın silmeler, çıkmanın olduğu yüzeyin köşelerinde yarım plasterler, dikdörtgen şekilli panolar, pencere ortalarında ve altlarında çiçek ve dal figürlü süslemeler şeklindedir. Süslemelerde bitkisel motifler, plasterler ve cepheyi vurgulayan silme detayları dikkat çekicidir. Doku-renk: Rengi pembe olmakla beraber alçı süslemeler ile pembe-beyaz görünümüne sahip. Ritmik özellikleri: Pencere süslemelerinde, cephe ve çıkma olan yüzeylerinde tekrarlanan öğeler.
	Malzeme: Taş ve tuğla malzeme kullanılarak yapılmıştır. Yapının pencereleri ahşap doğramadır. Karakteri: Yapının güney cephesinde alttan konsollarla desteklenen bir cumba ile penceresi bulunmaktadır. Çatı katı üçgen bir alınlığa sahiptir. Bu cephede yuvarlak kemerli pencere vardır. Doğu cephe kapı ve pencerelerle hareketlendirilmiş. Süslemeler güney ve doğu cephelerde plasterler, terasın profil korkulukları, üçgen alınlık ve silmelerden oluşmaktadır. Çatı katındaki üçgen alınlığı takip eden demir profil dikkat çekicidir. Doku-renk: Rengi yeşil olmakla beraber alçı süslemeler ile yeşil-beyaz görünümüne sahip. Ritmik özellikleri: Pencere süslemelerinde, cephe ve çıkma olan yüzeylerinde tekrarlanan öğeler.
	Malzeme: Üzeri sıvalı olduğundan yapıldığı malzeme anlaşılamamaktadır. Yapının pencereleri ahşap doğramadır. Karakteri: Yapıya giriş kuzey cepheden eyvanla yapılmıştır. Yapının pencere açıklıkları basık kemerlidir. Pencereler dekoratif korkuluklara sahiptir. Süslemeler alçı malzeme ile pencere üstlerinde kalın silmeler, bodrum kat hizasında silme, çatıya yakın kısmında profil bir friz, köşelerde plasterler şeklindedir. Yapının kat silmeleri, pencere üstlerindeki süslemeleri, köşelerdeki plasterler ile eyvanı dikkat çekicidir. Doku-renk: Rengi sarı olmakla beraber alçı süslemeler ile sarı-beyaz görünümüne sahip. Ritmik özellikleri: Pencere süslemeleri ve cephe süslemelerinde tekrar eden unsurlar.

	Malzeme: Yapının inşa malzemesi olarak taş malzeme kullanılmıştır. Yapının pencereleri ahşap doğramadır. Karakteri: Yapının kuzey cephesinden eyvanla yapıya giriş yapılırken eyvanın üst tarafında ahşap cumba bulunmaktadır. Yapının alt kotundaki pencere açıklıkları dikdörtgen şekilli iken üst kotundakiler basık kemerlidir. Süslemeleri alçı malzemesi kullanılarak yapının duvarlarının köşeleri ve ortalarında plaster şeklinde, kat arasını belirginleştiren silme, yapının pencere üstlerinde dış şeklinde biten geniş silme ve silmelerin kilit taşları belirgin halde ve pencere araları ve kilit taşlarında gül bezeme şeklindedir. Yapıda ahşap cumba, pencere üstü bezemeleri ve ayvan girişi dikkat çekmektedir. Doku-renk: Rengi beyaz olmakla beraber alçı süslemelerin kahve tonuna boyanması sonucu ile kahve-beyaz görünüme sahip. Ritmik özellikleri: Pencere üstlerindeki süsleme detayları ile, pencerelerin stil olarak tekrarlanması sonucu oluşan görüntü.
	Malzeme: Yapının inşa malzemesi olarak taş malzeme kullanılmıştır. Yapının pencereleri ahşap doğramadır. Bölme duvarları büyük ihtimalle ahşap karkas ve bağdadi tekniklidir. Karakteri: Yapı alt ve süt katında iç sofalı plan tipine sahiptir ve sofanın kuzey ve güneyi odalarla çevrilidir. Yapının odalarının tavanlar, tabanları, kapıları ve pencereleri ahşaptandır. Süsleme olarak yapının cephesinde köşelerde ve ortalarında plaster şeklinde, pencere üstlerinde kademeli silme, pencere altlarında dikdörtgen şeklinde panolarla, plasterle de ve cephede çiçek motif şeklindedir. Yapının eyvanlı girişi kademeli silme detayları ile vurgulanması, çatı katının üçgen alınlığı ve süsleme detayları dikkat çekicidir. Yapı Anadolu'daki levanten tipi Türk evi örneklerindendir. Doku-renk: Rengi pembe olmakla beraber alçı süslemeler ile pembe-beyaz görünüme sahip. Ritmik özellikleri: Pencerenin alt ve üst tarafından tekrarlanan süsleme detayları, cephede tekrarlanan süsleme öğeleri.
	Malzeme: Yapının inşa malzemesi olarak taş malzeme kullanılmıştır. Yapının pencereleri ahşap doğramadır. Bölme duvarları ahşap karkas ve bağdadi tekniklidir. Karakteri: Yapı dış sofalı plan tipine ve mansard tipli çatı stiline sahiptir. Sofası önündeki küçük avluya iki göz şeklinde açılmaktadır. Yapının kuzey cephesinde dikdörtgen şeklinde bir pencere ve üst tarafında sivri kemerli pencereye sahiptir. Süsleme olarak yapıda dikdörtgen şekilli pencere kenarındaki kilit taşı belirginleştirilmiş söve süslemesi, kemerli pencerede etrafındaki silmeyle profilendirilen, cephenin alt ve üst kotlarındaki cepheyi saran silmeler göze çarpan süsleme detaylarıdır. Yapıda dikkat çekici unsur mansard çatı tipi ile avluyu çevreleyen duvarların direklerinin baş kısımlarındaki süsleme detaylarıdır. Doku-renk: Rengi sarı olmakla beraber alçı süslemeler ile sarı-beyaz görünüme sahip. Ritmik özellikleri: Cephe boyunda devam eden silme detayları, pencere kenarlarındaki söve şeklinde olan süsleme detayları.

	Malzeme: Yapının inşa malzemesi olarak kesme taş malzemesi kullanılmıştır. Yapının pencereleri ahşap doğramadır. Karakteri: Yapının girişi eyvan şeklinde düzenlenmiştir. Giriş kapısı ahşap malzemelidir ve giriş kapısının üstünde cumba yer almaktadır. Yapının zemin katında basık kemerli pencereleri, 1.katında dikdörtgen şeklinde pencereleri bulunmaktadır. Yapıda süsleme olarak basık kemerli pencerelerin üzerinde iki renkli taştan yapılmış kilit taşı şeklinde vurgulanmış kabartma süslemeler, dikdörtgen şekilli pencereleri birbirine bağlayan şerit ve alt kat pencereleri gibi iki renkli taştan yapılmış kabartma şeklinde süsleme bantları ile yapının 1.katının köşesinde bulunan küçük balkonundaki dekoratif korkuluklar söylenebilir. Doku-renk: Rengi sarı olmakla beraber alçı süslemeler ile sarı-kırmızı-beyaz görünümüne sahip. Ritmik özellikleri: Cephe boyunda devam eden pencere üstlerindeki süsleme detayları.
	Malzeme: Yapının inşa malzemesi olarak taş ve tuğla malzemesi kullanılmıştır. Yapının pencereleri ahşap doğramadır. Karakteri: Yapının girişi eyvan şeklinde düzenlenmiştir. Yapının bodrum kat pencereleri küçük ve dikdörtgen şekilli ve basık kemerli olmakla beraber zemin katındaki pencereler uzun dikdörtgen şekillidir. Yapının süslemeleri cephe köşelerinde ve eyvanın iki yanında bulunan plasterler, bodrum katla zemin katı birbirinden ayıran yatay silmeler, pencerelerin etrafındaki silmeler, kilit taşlarında bulunan bitkisel motifler gösterilebilir. Doku-renk: Rengi sarı olmakla beraber alçı süslemeler ile sarı-kahve görünümüne sahip. Ritmik özellikleri: Yapının pencereleri ve cephesinde tekrarlanan süsleme öğeleri
	Malzeme: Yapının inşa malzemesi olarak taş malzemesi kullanılmıştır. Yapının pencereleri ahşap doğramadır. Karakteri: Yapı bodrum katta dâhil olmak üzere toplam 4 katlı bir yapıdır. Kuzey cephesi başka binaya bitişik olan yapının, girişi batı cephesinde bulunmaktadır. Ayrıca Batı cephesinde girişin yanlarında pencereler bulunmaktadır ve cephe üçgen bir alınlıkla son bulur. Üçgen alınlığın gerisinde de mekân bulunmasının yanı sıra aynı uygulama güney cephede de mevcuttur. Ayrıca güney cephede ikiyüzlü balkon çıkma bulunur. Yapının güneydeki girişinde merdiven vardır. Cephenin üst katında bulunan balkon alttan konsol ve bir kolonla desteklenmektedir. Bu cephedeki pencereler dikdörtgen şekilli olmak üzere, doğu cephesinde üstte ve altta birer pencere vardır. Doğu cephesinin üst kısmında kırık üçgen şeklinde alınlık bulunur ve bu alınlığın ortasında öküzgözü pencere vardır. Evin cephelerdeki üçgen alınlıkları, ikiyüzlü balkon ve çıkması süslemeye yöneliktir. Doku-renk: Yapının rengi genel olarak mavi ve tonlarındadır. Ritmik özellikleri: Yapının pencere açıklıkları.

Şekil 6.14. Aydındaki tescilli sivil mimari örnekleri incelemesi

Aydın kentinde yapılan incelemelere göre sivil mimari örneklerinden kentin daha önce geçirdiği deprem ve yangınlardan dolayı cumhuriyet dönemi öncesi eser bulunamamıştır. Aydın kentinde konut özelinde mimari karakterini oluşturan ve dönem etkilerini taşıyan Cumhuriyet konutlarının en karakteristik olanları tablo haline getirilmiştir. Yapılan tabloda eserlerin yapım malzemesi, sahip oldukları mimari özellikler genelinde oluşan yapısal karakteri, cephesel özellikleri bakımından oluşan

ritmik-dokunsal ve renk özellikleri incelenmiştir. Cumhuriyet dönemi konutlarının en karakteristik olanları incelendiğinde plan şeması olarak Türk evinin karakteristik olan sofalı plan tiplerinin kullanıldığı göze çarpar. Cephesel olarak incelendiğinde dönemin mimari düşünce yapısı, savaştan yeni çıkan ve toparlanma sürecinde olan devletin durumu ve kentte o dönem bulunan Macar ustaların etkileri açık şekilde görülmektedir. Yapılardaki süsleme genelde yapının caddeye ya da yola bakan cephesinde yoğunlaştığı; yoğun olarak pencere alt ve üstlerinde söve, dikdörtgen şekilli pano, bitkisel motifler, cephenin köşeleri ve orta kısımlarında plaster, kat hizalarından geçen silme detayları olarak görülmektedir. Yapılardan bir kaçında eyvan tipi giriş düzenlemesi ile cumba ya da cepheden çıkma yapan mekânlarda göze çarpmaktadır. Eyvan tipi giriş düzenlemesi yapılan konutlarda girişi vurgulamak için süslemelerde yivli ve kademeli silmelerin yanı sıra plasterlerinde kullanıldığı görülmüştür.

Şekil 6.15. Cumhuriyet dönemi sivil mimari örnekleri(araştırmacının kişisel arşivi)

Dönem özelliklerini taşıyan diğer konutlarla birlikte yapıların benzer süsleme detaylarına sahip olduğu gözlerden kaçmamaktadır. Çoğu günümüzde kullanılamaz durumda olan yapıların kat aralarını belirginleştiren silme detayları, pencere üst, alt ve kenarlarında bulunan bitkisel motifli, yivli tablo şeklindeki süsleme detayları, cephe genelinde köşe ve orta konumlarda kullanılan plaster süslemeler benzerlik göstermektedir. Dönem etkilerini taşıyan bu yapılar Türk evinin sofalı plan tipinin çeşitli kullanımlarına sahiptirler.

Şekil 6.16. Cumhuriyet dönemi sivil mimari örnekleri (araştırmacının kişisel arşivi)

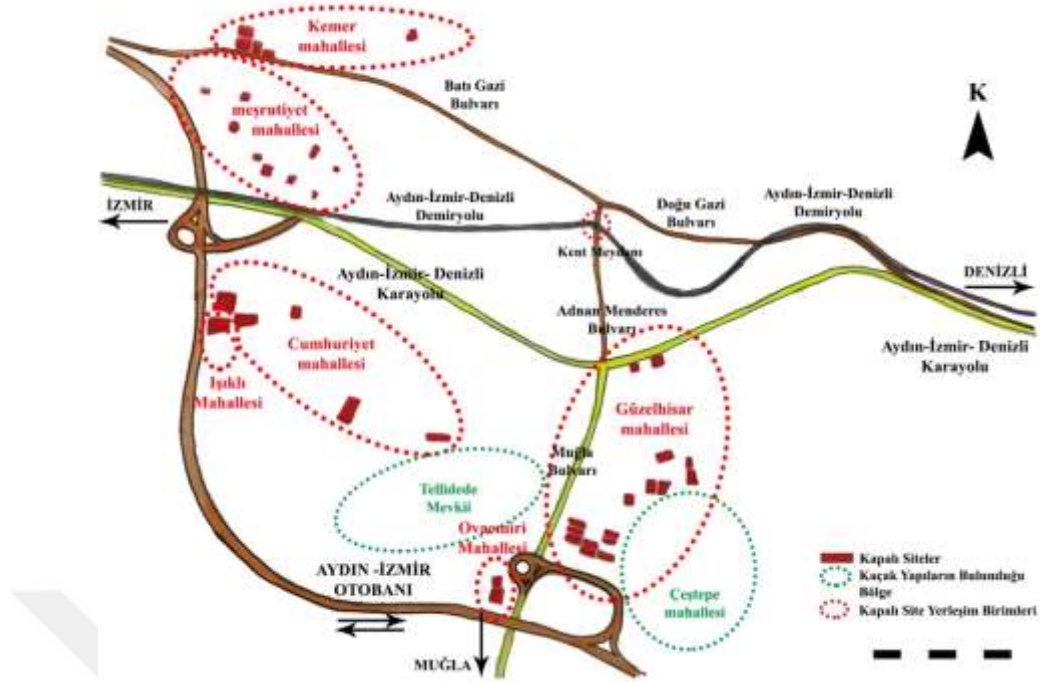
Zamanla değişen konut anlayışı Aydın kentinde de etkili olmuştur. Aydın kenti kapalı site oluşumunun başlangıcı olarak devlet destekli kooperatif yapıları gösterilebilir. Avrupa'dan ülkemize taşınan ayrıcalıklı, prestijli, güvenli bu yapıyı ürünü hemen benimsenmiş ve hızlı bir yayılım göstermiştir. Kentin görünümünde, kimliğinde değişimlere ve değişikliklere sebep olan kapalı siteler mekânsal ayrımların bozulmasına, yeni güvenlik anlayışlarına, yerin özelliklerinde değişimlere de sebep olmaktadır.

6.6. Aydın Kentinde Bulunan Kapalı Siteler

Güvenlikli siteler artan suç korkusu, prestij ve güvenlik gibi nedenlerden ortaya çıkmıştır (Blake ve Snyder, 1997; Carvalho, 1997; Low, 2000; Landman, 2002). Bulundukları bölgelerin kentsel alanını da değiştirip dönüştüren güvenlikli siteler aynı zamanda toplumsal ayrılmaya da neden olmaktadır. Herkesin kullanımına açık olan kamusal alanlar belirli bir kesim için kullanılmaya başlanması kamusal alanın özel alana dönüşmesine yol açmıştır. Ayrıca güvenlikli sitelerin hızla yaygınlaşarak Türkiye'ye çıkış nedenleri sorgulanmadan girmiş ve Türk mimarisinde kamusal alanla-özel alan arasındaki yarı özel-yarı kamusal mekânının sınırlarının belirsizleşmesine hatta yok olmasına neden olmuştur (Bala, 2018).

Aydın kentinde kapalı sitelerin oluşumu olarak devlet destekli kooperatif yapıları sayılabilmektedir. Savaş sonrasında ayakta kalan konut azlığı ve zamanla kentin giderek önem kazanması ile alınan göçler sonucu artan nüfusu karşılamak ve sağlıklı kentleşmenin önüne geçmek amacıyla yapılan yüksek katlı bu konutlar belirli bir kesimin yaşadığı, kamusal alandan fiziksel sınırlar ile ayrılan, bazılarında güvenlik görevlisi ile giriş-çıkış kontrolü yapılması Aydın kenti için güvenli site başlangıcı olarak sayılabilir. Son zamanlarda nedeni sorgulanmaksızın artan nüfus, konutun yatırım aracı olarak görülmesi (Levent ve Gülümser, 2007), artan prestij kaygıları sonucu Aydın kentinde de lüks konut üretimine talepte artmıştır. Yapımına hızla devam edilen bu konutlar sosyal donatıları, havuz ve rekreasyon alanları ile girişlerin kontrolle yapıldığı güvenli sitelerdir.

Aydın kentinde bulunan kapalı siteler fiziksel bariyerleri, güvenlik alanları, rekreasyon alanları, aktivite çeşitliliği gibi ortak özelliklere sahiptir. Kent için yeni konut yapım türü olan kapalı sitelerin Aydın kentinde literatürde daha önce kategorilere ayrıldığı gibi çeşitleri, değişen özellikleri ile farklılaşan türleri bulunmamaktadır. Aydın kentinde kapalı siteler benzer gelirli kesimin konakladığı, aktivite çeşitliliği bulunan, fiziksel engellere sahip alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma kapsamında dışarıya fiziki engellerle kapalı, güvenlik görevlisi ya da güvenlik önlemleri bulunan, çeşitli aktivite alanlarına sahip kapalı siteler tespit edilmiştir. Araştırma alanını dışarıya kapalı, güvenlik önlemlerine sahip (güvenlik görevlisi, CCTV) ve sosyal aktivite alanlarına sahip kapalı siteler oluşturmaktadır. Kentte bulunan kapalı sitelerin birbirinden ayrılan özelliği olarak konumsal özellikleri bakımından sahip oldukları prestij durumudur. Bu yüzden Aydın kentinde bulunan kapalı siteler konumsal farklılıkları göz önüne alınarak gruplandırılmıştır.

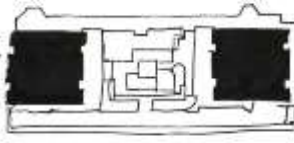
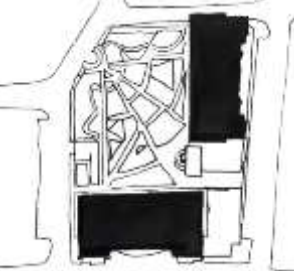
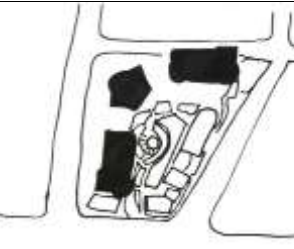
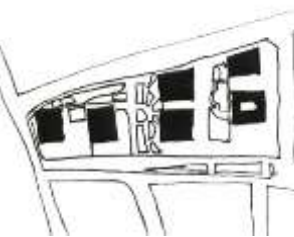

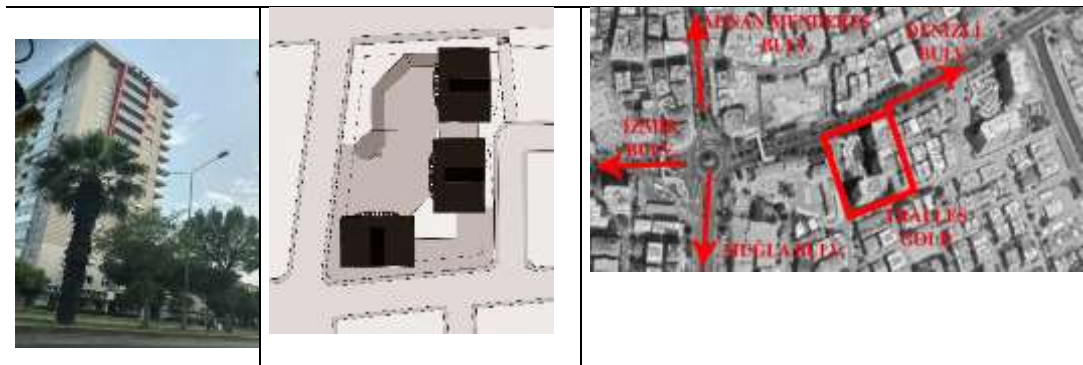
Şekil 6.17. Aydın kentinin günümüzdeki kapalı site analizi

Kentte tespiti yapılan kapalı sitelerin özellikle 3 konumda yoğunluk kazandığı tespit edilmiştir. Bu konumlar Güzelhisar Mahallesi, Meşrutiyet Mahallesi ve Cumhuriyet Mahallesi'dir. Kemer, Işıklı, Çeştepe ve Ovaemiri Mahalleri diğer büyük mahallere yakın konumda bulunmaktadır. Kapalı sitelerin tespiti yapılan bölgelerde konumsal olarak ayrıcalıklı bölgeler Güzelbahçe Mahallesi'nin kuzey bölgesi ve Meşrutiyet Mahalleleridir.

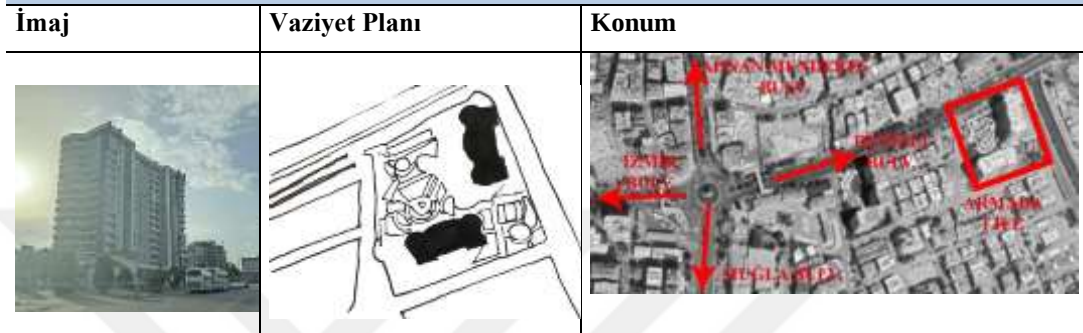
Tablo 6.3. Aydın- Güzelhisar kapalı site tablosu

GÜZELHİSAR BÖLGESİ		
Keyf-i Sefa Evleri		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
Cornelia Residence		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum

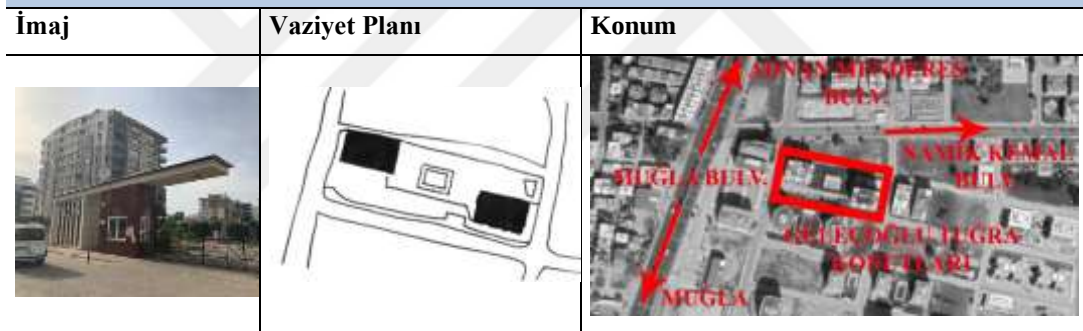
		
Şehr-i Gold		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Ottoman Residence		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Arsemia Residence		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
My Mıslan		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Tralles Gold		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum

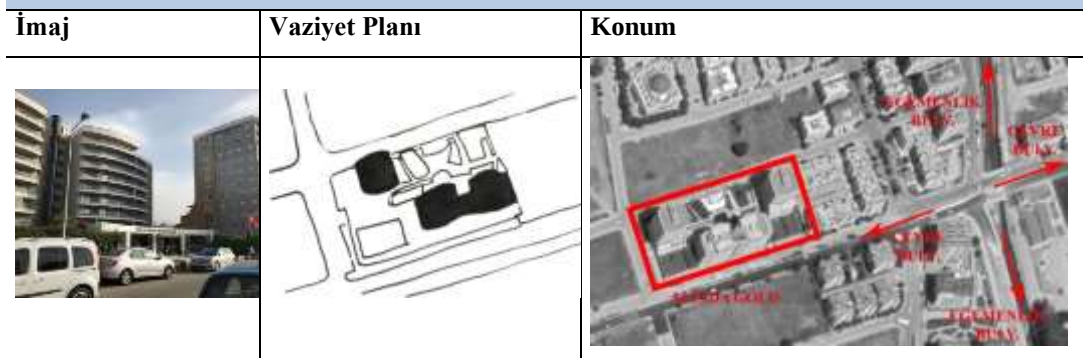
Armada Life

Güleçoğlu Tuğra Konutları

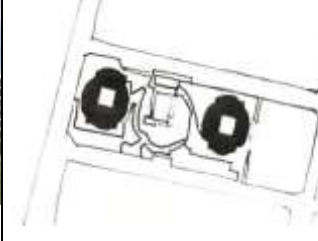
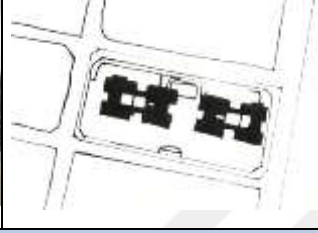
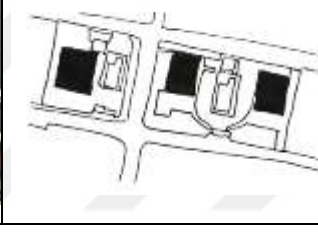

Alinda Gold

Moda Life

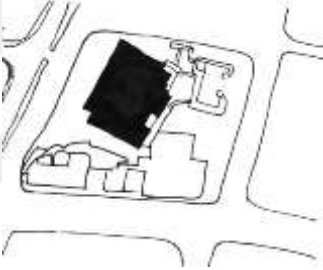

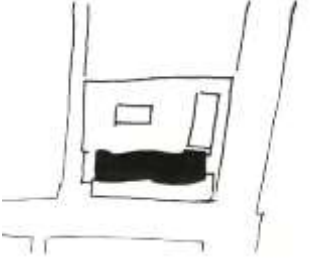
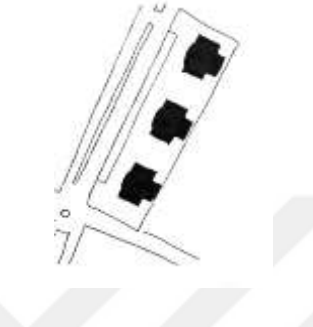
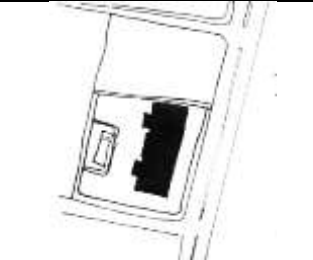
		
Maritza Park		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Cornalia Diamond 1-2		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		

Güzelhisar Mahallesi konum olarak gecekondü ve kaçak yapıların bulunduğu Tellidede ve Çeştepe mevkii arasında kalmaktadır. Bölgede bulunan kapalı siteler Çeştepe yakınlarındaki bölgede yoğunluk kazanmakta olup mahallenin kuzey bölgesinde de bulunmaktadır. Bu bölgede bulunan kapalı sitelerden “tralles gold” ve “armada life” konumsal olarak diğerlerinden ayrılmaktadır. Çünkü bu iki kapalı site konumsal olarak Aydın merkezini oluşturan Adnan Menderes Bulvarına yakın konumundadır. Konumsal olarak farklılaşan “tralles gold” ve “armada life” kapalı siteleri prestij olarak diğer sitelerden farklı konumda olduğu savı ileri sürülebilir. Bu bölgede bulunan diğer kapalı siteler duvarlarla sınırlandırılmış alanlar içerisinde sosyal aktiviteleri bulunan geliri benzer olan kişiler tarafından tercih edilen konut türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede bulunan diğer apartman ve konutlar ile benzer form ve süsleme detaylarına sahip olan kapalı siteler kaçak yapılaşma ve gecekondü yapıların bulunduğu Çeştepe ve Tellidede’ye komşu mahalle konumundadır. Bu bölgedeki kapalı sitelere prestij olarak incelenecek olursa belirli gelirde kesimin konakladığı, benzer

yapılaşma ürünlerinin ve bezeme detaylarına sahip olan mimari dokuda bulunduğu için önemli oldukları savı ileri sürülebilir.

Tablo 6.4. Aydın- Meşrutiyet bölgesi kapalı site tablosu

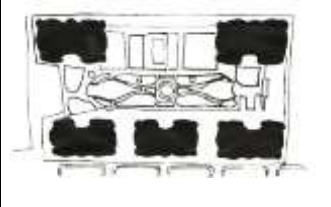
MEŞRUTİYET BÖLGESİ		
Platin Park Etap 1		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Aydın Gültekin Residance		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Tria Park		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Bezirgan Gold City		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum

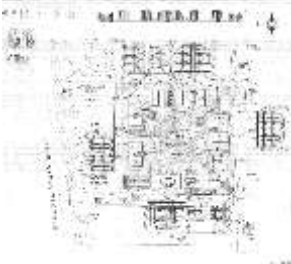
		
Egelux Residence		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
River Park		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Optimum Suits		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		

Meşrutiyet mahallesi Aydın kentinde konumsal özellikleri bakımından diğer bölgelerden ayrılmaktadır. Aydın kentinde eski yerleşim dokunun bulunduğu Veysipaşa ve Köprülü Mahallelerine yakın konumda bulunan Meşrutiyet Mahallesi'nin sahip olduğu mimari konut türleri apartman, villa ve kapalı site bloklarıdır. Bu bölgedeki konut değerleri yüksek olmakla birlikte, cafe, restoran gibi sosyal aktivite alanları da diğer bölgelere göre daha fazladır. Ayrıca Meşrutiyet Mahallesi kentin merkezi

konumunda bulunan Adnan Menderes bulvarına yakındır. Sahip olduğu bu özelliklerden dolayı bu bölgede bulunan kapalı siteler diğer bölgede bulunan kapalı sitelerden ayrılmakta ve farklılaşmaktadır. Bölgede bulunan konutların benzer form, görünüş ve bezeme detaylarına sahip olmasıyla birlikte bölgede mimari dokuda farklılıklara az rastlanmaktadır yorumu yapılabilir. Kapalı sitelerin yoğunluğu bu bölge Aydın kenti genelinde bakıldığında ikinci sıradadır.

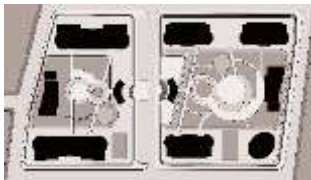
Tablo 6.5. Aydın- Cumhuriyet bölgesi kapalı site tablosu

CUMHURİYET BÖLGESİ		
Şehr-i Turkuaz		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Nora Life		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Üç Gözler Sitesi		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Magnesia Gold		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum

		
Armin Park		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		

Aydın kentinde bulunan kapalı siteler Güzelbahçe, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Mahallelerinde yoğun olarak bulunmaktadır. Cumhuriyet mahallesi diğer mahallelerden konum olarak farklılaşmaktadır. Kentin güney tarafında kalan Aydın-İzmir otobanına yakın konumda bulunmaktadır. Bu bölgede yeni yapılaşma için boş araziler bulunmakla beraber çevresinde kaçak yapılaşma ve eski konut yapım ürünleri bulunmaktadır. Bölgedeki yapılaşma ürünleri kaçak yapılaşma, apartman, villa, tek katlı konut ve kapalı siteler gibi çeşitlikler içerdiği gözlemlenmiştir. Kapalı sitelerin imara açılan araziler üzerinde yapıldığı dikkat çekerken, bölgede bulunan iki ya da tek katlı konutlar, apartman blokları ile kaçak yapılar tezatlıklar oluşturmakta ve toplumsal ayrışmanın izleri net olarak okunabilmektedir. Prestij bakımından bu bölgedeki kapalı siteler konumsal değeri düşük olduğu için diğer bölgelerden ayrılmakta ve farklılaşmaktadır.

Tablo 6.6. Aydın- Kemer bölgesi kapalı site tablosu

KEMER BÖLGESİ		
Altınbaşak Residence		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Loca Life		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Dora Residence		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		
Armada Prestige Residence		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		

Aydın kenti eski yapılaşma ve yerleşim bölgesi Kemer Mahallesinde ve yakın konumunda olan Veysipaşa, Köprülü Mahallelerinde bulunmaktadır. Kemer bölgesinde eski yapım ürünlerine ek olarak gecekondü ve kaçak yapılaşma ürünleri de

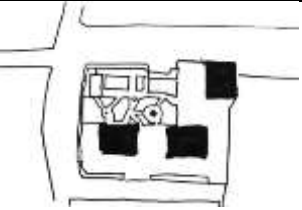
bulunmaktadır. Bu bölgede bulunan kapalı siteler Kemer Mahallesi'nin en kuzeybatısında gruplamıştır. Bölgedeki kapalı siteler çevresinde bulunan kaçak yapılaşma ve eski yapım ürünleri ile tezat bir görünüme sahip olmakla birlikte toplumsal ayrışmanın, kamusal mekân parçalanmasının net okunabildiği bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 6.7. Aydın- Işıklı bölgesi kapalı site tablosu

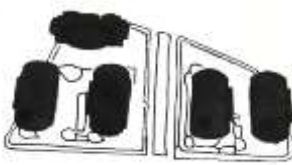
IŞIKLI BÖLGESİ		
Gold Towers		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		

Aydın kentinde ışıklı mahallesi Aydın-İzmir karayolunun güney bölgesinde yakın konumda bulunmaktadır. Bu bölgede kapalı sitelerin yeni yapılmış örneklerine daha sık rastlanmaktadır. Aynı zamanda bölge yeni açılmış imar alanlarına sahiptir. Işıklı Mahallesi yakınında bulunan sanayi sitesi ile kapalı sitelerin bulunduğu diğer bölgelerden farklılaşmaktadır. Işıklı mahallesi'nin etrafından geçen Aydın-İzmir otobanı bölgeyi prestij bakımından önemli noktaya taşıırken, çevresinde bulunan sanayi sitesi bölgenin prestij bakımından diğer konumlardan değerini düşüren bir etmen olduğu savı ileri sürülebilir.

Tablo 6.8. Aydın- Çeştepe bölgesi kapalı site tablosu

ÇEŞTEPE BÖLGESİ		
Yaşam Park Sitesi		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		

Tablo 6.9. Aydın- Ovaemiri bölgesi kapalı site tablosu

OVAEMİRİ BÖLGESİ		
Green Park		
İmaj	Vaziyet Planı	Konum
		

Aydın kentinde bulunan Çeştepe ve Ovaemiri Mahalleleri konumsal olarak diğer mahallelerden ayrılmaktadır. Çeştepe Mahallesi kaçak yapıların sayıca fazla bulunduğu bir bölgedir. Ovaemiri Mahallesi Tellidede mevki olarak isimlendirilen kaçak yapılaşma bölgesine komşu konumdadır. Tellidede mevki Aydın kentine dışardan göçle gelen insanların kurduğu yerleşim yeridir. Kent ile uyum yakalayamayan halk bu bölgede kentten farklı ve ayrı bir yaşam birimi oluşturmuşlardır. Kapalı sitelerin kendinden farklı olan düşük gelirli ve ya güvensiz yerleşim yerlerinden ayrılmak, izole olmak fikirlerinden ortaya çıktığı göz önüne alınırsa bu bölgede tespiti yapılan “green park residence” diğer kapalı sitelerden ayrılmakta ve farklılaşmaktadır. Çevresinde bulunan düşük gelirli kesimin oluşturduğu kaçak yapılaşma ile komşu olan kapalı site toplumsal ayrışmanın, mekânsal parçalanmanın önemli temsilcisi konumundadır. Çeştepe bölgesinde bulunan “yaşam park” kapalı sitesi Güzelhisar Mahallesi yakın konumda bulunmaktadır. Aynı zamanda kaçak yapılaşmanın izlerinin sürülebildiği Çeştepe mevki içinde yer almasından dolayı mekânsal parçalanmalar, toplumsal ayrışma açıkça görülebilmektedir.

Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerde toplumsal ayrışmanın, kamusal alan parçalanmalarının görülebildiği yerler Çeştepe, Ovaemiri ve Kemer Mahalleleridir. Güzelhisar Mahallesi çevresinde bulunan kentle bütünleşememiş insanların bulunduğu mahallere yakın konumda bulunmasıyla dikkat çekicidir. Fakat bölge benzer konut yapım ürünlerinin benzer formları, süsleme detayları ile kendi içinde bütünlük taşıdığı savı ileri sürülebilmektedir. Meşrutiyet Mahallesi içinde bulunan kapalı siteler kentte bulunan diğer kapalı sitelerden ayrılmakta ve farklılaşmaktadır. Bunun sebebi kapalı sitelerin benzer gelir grubundan olan insanların güvensiz, düşük gelirli kesimden izole

yaşam için oraya çıktığı düşüncesini destekleyen bir yapılaşmaya sahip olmasıdır. Bu bölgede bulunan yapılaşma ürünleri benzer gelir grubunda bulunan toplumun diğer kişilerden ayrıldığı, yüksek prestijli ve ayrıcalıklı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aydın kenti güncel konumu ile eski yerleşim yerlerinin ve yapıların bulunduğu Veysi paşa, Kemer, Köprülü, Orta Mahalleri ile birlikte eski mahallere göre biraz daha yeni sayılan ve kentin merkezi konumunda bulunan Adnan Menderes, Girne, Meşrutiyet, Cumhuriyet, Kurtuluş, Efeler, Zafer, Mimar Sinan gibi mahallelere sahiptir. Ayrıca günümüzde Denizli-İzmir karayolunun güneyinde kalan verimli topraklar üzerinde bulunan kısmen planlı, çoğu yeri plansız yerleşime sahip Işıklı, Güzelhisar, Çeştepe ve Osman Yozgatlı Mahallerine sahiptir. Aydın kentinin yerleşim yeri özellikleri olan günümüzdeki konumu olarak Çeştepe Mahallesi ve günümüzde Cezaevinin bulunduğu Osman Yozgatlı mahalleri sağlıklı yapılaşmaya sahipken kentin kuzeyinde kalan eski yerleşim yeri özelliğini koruyan Veysi paşa, Köprülü ve Kemer Mahallelerine sahiptir.

Aydın kentinin sahip olduğu geleneksel yapıım ürünü konutlar cumhuriyet döneminde verilmiştir. Büyüyen ve gelişen kent zamanla kapalı apartman, toplu konut, gecekondü, kooperatif ve kapalı site olguları ile karşılaşmıştır. Gelişen kette dışardan gelen göçler konut sorununu ortaya çıkarmış, göç eden halk kentle bütünleşemediği için kaçak yapılaşma, gecekondü bölgeleri oluşmaya başlamıştır. Zamanla geleneksel mimari dokusunun içinde modern yapılaşma ürünleri ve gecekondü yapıım ürünleri ile kent karmaşık bir görünüme sahip olmuştur. Kapalı sitelerin mekânsal parçalanmalara sebep olması, toplumsal ayrışmalara sebep olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda bu tez kapsamında kapalı sitelerin yer olgusuna ait özelliklerde değişime neden olduğu savı ileri sürülmektedir. Tez kapsamında konu edilen yer olgusunun kapalı site olgusu ile değişime uğradığı, yerlerin kendine ait biricik ve öz özelliklerinin yok olduğu, yerlerin aynılaştığı, birbirinden ayıran özelliklerinin yok olduğu söylenmektedir.

7. DEĞERLENDİRME

Kapalı siteler modernleşen ve globalleşen dünyanın bir sonucu olarak artan suç korkusu, güvensizlik ve prestij gibi nedenlerden ortaya çıkmıştır. Kapalı sitelerin Aydın kentinde ortaya çıkışı Türkiye’de ortaya çıkış zamanına paralellik göstermekle birlikte kent için yeni bir olgu olarak ortaya çıkmıştır denilebilir. Özellikle Amerikan rüyası ve büyük metropollerdeki yaşamı özendiren şekilde satışa sunulan bu yapılar kentin sahip olduğu kültürel doku, özellik ve biçimleri arasında farklılık göstermektedir. Aydın kentinin sahip olduğu yerel kimlik, kültürel özellikler, fiziksel özellikler ve tarihsel birikimi ile uyumsuzluk gösteren bu yapılar inceleme konusudur. Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin kentin yer bileşenleri ile uyumluluğunu incelemek için Norberg Schulz (1976)’un “Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture” adlı eseri üzerinden bir yorumlama yapılarak yöntem geliştirilmiştir. Schulz’un yerin ruhunu ve yer kavramlarını incelerken kullandığı kavramlar ve açıklamalar kapsamında bir tablo hazırlanmıştır (Tablo 3.1).

Yer ile ilgili analizlerin yapıldığı bölümde yeri oluşturan etmenlerden bahsedilmiştir. Buna göre yer; fiziksel özellikler, tarihsel süreç, sosyal çevre, kimlik (toplumsal-kentsel), aidiyet, yerin ruhu, güvenlik (konfor) gibi bileşenlerden oluşmaktadır. Yeri oluşturan faktörler göz önüne alınarak Schulz’un yerin ruhu üzerine yaptığı çalışma yorumlanmış ve yorumlanan bilgiler ile bir tablo yapılmıştır. Yapılan tablo kapsamında yer üç kategoriye ayrılmıştır: İmaj (fiziksel-yapılı çevre), Kimlik (karakter-strüktür-mekân), Anlam (Ruh- Genius Loci).

Kentin sahip olduğu topografik özellikler ile insan yapım ürünlerinin olduğu yapılı çevre özellikleri İmage (imge, görüntü, imaj) başlığı altında toplanmıştır. Burada doğa çevrenin somut doğal elementlerinin (dağlar, taşlar, kayalar, ormanlar, ağaçlar, bitki örtüsü, su ögesi) birbiri ile olan ilişkisi, sahip olduğu kozmik düzen, insan faktörü ile doğrudan ilişkili karakteri, ışık ve zaman olgusu ile ele alınmıştır. Var olan doğal çevrenin insanlar tarafından deneyimlenerek anılar ve izler bıraktığı yapılı çevre insanların doğal çevreden algıladığının yorumlanması sonucu oluşan somut ürünleri, bu ürünlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin oluşturduğu düzen, sahip oldukları biçimsel karakter, ışık ve zaman olgusu ile ele alınarak incelenmiştir. Schulz (1976) doğal çevre ve insan yapım ürünü olan çevreyi “landscape” ve “settlement” kavramları eşleştirmiştir. Bu kavramlar üzerinden kent sahip olduğu görünüm, imaj ya da resmi var olan olgular ile bir bütün olarak ele almayı amaçlamıştır.

Doğal çevrenin ve insan yapım ürünü olan yapılı çevrenin sahip olduğu kimliksel değerleri bulunmaktadır. Var olan somut bileşenlerin nasıl uzandığı, nasıl dikildiği, nasıl konumlandığı Schulz (1976)'un strüktür başlığının temel sorularıdır. İnsan yapım ürünü çevre (settlement) ile doğal çevre (Landscape) arasında figür-zemin ilişkisi olduğunu söyleyen Schulz (1976), bu ilişkide öğelerin yatayda ve düşeydeki uzanımları ile ilgilenmektedir. Sahip olunan karakter ve kimliğin bu uzanımların oluşmasında etkilidir. Yapılı çevre ile doğal çevrenin karakteri, mekânsal uzanımları, kimliğini etkileyen olguları yapılan tabloda kimlik (Space-character-identity) başlığı altında toplanmıştır. Buna göre kimliği etkileyen olgular; malzeme, yapım tekniği, doku-renk, iklimsel özellikler, ışık, cephe analizi olurken; karakteri ve mekân oluşumlarını etkileyenler biçimsel yapılanması, topografik özellikleri, ölçek-oran ilişkisi, yatay-dikey uzanımları, açıklık-kapalılık ilişkisi ve sahip olunan silüet olmaktadır. Kimlik başlığı altında sıralana bu etmenler ile yapılı çevre ve doğal çevrenin kimliği incelenmiştir.

Her yerin kendine özgü biricik ruhu olmasından daha önce yer başlığı altında bahsetmiştik. Hazırlanan tabloda anlam başlığı altında yere ait olan bu özel atmosfer, imaj, fenomenolojik değerler, deneyim yoluyla aktarılan anılar, oryantasyon gibi başlıklar toplanmıştır. Yerin sahip olduğu bu biricik ruhun (Genius Loci) Aydın kentinde ne olduğu, nasıl olduğu gibi soruları cevaplamak için kentin simgelediği değerler, kimliğini etkileyen kültürel kodlarla analiz yapılmak istenmiştir. Çalışmada Kapalı site olgusunun kentin sahip olduğu yer olgusunun dinamiklerinde değişime neden olduğu, sahip olunan yerin ruhunun yok edildiği savı üretilmiştir. Bu sebeple kapalı site olgusunun sahip olduğu anlam, temsil ettiği değerler Aydın kenti yer bileşenlerinde olan simgesel değerleri ve anlamı ile bir bütünlük sağlayıp sağlamadığı tespit edilmek amacıyla anlam tablosu hazırlanmıştır.

Yerin oluşumunda, yer kavramından bahsederken coğrafi koordinatlar dışında insan faktörü de etkilidir. Yeri deneyimleyen insan, yerde anılar bırakır, anlam yükler, kendi kimliği etrafında yeri şekillendirir, kendi kimliği yerin kimliği tarafından etkilenir. Bunun en açık örneği Karadeniz'in sahip olduğu iklimsel özelliklerin sonucu olarak kentte hâkim olan puslu- yağışlı havası, Karadeniz'e paralel uzanan kuzey Anadolu dağlarının dik eğimleri, rengi siyaha çalan Karadeniz ve bölgeye hâkim olan sert rüzgârlı hava ile bu bölgede yaşayan inşaların kimliğinde sertlik ve haşinlik bulunmasıdır. Bu durumda yerin sahip olduğu iklimsel özellikler, topografik özellikler,

toplum ve kentin kimliği, tarihsel süreç, yerin sahip olduğu benzersiz ruh, karakter, fiziksel özellikler gibi etmenler yerin oluşumunda etkilidir.

7.1. İmaj (Doğal Çevre-Yapılı Çevre)

Yer insan deneyimi ile birlikte kendine özgü karakteristik özellikleri olan mekânsal alandır. Schulz (1976)'a göre yer somut ve soyut varlıklardan oluşmaktadır. Soyut fenomenler insanlar tarafından yere aktarılan aidiyet, yer hissi, anı hatıra gibi olgularken somut varlıklar yeryüzünün fiziksel görünümünü oluşturan topografik, jeomorfolojik yapısı, fiziksel yerleşiminin mekânsal özellikleridir. Schulz (1976) bu durumu “man-made place” ve “natural place” kavramları ile açıklamaktadır. Yapılı fiziksel çevre ve doğal çevre somut fiziksel öğelere, bir düzene, kimliğe sahiptir. Mekân oluşumunda ışığın etkisi yer oluşumunda da karakterini ve kimliğini belirlemede önemli bir olgudur. Işığın zamansal etkileri sonucunda yerin karakterinde ve kimliğinde değişimlere sebep olabilir. Bu durum yerin karakterini yok etmez tam tersi yerin karakter ve kimliğinin kesin sınırlarının olmadığını, işlevsel olarak ışık ve zamandan beslendiğini göstermektedir.

Fiziksel çevrenin beşeri elementleri olan doğal öğeler dağlar, taşlar, kayalar, bitkiler, ormanlar ve sudan oluşmaktadır. Fiziksel çevrenin insan yapım ürünü olan yapılı yerleşiminin mekânsal özellikleri ise yapılar oluşturmaktadır. Doğal çevrenin sahip olduğu bu topografik öğeler “landscape” i ve “settlement”i oluşturmaktadır. Schulz (1976)'a göre “landscape” ve “settlement” figür-zemin ilişkisine sahiptir. Herhangi bir kapalılık “landscape” zemininde uzanan bir figür ilişkisine sahiptir. Schulz (1976) “settlement” ve “landscape” olgularını “earth-sky”; “outside-inside” olarak iki kategoriye ayırır. Doğal çevrenin topografik olarak sağladığı silüet ile gökyüzüne ve yeryüzüne uzanımında kozmik bir düzenin varlığından bahsetmektedir. Yapılı çevrenin bu kozmik düzen içinde “earth-sky” uzanımları genel atmosferi tamamladığında yerin ruhu olgusundan bahsedilebilecektir.

Doğal çevre ve yapılı fiziksel çevrenin özellikleri dikkate alınarak Tablo 7.1 hazırlanmıştır. Buna göre kentin sahip olduğu doğal çevrenin somut öğeleri, düzeni, kimliği ve karakteri ile yapılı fiziksel çevresinin mekânsal özellikleri olan düzen, kimlik, silüet analiz edilmiştir.

Tablo 7.1. Aydın Kenti Yer Analizi İmaj Tablosu

İMAJ		
YAPILI FİZİKSEL YERLEŞİMİN MEKANSAL ÖZELLİKLERİ (settlement)		DOĞAL ÇEVRE GİRDİLERİ (Landscape)
SOMUT ÖGELER (topografya, dağlar, jeomorfolojik yapı, flora ve fauna, yeşil doku, su ögesi)		
DÜZEN -kozmik düzen		
KİMLİK (iklim ve bitki örtüsünün mekânsal girdileri)		
IŞIK-GÖLGE (güneşlenme) ANALİZLERİ		
ZAMAN		
SİLÜET		
PEYZAJ		

Schulz'un "Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture" (1976) adlı eserinin yorumlanması sonucunda yapılmış olan tabloya göre yer olgusunun insanlar tarafından görülebilen ilk özelliği olan fiziksel doğal çevre özellikleri ve bu özellikler sonucunda oluşan fiziksel yerleşimin mekânsal dokusudur. Aydın kentinin sahip olduğu doğal çevre ve yapıli çevrenin özelliklerini daha iyi kavramak ve anlamak için iki ayrı başlık altında incelenecek olup bölüm sonucunda bahsedilen olgular ve özellikler ile tablo doldurularak tamamlanacaktır.

7.1.1. Doğal çevre(Landscape)

Aydın kenti sahip olduğu doğal çevrenin ögeleri, kimliği ve karakteri ile diğer bölgelerden farklı özelliklere sahiptir ve bu sebeple diğer bölge ve yerlerden ayrılmakta ve farklılaşmaktadır. Yerli sahip olduğu fiziksel özellikler insan tarafından ilk olarak fark edilip, deneyimlenebilir. Yerli genel görünüm, imaj ve silüetini oluşturan somut maddeler, bu maddelerin sahip oldukları düzen, karakter yeri oluşturan temel öğelerdendir. Yerli imaj ve ya görünümünü oluşturan bu öğeler;

- Somut doğal elementler-şeyler(dağlar, taşlar, kayalar, ağaçlar, bitki örtüsü, ormanlar, su ögesi)
- Kozmik düzen
- Doğal çevrenin karakteri(verimli, kurak vs.)
- Işık
- Zaman şeklinde maddelere ayrılabilir.

Aydın kenti imaj, genel görünüm için tablo 7.1. hazırlanmıştır. Hazırlanmış olan tabloya göre kentin üzerinde bulunduğu coğrafi konumun nitelendirdiği, kimlikleştirdiği ve ya karakterize ettiği topografik bir takım özellikleri bulunmaktadır.

Şekil 7.1. Aydın kenti topografyası(Kaynak: Googleearth görüntüsü)

Kentin topografyasını kuzeyinde Aydın dağları güneyinde Menteşe dağları oluşturmaktadır. Kent çöküntü ovası şekli olan graben üzerinde yer almaktadır. Dağların denize dik uzanması sonucu Ege denizinin ılıman iklimi iç kesimlere kadar girebilmektedir. Böylelikle Aydın kenti iklimsel olarak ılıman olan Akdeniz iklimine sahip olmakla bununla beraber florası da çeşitli olmaktadır. Aydın kenti doğal çevresinin yer karakteri verimli topraklardır. Bölgeyi besleyen Büyük Menderes Nehri alüvyon yönünden zengindir ve alüvyonları ovaya taşımaktadır. Kentin doğal çevresinin elementlerinden olan faunasını sürekli yeşil kalan çam ile meşe ağaçlarına ek olarak asırlık ömrüyle bilinen zeytin ağaçları ile incir ağaçları oluşturmaktadır. Gökyüzüne uzanan meşe, çam, zeytin ve incir ağaçları ile Menteşe ve Aydın dağları Aydın kentinin topografyasının karakteristik öğeleridir. Öyle ki bölgeyi ziyaret eden Evliya Çelebi Aydın kenti için “dağlarından yağ, ovalarından bal akan şehir” nitelemesini yapmıştır. Aydın dağlarından ve ovasından gökyüzüne yükselen zeytin, çam ve incir ağaçları doğal kozmik düzene ve bu düzenin oluşturduğu atmosferik bir etkiye sahiptir.

Şekil 7.2. Aydın kenti manzaraları(2.,3.,4. Fotoğraf kareleri Aydın kenti paşa yaylasındandır)(Kaynak : <http://gezeneren.blogspot.com/2018/07/efeler-diyari-aydina-bir-baska-bakis.html>(erişim tarihi: 28/11/2020))

Aydın kentinin iklimi Akdeniz iklimi olup yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçmektedir. Güneşli gün sayısı fazladır. Bu durum kentin havasının genelde açık ve güneşli yapmaktadır. Kentin sahip olduğu iklimsel özellikler bölge halkının kimliğini, yerin kimliğini de etkilemektedir. Ilıman iklime sahip bölge bu sebeple üzerinde bulunan bitki örtüsü çeşitliliğinin fazla olmasına, halkın da sıcakkanlı, neşeli gibi kimliksel özelliklere sahip olmasında etkilidir. Aydın kenti insanı sıcakkanlıdır. Kenti aydınlatan güneş zamansal süreç içinde kentin farklı görünümlere sahip olmasında etkilidir. Gece ve gündüz farklı görünümlere sahip olurken yazın incir ağaçları ve pamuk tarlarıyla, kışın zeytin ağaçlarıyla farklı bir görünüme sahip olmaktadır.

Şekil 7.3. Aydın kenti zamansal süreç içinde görünüm(ler)(gündüz-gece)(<http://havacekimim.com/aydin-havadan-cekim-belediyeler/> (1)(erişim tarihi: 28/11/2020); <http://gezeneren.blogspot.com/2018/07/efeler-diyari-aydina-bir-baska-bakis.html> (2) (erişim tarihi: 28/11/2020))

Şekil 7. 4. Aydın kenti zamansal süreç içinde görünümü(yaz mevsimi- kış mevsimi)(<https://www.ulusal.com.tr/gundem/aydin-da-pamuk-hasadi-basladi-h269628.html> (1)(erişim tarihi: 28/11/2020); <https://aydin.tarimorman.gov.tr/Haber/801/Aydinda-Incir> (2)(erişim tarihi: 28/11/2020); <https://www.hurriyetemlak.com/aydin-soke-yesilkoy-satilik/zeytinlik/10596-2717> (3)(erişim tarihi: 28/11/2020))

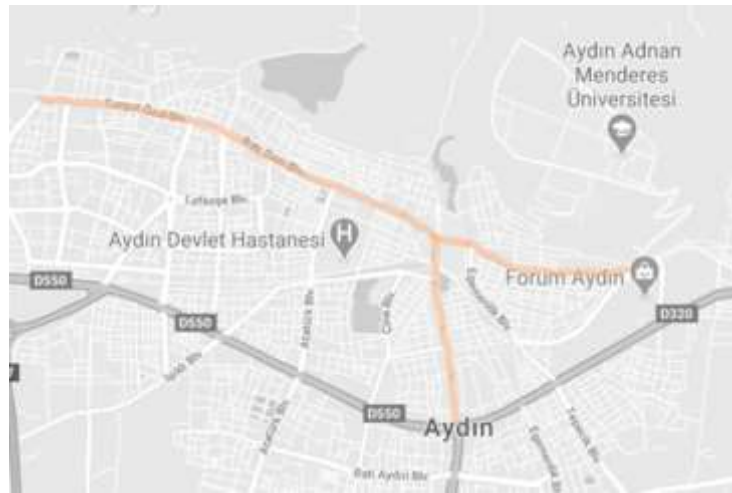
Aydın kenti doğal çevresinin öğeleri kuzey ve güneyinde bulunan dağlar arasında kalan Büyük Menderes ovasında bulunan, florası meşe, çam, incir, zeytin gibi ağaçlardan oluşan güneşli gün sayısının fazla olduğu verimli topraklardır. Güneşli gün sayısının fazla olmasıyla kent görünümü açık havaya eşlik eden meşe, çam ağaçları ile kozmik bir düzen, pozitif enerjili ruhsal bir atmosfere sahiptir. Verimli ovasında zeytin, incir ağaçlarına eşlik eden meyve ağaçları ve sebze bahçeleri bulunmaktadır. Florasında bulunan çam ağaçları sebebiyle dağları sürekli yeşil kalabilmektedir. Aydın kenti dağlarında zeytin ve incir ağaçları bulunmaktadır. Kent ovasında ise daha çok sebze bahçeleri, pamuk tarlaları ve meyve ağaçları yer almaktadır. Kentin manzarasını-landscape'ini oluşturan bu öğelerin yanı sıra yerleşiminin mekânsal özelliklerini taşıyan yapıli çevreye de sahiptir. Yapılı çevrenin mekânsal yapılanmasının öğeleri somut bileşenleri, sahip olduğu düzen, karakter ve kimliğidir.

7.1.2. Yapılı çevre(Settlement)

Yer olgusunun ilk olarak algılanabilen ve görülebilen ögesi yerin fiziksel özellikleri bağlamında oluşan genel görünümü ya da imajıdır. Sahip olunan genel görünümü oluşturan ögeler fiziksel çevreye bağlı doğal etmenler ile insan faktörünün devreye girmesiyle ortaya çıkan yerleşim dokusudur. Yapılı çevreyi oluşturan ögeler;

- Doğadan algılananların somutlaştırılması-somut ögeleri
- Order- düzen
- Sahip olunan karakter
- Işık
- Zaman şeklinde sıralanabilir.

Aydın kenti yapılı fiziksel çevrenin mekânsal yapılanmasında, yerleşim dokusunun oluşmaya başladığı Aydın dağı eteklerinden ana cadde ve sokaklara geçildiğinde değişen mimari doku ve stilleri barındıran yapılar arasında yer duygunu eksikliği, kaybolma hissi daha kuvvetli olmaktadır. Bunun nedeni kentin yerleşim dokusunu oluşturan mimari elemanların yere ait olan kimlik, karakter, tarihsel süreç gibi özelliklerden yoksun olduğu düşünülmektedir. Kent yerleşim dokusu tarihsel süreçte ilk olarak Aydın dağı eteklerinden başlamış, kentin gelişmesi ve büyümesi sonucu günümüze kadar gelmiştir. Kentin mekânsal yapılanmasında önemli bir unsur olan iki ana aksı (gazi cad. ve hükümet bulv.) Cumhuriyet döneminde açılmış ve yine bu dönemde planlı imar yönetmelikleri hazırlanarak kent ızgara planlı yerleşim bölgelerine ayrılmıştır.

Şekil 7.5. Aydın Kenti'nde Birbirini dik kesen Caddeler(Kaynak: Google Haritalar)

Göçle gelen halk kent ile bütünleşememiş bu durum kaçak yapılanmaların olduğu bölgeleri oluşturmuştur. İmarlı alanlarda oluşturulan mekânsal yapılanma birbirine dike yakın açılarla açılan caddeler etrafında yerleşime açılan ızgara planlı sokaklar ve bu sokaklar etrafında yerleşim dokusunu oluşturan yapılar, yapı öğeleri kentin içe dönük değil tıpkı halkın kimliğinde olduğu gibi açık-inside özelliğini pekiştirir niteliktedir. Göçle gelen halkın oluşturduğu kaçak yerleşim bölgelerinde durum farklıdır. Kent ve kentli ile uyum yakalayamayan bu yerleşim birimlerinde diğer yerleşim dokularından farklı mekânsal imaja ya da görünüme sahiptir. Bölgede bulunan caddeler ve sokaklar sanki kentten kendini ayırtıran, kendi içinde bölgeyi izole eden işlevsel örüntüye sahiptir. Kentin imarlı yerleşim bölgelerinde ızgara plan şemasında düzenli mekânsal yerleşimler bulunurken, kaçak yerleşim dokusunun bulunduğu bölgelerde kıvrılan sokaklar, beklenmedik zamanda karşınıza çıkan cadde, sokak ve yapıları ile kentin genel imajından ya da görünümünden farklılık göstermektedirler (Şekil 7.6.).

Şekil 7.6. Aydın Kenti Sokakları ve Caddelerinin Sahip Olduğu Genel Görünüm(Kaynak: Google Haritalar)

Kentin mekânsal yapılanmasını oluşturan ana cadde ve meydanların Aydın-İzmir karayoluna ve Denizli-Aydın-İzmir demiryoluna olan bağlantıları kentin açıklık-inside durumunu pekiştirdiği düşünülmektedir.

Kentin mekânsal yapılanmasının görünümü farklı açılardan çekilen kent fotoğraflarına bakıldığında açık gökyüzüne uzanan yapı dokusunun benzer form ve görünüşleri dikkat çekici olmaktadır (Şekil 7.7). Kentin geneline hâkim olan bu görünüm ya da imaj eski yerleşim dokusunun bulunduğu ve ana cadde ve meydanı olan bölgede değişiklik göstermektedir. Kentin merkez meydanı olan Aydın kent meydanı etrafında modern mimari doku arasında Aydın kenti geleneksel mimari dokusuna sahip yapılar bulunmaktadır (Şekil 7.8.). Kentin merkez konumunda sıklıkla karşılaşılabileceğiniz bu yapılar Aydın kenti yer duygusunu, yer olgusunu yansıtan genel bir atmosfere ve görünüme sahiptir.

Şekil 7.7. Günümüz Aydın kenti havadan genel görünüşü(Kaynak : http://www.arasikackm.com/m/aydin_germencik-ortaklar/fotograflar)

Şekil 7.8. Kent Meydanı ve Ramazan Paşa camii yakınlarında bulunan cumhuriyet dönemi ve öncesine tarihlenen yapılar(Araştırmacının Kişisel Arşivi)

Eski yerleşim dokusunun bulunduğu kent meydanı önemli konumlardan biridir. Tarihsel süreç yer olgusunun oluşmasında önemli etmenlerden biridir. Aydın kent meydanı tarihsel süreçte kent kimliğini etkileyen önemli bir mekândır. Aydın kenti Cumhuriyet dönemi kent meydanından çekilmiş olan fotoğraflar incelendiğinde kentin geleneksel mimari özelliklerine sahip ulusal mimarlık dönemi yapıları görülmektedir. Ayrıca bu yapılara eşlik eden kent topografyasında Aydın kenti yer dokusunun doğal

çevresini oluşturan meşe ve çam ağaçları eşlik ettiği görülmektedir. Günümüzde bu durum kısmen değişikliğe uğradığı söylenebilir (Şekil 7.9.). Günümüzdeki kent meydanından çekilen fotoğraflar incelendiğinde modern yapı öğeleri arasında sıkışıp kalmış olan Aydın kenti geleneksel mimari öğelerine ek olarak artık sayıca azalmış meşe ve çam ağaçları yer almaktadır.

Şekil 7.9. Cumhuriyet dönemi ve günümüzde Aydın Kent meydanı (Kaynak: Aydın Büyükşehir Belediyesi, Google earth)

Aydın kent meydanı ve Ramazan Paşa caminin bulunduğu meydan kent kimliği, yerleşim dokusu hakkında bilgi veren önemli konumlardandır. Kent hafızasında, kentlilerin anılarında önemli yere sahip olan Bey camii, Ramazan Paşa camii, Kırmızı camii ve Üveys Paşa camii kent meydanında ve meydana yakın konumlarda bulunmaktadır. Yapım tarihleri ile Osmanlı dönemine tarihlenen bu yapılar

bahçelerinde barındırdıkları meşe ve çam ağaçları ile sahip oldukları mimari stilin yansıtmış olduğu geleneksel dokuya sahiptir.

Şekil 7.10. Bey camii, Ramazan Paşa camii, Kırmızı Camii, Üveys Paşa Camii.(
<https://seyyahdefteri.com/suleyman-bey-cami-nerede-nasil-gidilir/> (1)(Erişim tarihi: 28/11/2020);
<http://www.turistikyerlerimiz.com/Ramazan-Pasa-Camii---Aydin-847.html> (2)(Erişim tarihi:
 28/11/2020); <http://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1861> (3)(erişim tarihi: 28/11/2020);
<https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64463/uveys-pasa-camii.html> (4)(erişim tarihi: 28/11/2020))

Aydın kenti yapılı fiziksel çevresini oluşturan ve kentin kimliği hakkında bilgi veren yapılardan birisi ise Nasuh Paşa Külliyesine bağlı olan yapılardır. Bu yapılar; Nasuh Paşa Medresesi, Nasuh Paşa Hamamı, Nasuh Paşa Mescidi ve Zincirli Han'dır. Nasuh paşa tarafından 1708 yılında yapılmış olan külliye'nin hamam ve han yapıları günümüzde de kullanılır durumdadır. Hamam yapısı kentli için önemli bir uğrak noktası olmasına ek olarak yapı kompleksine giden yol ve bölge boyunca eski yapıların görünümleri arasında benzer mimari stil ve üslupta dikkat çekicidir.

Aydın kentinin yapılı çevresi incelendiğinde geleneksel yapıım ürünü öğelerin azlığı ve modern doku arasında neredeyse yok olması yüzünden kentin kimliğini oluşturan öğeler net olarak anlaşılamamaktadır. Aydın kentinin yapıım ürünleri birbirine benzer form ve stillere sahip olan, imarlı bölgelerinde düzenli ızgara planı, kaçak yerleşim

bölgelerinde şehirle bağlamı zayıf kurulmuş olan gecekondu yapım ürünleri ilk dikkat çeken öğeleri olmaktadır.

7.1.3. Bölüm Sonucu

Aydın kenti fiziksel çevresinin yapılı ve doğal öğelerinin incelenmesi sonucunda belirlenen özellikler tabloya aktarılmıştır.

Tablo 7.2. Aydın Kenti Yer Analizi İmaj Tablosu

İMAJ		
YAPILI FİZİKSEL YERLEŞİMİN MEKÂNSAL ÖZELLİKLERİ (settlement)		DOĞAL ÇEVRE GİRDİLERİ (Landscape)
SOMUT ÖGELER (topografya, dağlar, jeomorfolojik yapı, flora ve fauna, yeşil doku, su ögesi)	- Cumhuriyet dönemi yapıları - Modern yapı öğeleri - Kentin ızgara plana sahip şehir dokusunu oluşturan ana aksları, yolları - Osmanlı dönemi dini eserleri	- Aydın Dağları, Menteşe Dağları - Meşe, Çam, Zeytin, İncir, Pamuk - Büyük Menderes Nehri - Verimli arazi
DÜZEN-kozmik düzen	Izgara plan düzlemi, gecekondu plan düzlemi	Doğal oluşuyla oluşan Kozmik düzen
KİMLİK (iklim ve bitki örtüsünün mekânsal girdileri)	- Geleneksel yapım ürünlerinin mimari kimliği - Modern yapım ürünlerinin mimari kimliği	- Verimli arazi - İklimsel özellik sonucu oluşan açık
İŞIK-GÖLGE (güneşlenme) ANALİZLERİ		
ZAMAN		
SİLÜET		
PEYSAJ	Modern mimari üsluba sahip yapılar, Aydın kenti geleneksel yapım ürünleri, gecekondu yapım öğeleri	Meşe, çam ağaçlarından oluşan orman dokusuna eşlik eden bitki örtüsü, zeytin ve incir ağaçları

Aydın kenti fiziksel çevresini oluşturan ve kente genel görünüm ya da imajını veren özellikler incelendiğinde doğal çevrenin oluşturduğu öğeler kentin yer kimliğini, karakterini, yer duygusunu anlamamıza yardımcı olmaktadır. Kentin iklimsel verileri incelendiğinde Akdeniz iklimine bağlı olarak yaz mevsiminde yüksek sıcaklıklara, kış mevsiminde ılıman bir havaya neden olmaktadır. Bu durum Aydın kenti yerin kimliğini, kentlinin kimliğini doğrudan etkilemektedir. Sıcak iklim durumu kentte fiziksel çevrenin yapılı mekânsal özelliklerini etkilemektedir. Aydın kenti tarihsel kaynakları incelendiğinde bölgeyi oluşturan yapım ürünlerinde genellikle avlulu yapıların bulunduğu görülebilmektedir. Kent kimliğini oluşturan avlulu yapım ürünleri günümüzde varlığını nadiren sürdürebilse de; modern yapım ürünlerinde de avluluların yerini büyük balkonların alması doğal çevrenin iklimsel durumunun etkisidir.

Doğal çevrenin bitki ve ağaç öğelerini oluşturan meşe, çam, zeytin ve incir ağaçları kentin kimliğini oluşturan önemli öğelerdir. Aydın kenti mekânsal dokusunda kent içinde, kentte ulaşım sağlanan yollar üzerinde sıklıkla görülebilen genel görünüm ya da imaj; yapılı çevrenin öğeleri arasında kalan meşe, çam ağaçları ile incirlik ve zeytin tarlalarıdır. Yapılı çevrenin öğeleri modern yapım ürünleri, gecekondular ve geleneksel yapım ürünleri gibi çeşitlilik barındırsa da meşe, çam, zeytin ve incir ağaçları kent kimliğinde, kent görünümünde-imajında temel unsurlardan biri olmaktadır.

Fiziksel çevrenin öğelerinden olan yapılı çevrenin düzenli ızgara yerleşiminin üzerinde bulunan yapısal öğelerin mekânsal kurgusu Aydın kentinin açıklık düzeninde kurgulandığını düşündüren en önemli olgulardandır. Kentin mekânsal kurgusunda olan bu düzeni göçle gelen halkın oluşturduğu yerleşim bölgeleri bozmakta ve açıklık durumunu değiştirici özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir. Kaçak yerleşim elemanlarının bulunduğu bu bölgelerin mekânsal kurgusu incelendiğinde; ızgara planlara göre daha düzensiz akslara bölünmüş olup yapım ürünlerinin oluşturduğu doku kent dokusundan farklılık içermektedir. Kaçak yapım ürünlerinin dokusu, yapıların dili-grammer'ı kentlinin yerleşim planından farklı olarak içe dönük, benzer yapı stilleri ile benzer silüetlerin olduğu dışarıya kapalı, kentten izole bir görünüme- imaja sahiptir.

Aydın kentinin mekânsal gelişimi Aydın Dağı eteklerinden başlamış olup günümüzde kent meydanı, ramazan paşa camii ve yakın konumları bu yerleşim yerlerine ev sahipliği yapan konumlardır. Kentin uğradığı işgal ve yangınlar sonucu kent kimliğini oluşturan yapım ürünlerin birçoğu yok olmuş, cumhuriyet döneminde kent yeniden imar edilmiştir. Bu durum kent meydanında ve yakın konumlarında

günümüzde kent kimliğini yansıtan yapım ürünlerinin bu konumlarda yoğunlaşmasına neden olmuştur. Fiziksel çevrenin yapıları öğelerinin mekânsal yerleşimi kent meydanında geleneksel yapım ürünleri ve modern yapım ürünleri ile kompleks bir imaja sahip olmaktadır. Kent meydanında modern yapım ürünlerine ek olarak kentin hafızasında önemli yeri bulunan Bey Camii, Ramazan Paşa camii, Kırmızı cami ve Üveys paşa cami bulunmaktadır. Osmanlı dönemine tarihlenen bu yapılar kentlinin, kentin hafızasında önemli yeri olan mekânlardır. Geleneksel yapım ürünlerinin oluşturduğu dokusal örüntü günümüze az sayıda ulaşmasından dolayı bir bağlam ya da yer duygusu edinimini eksiltmekte ve zorlaştırmaktadır.

Tabloya aktarılan bilgilere göre Aydın kenti doğal çevrenin yere özgü bir karakteri, dokusu ve kimliğinin bulunduğu ve bu öğelerin tarihsel süreçte yapıları çevrenin mekânsal özellikleri ile kentliyi etkilediği görülmüştür. Fiziksel çevrenin mekânsal özellikleri doğal çevre girdilerinden etkilenmiş olup, bu etki zamanla yerini modern mimarinin elemanlarına bırakmıştır. Yapıları çevrenin mekânsal yerleşim özellikleri bu yüzden tek bir olgu ya da özellik etrafında açıklanamamakta; birçok özellik ve öğeyi içinde barındıran kompleks bir imaja sahip olmaktadır.

Aydın kenti imajını oluşturan fiziksel çevrenin mekânsal yerleşimi ile doğal çevredir. Fiziksel çevre ve doğal çevre kent kimliğinden, yerin kimliğinden direkt olarak etkilenmekte ve yere özgü yerin ruhunun oluşmasında önemlidirler. Kent kimliği, yer kimliğini oluşturan öğeler doğal çevre ile yapıları çevrenin onlara özgü, diğer yerlerden ayırt edici ve farklı olan özellikleri etrafında şekillenmekte ve oluşmaktadır. Bu özellikler yapıları fiziksel çevreyi oluşturan yapım elemanları özellikleri ile oluşturdukları doku, renk ritim, silüet ile beraber kentin doğal çevresinin topografik özellikleri, mevsimler ve iklimsel özellikleri olmaktadır.

7.2. Kimlik(Karakter-Mekân- Kimlik)

Yer kavramını oluşturan, yeri diğer yerlerden ayıran özellikler kimlik kavramı ile ilişkilendirilir. İnsanlar tarafından fiziksel olarak algılanabilen, yorumlanabilen ilk olgu fiziksel çevre ve onu oluşturan doğal ve yapıları çevrenin elemanları olmaktadır. Doğal çevre yer var olduğundan beri orada olan, oraya özgü olan her türlü özelliği içinde barındırmaktadır. Yerin doğal oluşuyla birlikte olan karakteristik öğeler doğal çevrenin topografik, somut elemanları ile mevsimsel etkiler ile belirlenebilmektedir. Yerin oluşmasında, yer kavramından bahsedilebilmesi için insan deneyiminin ön koşul

olduğu mimarlıkta yer olgusu bölümünde bahsedilmiştir. İnsanın yer üzerindeki deneyim pratikleri, yerdeki somut öğeleri algılaması ve algılanan öğenin sembolleştirilerek aktarılması sonucu yapıli çevrenin öğeleri oluşmaktadır. İnsan doğadan algıladıklarını sembolleştirerek görselleştirir. Bunu yaparken doğanın somut öğelerin karakteri ve kimliğı ile kendi kimliğini özdeşleştirir, sembolleştirerek aktarır. Böylelikle insan kendi kimliğini yere, yerin kimliğini, karakterini kendisine aktarmaktadır. Schulz (1976) bu durum için “insan kimliğı yerin kimliğinin ilk koşuludur” demektedir.

Kimlik kavramı insan ve doğal çevreden direkt etkilendiğı için birçok bileşeni de içinde barındırmaktadır. Yerin kimliğı lokasyonunun sağladığı coğrafi ve beşeri özellikleri, genel mekânsal ve uzamsal yapılanması, karakteristik eklemlenmenin (articulation) öğelerini içermektedir (Tablo 7.3).

Aydın kenti kimliğini doğal ve yapıli çevrenin özellikleri, genel görünümü ve imajını oluşturan somut öğeler ile konumsal verilerinin sağladığı iklimsel özellikleri, zaman ve ışık oluşturmaktadır. Aydın kenti tarihsel kaynakları incelendiğinde kentin yer kimliğini yansıtan yapım ürünlerinin uğradığı işgal sonucunda yıkılmış veya yanmış olduğı bilgisine ulaşılmaktadır. Kentin sahip olduğı kimliğı yansıtan yapım öğelerinin yıkılması, yakılması sonucunda kent yeniden imar edilerek geleneksel dokuya sahip olan Cumhuriyet dönemi yapım ürünleri yapılmıştır. Kentin kimliğini yansıtan yapım ürünlerinin işgal zamanında yakılıp, yıkılması ve kentin geleneksel dokusunu yansıtan, taşıyan konut yapım ürünlerinin bu dönemden sonra verilmesinden dolayı tez kapsamında kentin yer kimliğini yansıtan konut yapım ögesi olarak Cumhuriyet dönemi eserleri kabul edilmiştir. Ayrıca kentte gelen gezginlerin notlarından, günümüze kalan resim ve tasvirler ve Cumhuriyet dönemi eserleri incelenerek kent kimliğı, yerin kimliğı hakkında bilgi toplanmıştır. Adnan Menderes Üniversitesi Tarih Bölümü’nden alınan Aydın kenti 19. Yüzyıl fotoğrafları, tasvir ve görünümleri incelendiğinde kentin geleneksel dokusunu yansıtan yapım öğelerinin karakteristik özelliklerinin Cumhuriyet dönemi eserler ile benzerlikler taşıdıkları düşünülmektedir. Avlulu yapılar, 2 katı geçmeyen kat yükseklikleri, kentin genel görünümüne hâkim olan silüette evlerin çatılarını aşan tek yapım ürünlerinin cami kubbeleri ve minareleri olması, kentte hâkim olan yerin karakteristik ögesi çam ve meşe ağaçlarının genel görünümü ilk dikkati çeken ortak özelliklerdir. Böylelikle kentin kimliğini yansıtan yapım ögesi Cumhuriyet dönemi eserleri kabul edilebilmektedir.

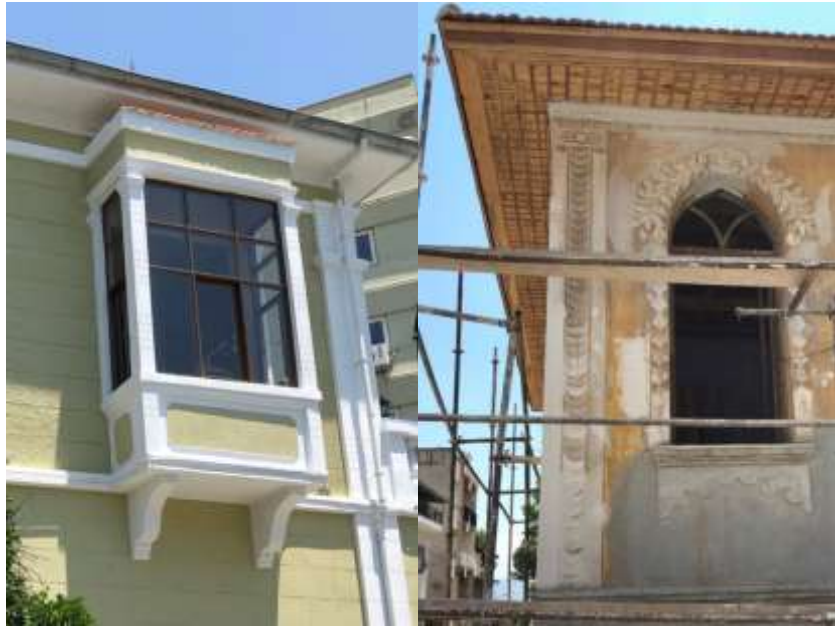

Şekil 7. 11 Aydın kenti 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyıl başlarında genel görünümüleri(Kaynak: Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Web Sitesi, <https://akademik.adu.edu.tr/bolum/fef/tarih/gallery.asp?gid=33>)

İnsanın sahip olduğu kimlik yeri direkt etkilediği bilinmektedir. Tarihsel süreç içerisinde insanın doğal çevreden algıladıkları da değişime ve dönüşüme uğramakta bu sebeple yapılı çevrenin mekânsal özellikleri etkilenebilmektedir. Kentin kimliğini oluşturan geleneksel yapım ürünleri mekânsal yapılanması incelendiğinde Anadolu kent kimliğine sahip Aydın halkının iklimsel ve yerel özelliklerle oluştukları geleneksel konut yapısı Türk evi plan özelliklerini taşıdığı tespit edilmiştir. Geleneksel konut mimarisi avlulu, sofalı plan tipine sahiptir ve özelleşmiş mekân kavramı bulunmamaktadır. Islak hacimler konut dışında, avlunun köşesinde ya da konuta bitişik şeklinde konumlanırken kullanıcıya özel mekânlar(yatak odası, salon vb.) bulunmamaktadır. Geleneksel konutlarda bazen caddeden avluya bir kapı aracılığıyla geçiş sağlanmıştır. Özelleşmiş mekân kavramı ve bu kavramın konut mekânına yansması modernleşme ve tarihsel süreç ile ortaya çıkmıştır. Günümüz modern konut yapım ürünlerinden olan kapalı sitelerin mekânsal yapılanmasında kullanıcıya özel mekânlar yer alırken, ıslak hacimler konut içinde tasarlanmaktadır. Geleneksel yapım ürünlerinde yapılar arsanın caddeye bakan kenarında ve ya köşesinde konumlanır. Kapalı siteler ise arsanın kenarlarına paralel ya da onlarla uyumlu formlara sahip olarak konumlanmaktadır.

Kent kimliğini yansıyan önemli yapım ürünleri Cumhuriyet dönemi eserleridir. Sahip oldukları mekânsal yapılanma Türk konut mimarisinin sahip olduğu yapısal, işlevsel özelliklere sahiptir. Özelleşmiş mekânın bulunmadığı geleneksel yapım ürünleri cephesel görünümüleri, imajları ile modern yapı görünümünden ayrılmakta ve farklılaşmaktadır. Kentin yapılı çevresinin kimliğini oluşturan bu yapıların cephesel görünümünde pencere açıklıklarında alçı süslemeler ve bazı yapılarda tüm cephe

boyunda devam ettirilen alçı dokusuna eşlik eden dikdörtgen panolar, panolar üzerinde çiçek motifleri karakteristik öğelerdendir. Ayrıca yapı cephesinin köşelerinde konumlanan plasterler ile cephe boyunca kat hizasını takip eden yivli alçı süslemeler cephe görünümünün temel öğelerindendir. Bu görünümde kentin kimlik dokusunu öne çıkarmasının yanı sıra bölgeye gelen Macar ustaların etkisi olduğu da düşünülmektedir. Yapılı fiziksel çevrenin temel ögesi olan ve bu tezin çalışma konusu olan kapalı siteler sahip oldukları genel görünüm, imaj ile Aydın kenti geleneksel yapı ürünlerinden ayrılmakta ve farklılaşmaktadır. Pencere açıklıkları etrafında bulunan söveler, balkon ve kat hizalarını belirginleştiren süsleme detayları yapı dili olarak benzerlik gösterdiği düşünülse de kapalı sitelerin sahip olduğu imaj ve kimlik geleneksel dokudan farklıdır. Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin kimlik ve imajları benzerlik taşımaktadır. Benzer pencere açıklıkları üstünde, altında ve ya tüm etrafında bulunan söve süsleme detayları; kat hizası, balkonların alt ve üst kot hizası boyunca devam eden süsleme detayları, cephenin orta bölümünde yüksek katlı kapalı sitenin dikeylik özelliğini vurgulayan süsleme detayları, yapı malzemesi, sahip olduğu imaj ve görünümü benzerlik taşımaktadır. Kentin kimliğini oluşturan geleneksel yapı ürünlerinde süsleme detayları genel olarak benzer form ve imajda olmalarına rağmen detaylarda vurgulanmış olan diğer süsleme öğeleri ile hem karakteristik bir görünüme hem de benzersiz bir imaja sahiptirler.

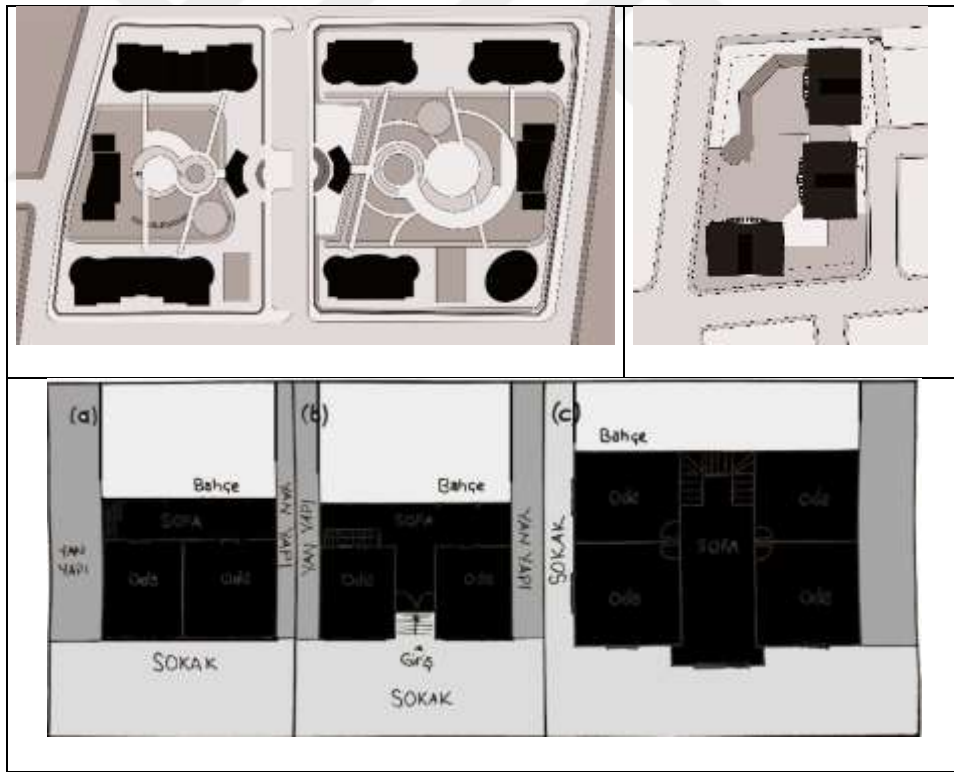
Şekil 7.12. Aydın Kenti Geleneksel Yapıları Süsleme Öğeleri(cumba, pencere kenarı süsleme detayları)(Kaynak : Araştırmacının Kişisel Arşivi)

Şekil 7.13. Aydın Kenti Benzer Cephesel İmaja Sahip yapıları (Kaynak : Araştırmacının Kişisel Arşivi)

Yer olgusunda kimliğin önemli fenomenlerinden birisi de dokusal olgulardır. Aydın kenti kimliğini oluşturan yapı ürünlerinde yapı malzemesinin tuğla, kesme taş gibi doğal malzemelerle yapıldığı bilinmektedir. Bu durum yapının cephesinde insana dokunma duygusu oluşturan bir görünüme neden olmaktadır. Vaziyet planı ölçeğinde

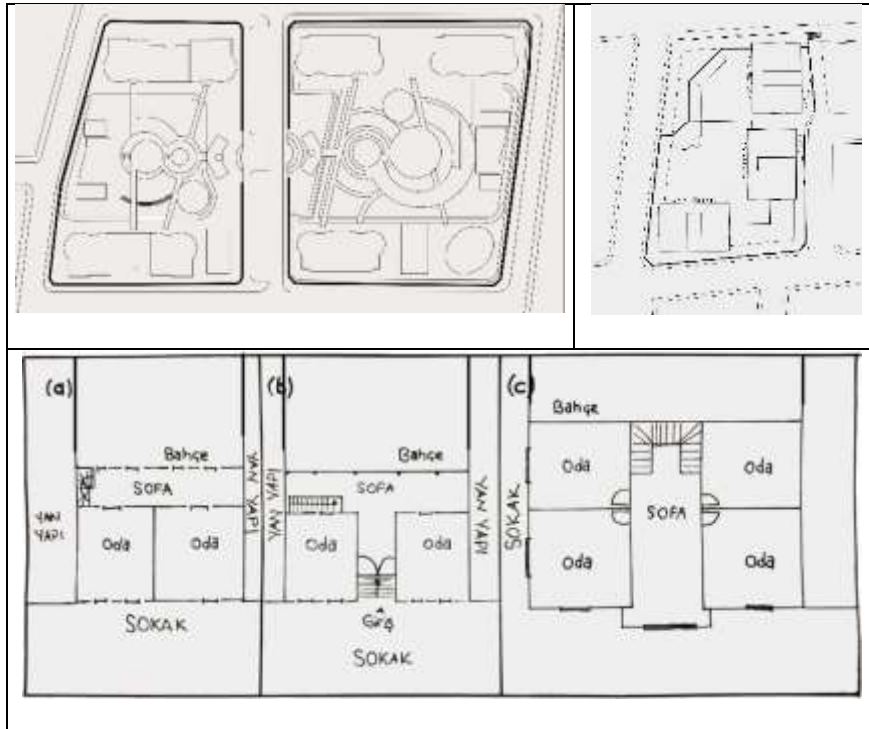
yaklaşılacak olursa doğal ve beşeri fenomenler arasında dokusal elemanlar dikkat çekicidir. Bunun nedeni geleneksel yapım ürünlerinde avlu ve konut alanı sert dokusal zemine sahipken, avlu içinde konumlanan bahçe, ağaçlar doğal ve yumuşak zemin özelliğine sahip olmaktadır. Yumuşak ve sert zemin geleneksel yapım ürünlerinde uyum ve bütünlük içindedir, insanı sarmalayarak dokunma duyusunu harekete geçirmektedir. Modern konut yapım ürünü olan kapalı siteler betonarme, toprak ve bazen de su ögesi içeren birçok farklı doku gruplarına sahiptirler. Farklı fonksiyonlara sahip peyzaj düzenlemesi içeren kapalı sitelerde konutların bulunduğu bloklar, yaya ve araç aksları sert dokusal zemin olan betonarme malzemesindedir. Oturma alanları, çocuk oyun alanı, voleybol-futbol gibi spor aktivitesi alanları da yapıldıkları malzeme özellikleri birbirinden farklı olsa da sert dokusal zemin özelliği taşımaktadır. Bahsedilen mekânların etrafında kalan toprak zemin, ağaçlar ve bazı kapalı sitelerde bulunan su ögesi yumuşak dokusal zemin oluşturmaktadır. Her iki doku biçimi tasarımsal yönleri farklılık içeren kapalı sitelerde her zaman uyum ve bütünlük içinde olmamaktadır.

Şekil 7.14. Aydın kentinde bulunan geleneksel ve modern yapım öğelerinin örneklerinin dokusal boyutları(üstte: armada prestige residence, tralles gold; altta: geleneksel konut planları)

Aydın kenti geleneksel yapım ürünlerinde bulunan avlu konut sahiplerine özel mahremiyet alanı oluşturmak üzere kurgulanan mekânsal öge konumundadır. Kamusal alan toplumun her kesimden kişiler tarafından kullanıma açık olmasından dolayı avlu

kullanıcının kendi için oluşturduğu özel mekâna geçiş mekânı olarak tasarlanmıştır ve yarı özel-yarı kamusal mekândır. Kamusal mekânla özel mekân arasında geçiş konumunda bulunan bu mekânın sınırları avlu duvarları ile belirlenmiştir ve bazı türlerinde caddeden avluya geçiş sağlanmıştır. Avlu duvarıyla ayrılan kamusal mekân ve özel mekân ayrımı ile mahremiyet alanı kurgulanmış olup aynı zamanda geleneksel konutların dışarıya kapalılık özelliğine sahip olduğu savı ileri sürülebilir. Geleneksel konutlardaki kapalılık olgusu sert olmamakla beraber, geçiş mekânlarıyla(avlu, eyvan) kapalılık-açıklık olgusu vurgulanmıştır. Geleneksel konut ürünlerinde mahremiyet alanı avlu duvarlarıyla çevrelenerek dışarıya kapalı konumda iken, yapının caddeye bakan kısmında bulunan eyvanlar, cumbalar konutu açık mekânla bütünleştirmektedir. Kapalı sitelerde geleneksel yapım ürünlerinde bulunan avlunun yerini geniş balkonlar ve kapalı site sakinleri için özelleşmiş fonksiyonları bulunan peyzaj düzenlemesi almıştır. Kamusal alandan bariyer, duvar ve çitlerle ayrılan bu mekân tüm kapalı site kullanıcıları için özel mekân konumundadır ama aynı zamanda kamusal mekâna ait özellikleri de içermektedir. Tüm kapalı site sakinlerinin kullanımına açık olan bu mekân her kullanıcı için mahremiyet alanı sunmamakla beraber, belirli bir grubun kullanım alanı olup kamusal nitelik taşımaktadır. Kapalı sitelerdeki bu durumun açıklık-kapalılık ilişkisini de yapım bozuma uğratmaktadır.

Şekil 7.15. Aydın kentinde bulunan geleneksel ve modern yapım öğelerinin açıklık-kapalılık ilişkisi(Üstte: üstte: armada prestige residence, tralles gold; altta: geleneksel konut planları)

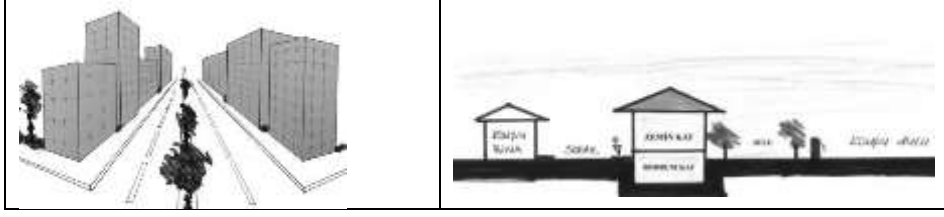
Aydın kenti geleneksel yapım ürünlerinin oluşturduğu kentsel imaj ya da görünüm 1930'lara tarihlenen fotoğraflarda tek ya da iki katlı, kırma çatılı konut şeklindedir. Geleneksel dokuda konut yapılarını aşan yükseklikler cami minare ve kubbeleri olup yeşil doku içerisinde çevresel öğeler ile uyumludur. Modern konut yapım ürünü olan kapalı siteler yüksek kat adetlerine sahiptir. Aydın kentinde bulunan kapalı siteler de yüksek katlı olup tasarımsal elemanları dikeyliğini vurgulayacak şekilde tasarlanmıştır. Kentin geleneksel yapım ürünlerinin bulunduğu görsellerde dikeylikten çok yataylık unsurunun vurgulandığı, insan ölçeğine yakın oranlara sahip imaj ve kimliğe sahip olduğu görülebilmektedir. Modern konut ürünlerini oluşturan kapalı siteler ise yataylıktan ziyade dikey unsurların ön plana çıktığı tasarım elemanlarına sahiptir.

Şekil 7.16. Aydın kenti günümüz ve Cumhuriyet dönemi görünümü(Kaynak: Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü resmi Web sitesi galerisi(1); [http://www.arasickackm.com/m/aydin_germencik-ortaklar/fotograflar\(2\)\)](http://www.arasickackm.com/m/aydin_germencik-ortaklar/fotograflar(2)))

Aydın kentinin mekânsal yapılanmasını modern yapım ürünleri, geleneksel yapım ürünleri ve gecekondular oluşturmaktadır. Geleneksel yapım ürünleri Türk evi plan tipine sahip olup genelde tek ya da iki katlıdır. Tek ya da iki katlı görünümüyle insan ölçeğine daha yakın olmaktadır. Yapıların girişi eyvan şeklinde düzenlenmiş olup eyvanların hacimsel boyutu insan ölçeğine yakın ve aynı zamanda konut girişini ön plana çıkaracak kadar da büyüktür. Geleneksel konutlar sahip oldukları forma uygun cephesel açıklıklara sahiptirler. Geleneksel yapım ürünlerinde oranlar insan ölçeğine yakın olup, insan ögesini dışlamayan, saran bir atmosfere sahiptir. Kentte bulunan kapalı siteler yüksek katlı görünümü ile insan ölçeğinden uzak bir forma sahiptir. Kamusal ile özel mekân arasındaki sınırı sert ve ince olarak yapan kapalı siteler, insan

ögesini kapalı site alanından soyutlayan, farklı ve prestijli olma durumunu kuvvetlendiren atmosfere sahiptir.

Şekil 7.17. Aydın kentinde bulunan geleneksel konut ve kapalı sitelerin ölçek-oran ilişkisi(Kültürün Aydın ili Kardeşköy Konutlarındaki Mekansal Organizasyona Etkisi, Yelken, 2011 kaynağından yararlanılarak araştırmacı tarafından üretilmiştir)

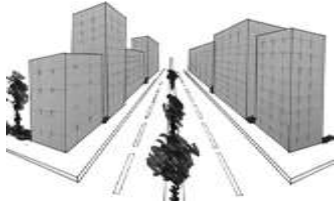
Geleneksel doku ile modern dokunun sahip olduğu imajlar kent görünümü, silüetini etkilemektedir. Bu etkiyi ve Aydın kentinin kent kimliğini daha iyi anlamak ve kavramak için bölgeye gelen gezgin notlarından faydalanılmıştır. Gezginlerin notlarına göre Aydın kenti tek ya da iki katlı konut yapılarının bulunduğu, yapıların avlulu ve sokağa bakan cephelerinde hiç pencere açıklıklarının bulunmadığı, kent silüetinde tek yükseltileri camilerin minare ve kubbelerinin oluşturduğu, meşe ve çam ağaçları ile kaplı kent görünümündedir. Adnan Menderes Üniversitesi Tarih Bölümünün arşivinden edinilen Aydın kenti görsellerine göre kent iki ya da tek katlı kırma çatılı benzer form ve imaja sahip yapıların bulunduğu, meşe ve çam ağaçları ile kaplı kent görünümündedir. Modern yapı ürünlerinin bulunduğu günümüz kent görünümünde yüksek kat sayıları olan benzer form ve mimari stili bulunan yapılar, kentin kimliğinin bir ögesi olan meşe ve çam ağaçları bulunmaktadır. Kentin cadde ve sokaklarında araba yolunu ikiye bölen bordürlerde, yaya yolu üzerlerinde bulunan meşe ve çam ağaçları bulunmaktadır. Kentin genel görünümünde yeşil dokunun varlığını sürdürse de, yapısal doku ve silüet değişen kat adetleri ile yüksek katlı yapı ürünleri kent silüetinde baskın özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 7.16.).

Aydın kenti kent silüetinde yüksek katlı yapıların bulunduğu yapısal doku hâkimdir. Tarihsel süreçte çekilmiş olan fotoğraflarda ise benzer kat yükseklerine sahip yapısal doku bulunduğu görülmektedir. Kentin topografik öğelerinin uzanımsal öğelerini ağaçlar ve dağlar oluşturmaktadır. Kent kimliğini de oluşturan meşe ve çam ağaçları geçmişte de günümüzde de kentin görünümünün uzanımsal elemanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kent kimliğini oluşturan yapıım öğeleri incelendiğinde Akdeniz ikliminin sıcak ve ılıman hava yapısı nedeniyle konut kimliğinde avlulu yapıların tercih edildiği tespit

edilmiştir. Günümüze bu özelliklere sahip yapım ürünleri sayıca az olsa da kente gelen gezginlerin notları, elde edilen görseller ve Cumhuriyet dönemi geleneksel yapıları çevresi bunu kanıtlar niteliktedir. Sıcak ve ılıman ikliminin kent kimliğine yansıyan bu özelliği modern yapım elemanlarında yerini büyük balkonlara, peyzaj olarak düzenlenen bahçelere bıraktığı savı üretilebilir.

Tablo 7.3. Aydın Kenti Yer Analizi Kimlik Tablosu

KİMLİK (Space-Character- İdentification)		
Doku Dili	Mekânsal Özellik	Ayırt Edici Fiziksel Özellikleri
	Aydın Kenti Kapalı Siteler	Aydın Kenti Geleneksel Yapılı Çevre
MALZEME	- Beton - Alüminyum-demir - Betopan - Cam giydirme	- Taş - Tuğla - Demir - Ahşap
YAPIM TEKNİĞİ	Betonarme	
BİÇİMSEL YAPILANMA	- Peyzaj düzenlemeleri ile ortak alanlara sahip, çeşitli fonksiyonların bulunduğu bahçe - Konut ve apartman içi özel alanlara sahip - Türk evi plan tipine benzer olmayan mekân tasarımları - Islak hacim konut içinde - Yapılar arsa içinde köşe ve kenarlara paralel şekilde konumlanmış	- Avlulu - Özelleşmiş mekân yok - Sofalı plan tipi - Cumbaya sahip - Islak hacimler yapı dışında - Yapıların arsa köşesinde konumlanması
ÖLÇEK-ORAN		
DOKU-RENK	- Sert dokusal zemin: Konut alanı, spor alanları, yaya ve araç yolları. - Yumuşak dokusal zemin: Toprak alanlar, su ögesi, bitkiler, ağaçlar	- Sert dokusal zemin: konut alanı, avlu zemini - Yumuşak dokusal zemin: avlu içersinde konumlanan bahçe alanı, bitkiler, ağaçlar

CEPHE ANALİZİ	- Pencere açıklıkları etrafında söve süsleme ögesi - Cephede yapılan fuga süsleme ögesi - Balkon alt ve üst kotunda kat hizasını belli eden modern malzemelerle yapılan süsleme ögeleri - Cephelerin dikeyliğini vurgulayan modern malzemelerle yapılan dikey süsleme elemanları - Kat yüksekliğine sahip pencere açıklıkları - Cam malzemeli balkon korkulukları - Cephenin bir bölümünü dikey ya da yatay olarak tamamen kaplayan silikon cam giydirme elemanı	- Pencere açıklıklarının etrafında alçı süslemeler - Dikdörtgen panolar - Cephe köşelerinde alçı malzemeden plasterler - Kat hizası boyunca alçı malzemeden yivli süsleme ögeleri - Cephe boyunca pencere süs ögelerini takip ederek, birleştiren alçı malzemeli yivli süslemeler - Demir malzemeli dekoratif balkon ve pencere korkulukları
YATAYLIK-DÜŞEYLİK	Yüksek kat adetleri ile düşey uzanım	Tek ya da iki katlı yatay uzanım
İÇ-DİŞ İLİŞKİSİ	- Peyzaj düzenlemesine sahip bahçenin hem kamusal hem de özel mekân olması-açıklık özelliği - Kamusal alan için kullanılan bahçe duvarları, bariyerler-kapalılık özelliğinin - Açıklık ve kapalılık özelliklerinin birbirini yok ederek var olma çabaları	- Yarı özel-yarı kamusal mekân olan avlu ile yapıya giriş yapılan eyvan düzenlemesi ile yumuşak ve katmanlı geçiş - Kapalılık ve açıklık özelliklerinin birbirini yok etmeden kullanılması
IŞIK-GÜNEŞLENME-MEVSİMLER VE İKLİMSEL ETKİLER	- Büyük balkonlar - Teras çatı	- Avlulu yapı - Daha küçük pencere açıklıkları - Kırma çatı - Konut bahçesinde bulunan bitki dokusu
TOPOGRAFİK ÖZELLİKLER		

Kimlik tarihsel sürecin girdileri, beslendiği kültürel ortam ve fiziksel çevre girdilerinden oluşmaktadır. İnsan yer üzerindeki deneyimi sonucunda anı, hatıra bırakmaktadır. Kendi kimliksel özelliklerini yere yüklemekte ayrıca yerin karakteristik özellikleri ile kendini özdeşleştirebilmektedir. Yerin kimliği algısal olarak ilk dikkati çeken fiziksel, mimari ve estetik öğelerinin dışında yerin varoluşsal dinamiklerinde bulunan ruhsal atmosferle de ilgilidir. Yerin karakterinin, fiziksel öğelerinin, doğal ve beşeri çevre girdilerinin kozmik düzende bir araya gelişi, oluşturdukları atmosfer yerin ruhunu oluşturmaktadır. Yere özgü ve biricik olan özelliklerin oluşturduğu bu atmosferik etkiyi literatürde yerin ruhu-sense of place kavramları ile açıklanmaktadır.

7.3. Anlam(Genius Loci- Ruh)

Yer bulunduğu konumdan kaynaklanan, köklenen fiziksel, coğrafi, topoğrafik veriler ile yer-mekân üzerinde bir bağlam, aidiyet geliştiren insan olgusunun yeri deneyim pratikleri ile ilişkilendirilmektedir. Yerin sahip olduğu tüm özelliklerden ayrı olarak yerin var olduğu zamandan beri yerle birlikte olan varoluşsal özellikleri, atmosferi vardır. Schulz (1976) yere özgü olan bu atmosferik duygu ve etkiyi Antik Roma inancı olan “Genius Loci” ile açıklamaktadır. Genius Loci ya da literatürde yaygın olarak kullanılan “Yerin Ruh-Sense of Place” yere ait biricik özelliklerin, tarihsel, kültürel olgulardan da etkilenecek yeri diğer yerlerden ayıran, farklılaştıran fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aydın kenti sahip olduğu anlam ile birlikte diğer yerlerden ayrılan biricik özelliklere sahiptir. Kentin yer duygusu, var oluşsal kökleri tarihsel süreç içerisinde kimlik, kimliğini etkileyen olgular, sahip olduğu atmosfer ve temsil ettiği simgesel değerler, kentin ve kentlinin hafızası, anılar, organizasyon ve karakteristik eklemleridir. Kentin günümüzde imajını ya da görünümü oluşturan kapalı siteler tezin ana çalışma konusu olup; geleneksel mimarisi ise kent kimliğini oluşmasında önem taşımaktadır. Geleneksel dokunun taşıdığı, oluşturduğu atmosferik duygu ve etkiler; kentte bulunan kapalı sitelerin simgesel değerlerinin atmosferik etkilerinden farklılık taşımaktadır.

Tablo 7.4. Aydın Kenti Anlam Değeri

ANLAM DEĞERİ		
	Aydın Kenti Kapalı Siteler	Aydın Kenti Geleneksel Mimari
TEMSİL ETTİĞİ SİMGESEL DEĞERLER VE ATMOSFER	• Prestij • Güvenlik • Sosyal ayrışma ve farklılaşma • Ayrıcalık	• Geleneksellik • Yeni-modern görünüm • Aydınlanma • Yeniden imar ediliş
TANIMLAYICI KİMLİK	• Prestij • Ayrıcalıklı yaşam • Güven hissi	• Geleneksellik • Yeniden imar edilme • Cumhuriyet
KİMLİĞİNİ ETKİLEYEN DEĞERLER	• Güvensizlik • Artan suç oranları • Kentsel korku • Prestij • Ayrıcalıklı yaşam	• Cumhuriyet • Türk evi plan özellikleri • İşgal ve yıkım • Yeniden imar edilme • Aydınlanma- Kurtuluş
HAFIZA-ANILAR	•	• Kurtuluş savaşı • İşgal- yıkım • Cumhuriyetin ilanı • Aydınlanma-Kurtuluş • Geleneksellik
KONUMLANMA		
ORGANİZASYON		
EKLEMLENME		

Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin simgesel değerleri dünyada ortaya çıkış nedenlerine paralellik gösteren prestij, güvenlik, sosyal ayrışma ve farklılaşma olgularıdır. Kentte bulunan kapalı siteler farklı olmanın cazibesini pekiştiren, bu hayata özendiren, prestij olgusunun büyük oranda hissedildiği bir atmosfere sahiptir. Kentteki kapalı sitelerin ayrışma, prestij gibi özelliklere sahip olmasına rağmen kentte bulunan geleneksel mimari de bu durum değişkenlik göstermektedir. Kent kimliğini oluşturan geleneksel mimaride yaşanan tarihsel süreç, kültürel birikim ve kentlinin deneyim, anıları bu yapıların oluşmasında önem taşımaktadır. Türk evinin geleneksel şeması deneyim ve pratik yoluyla yıkılan kentte tekrar imal edilmiş, dönemsel mimari anlayış, bölgedeki ustaların etkileri sonucunda geleneksel doku oluşturulmuştur. Macar ustaların kenttin hafızasında yeni olan süsleme detayları, çatı uygulamaları geleneksel mimari ile bütünleşmiştir. Kurtuluş savaşından sonra yapılmış olan bu yapılar yeniden imar edilen kentte aydınlanmanın, yeniden doğmanın, kimlikleşmenin simgesel değeri haline geldiği savı ileri sürülebilir. Çünkü yanmış ve yıkılmış şehirde bu yapıların inşası ile geleneksel mimari öğelerin modern yorumu sonucunda yeni, modern bir görünüm, Cumhuriyet'in ilanının sağladığı aydınlık ortam ışığında modernleşen, yeniden imar

edilen, aydınlanan kent olgusu karşımıza çıkmaktadır. Kentlinin hafızasında, anılarında yer etmiş olan işgal ve acılar sonrasındaki kurtuluş mücadeleleri, kentin kurtuluşu, Türk ordusunun kentte girişi ve aydınlanmanın, toparlanmanın başlaması geleneksel dokunun temsil ettiği değerler olarak yorumlanabilir.

Kapalı sitelerin temsil ettiği değerler bakımından kapalı sitelerin ön koşulunun da prestij, ayrı ve farklı olmak, ayrıcalıklı yaşam yorumu yapılabilir. Kapalı siteler dünyada ve ülkemizde prestij, güvenlik gibi temsil değerlerine sahip olmasından dolayı bu konut türünün tanımlayıcı öğeleri olarak prestij, güven ve ayrıcalıklı yaşam yorumu yapılmıştır. Bu durum kentin geleneksel mimarisinde farklılıklar içermektedir. Kentin geleneksel mimarisini oluşturan Cumhuriyet dönemi eserleri Türk evi plan şemasına sahip, dönemin mimari yapı malzemesiyle inşa edilmiş yapılardır. Geleneksel dokunun temsil ettiği değerler kapsamında geleneksel mimarinin tanımlayıcı kimlik öğeleri geleneksellik, yeniden imar edilme ve cumhuriyet sayılabilir.

Aydın kentinde bulunan kapalı siteler kimliksel değerleri güvenli mekânlarda ayrıcalıklı, prestijli yaşam alanlarıdır. Kentte bulunan kapalı sitelerin kimliksel değerlerini düşük ve yüksek gelirli arasındaki toplumsal ve psikolojik ayrım, artan lüks ve prestij talebi, kentsel bölgelerde artan güvensizlik ortamı gibi nedenler direkt olarak etkilemektedir. Güvenlik duygusu ile ortaya çıktığı düşünülecek olursa kapalı siteler kentte meydana gelen suç, korku oranları, kentli ile kent ile uyum yakalayamayan bölgelerdeki suç oranları gibi nedenler kimliğini doğrudan etkilemektedir. Aydın kenti geleneksel dokusunu oluşturan mimari yapıları yeniden imar edilen kentte aydınlanışın, yeniden doğmanın, işgalden kurtulan kentin duysal özelliklerinin fiziksel elemanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel dokunun kimliği Anadolu halkının deneyim ve pratikleri ile aktarılan Türk evi plan özellikleri ile modernleşme ve yeniden imar edilme çabasında olan kentin Cumhuriyet ile gelen aydınlanma, ülke genelinde hâkim olan mimari anlayışın kimliksel özelliklerini de taşımaktadır. Bu yüzden kimliğini etkileyen değerler Cumhuriyet dönemi mimari anlayış, nesiller boyu aktarılan Türk evi mimari stili, Cumhuriyet'in ilanı, işgal sonrası yeniden imar edilen ve aydınlanan kent gibi hem ruhsal hem de fiziki özellikler sayılabilir.

Kentteki ayrıcalıklı yaşamın sembolü olan kapalı sitelerde kenti oluşturan, anlam ve aidiyet geliştirilmesine neden olan özellikler bulunmadığı için buralarda biriktirilen anılar, kentsel hafıza eksik sayılabilir. Yer in sahip olduğu atmosferik ruhtan bağımsız olarak kendi kimliksel değerlerinin sağladığı atmosferik etki duvarla sağladığı güvenli alan içerisinde hissedilmekte olup kentin bütüne bu etki ya eksik ya da kentin

normlarıyla uyumsuz olarak aktarılmaktadır. Geleneksel mimarinin sahip olduğu atmosferik ruh; kurtuluş savaşı döneminde kentin savunulmasındaki birleştirici ruh ile Cumhuriyet'in ilanı ve Cumhuriyet dönemindeki umudun, aydınlanmanın ruhunun uyumsal, Schulz (1976)'un yeryüzü ve gökyüzünün mutlu evliliği dediği gibi, mutlu evliliğidir yorumu yapılabilir. Geleneksel dokuda biriktirilen anılar, kentsel hafıza kentin varoluşsal köklerini yansıtır. İşgalden kurtulan kentin aydınlanan, yeniden imar edilmenin yüzü, görünümü, sembolü olan bu yapılar sahip oldukları geleneksel Türk evi mimari planı ile kentlinin varoluşsal dinamikleri, oryantasyonu, yere aidiyetini sağlamlaştırmaktadır.

Yerin insan tarafından deneyim pratikleri yerde bırakılan anılara neden olmaktadır. Yerin sahip olduğu karakter üzerinden kendi kimliğimizi aktarır, anılar ve hatıralar biriktirebiliriz. Yerde gelişen bu deneyim pratiklerini anılarımızda yer edinir. Anılarımızda yer edinen mekânsal yapılanmanın deneyim pratikleri, organizasyonu insan tarafından oryantasyon ve aidiyet geliştirilmesine neden olmaktadır. Schulz (1976)'a göre güçlü ve derin aidiyet ya da oryantasyon bağı olmadan kişi kendini kaybolmuş hissedebilmektedir. Aydın kenti kimliğini oluşturan geleneksel mimari yapılarında kentlinin aidiyet ve oryantasyonun güçlü ve derin olduğu düşünülmektedir. Çünkü Anadolu halkının geleneksel mekânsal plan tipolojisi olan Türk evi planı Aydın kenti geleneksel mimarisinde de bulunmaktadır. Ayrıca kentin tarihsel olayların en önemlileri işgalden kurtuluşu ve Cumhuriyet ile yeniden imar edilmiştir. Aydın kenti geleneksel yapılarının Cumhuriyet'in ilanı sonrasındaki toparlanmaya, kalkınmaya, yeniden imar edilmeye çalışan kenttin umutlu, gururlu duygu psikolojine sahip ortamında yapılmaya başlanmış olması güçlü bir bağlam, aidiyet geliştirilmesine neden olduğu yorumu yapılabilir. Aydın kentinde bulunan kapalı siteler Aydın kenti kimlik değerlerinden farklı kimliğe sahiptir. Ayrıcalıklı yaşamın sembolü olan kapalı siteler, yere bağlam kurmanın aksine kendi güvenli alanı içerisinde kullanıcının bağlam, aidiyet geliştirmesi üzerinden tasarlanan yapımlar ürünleridir. Etrafı bariyerler, duvarlarla çevrili "güvenli" alan içerisinde tasarlanan farklı fonksiyona sahip mekânlar üzerinden kişinin aidiyet geliştirmesi, oryantasyona sahip olması amaçlanmıştır. Tarihsel bağlamdan, kişinin kimliğinin oluşmasında önemli yeri olan anı-hatıra ve kentsel hafızadan yoksun olan bu mekânlar, anlamsal değerleriyle Aydın kenti yerin ruhundan, anlamından farklılıklar içermektedir.

Kapalı siteler ve geleneksel doku Aydın kenti özelinde anlamsal değerleri, tanımlayıcı kimlikleri, temsil ettikleri değerler, simgesel öğeleri olarak farklı özelliklere

sahip olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak anlamsal değeri tablosu incelendiğinde çıkarılan sonuç; kapalı siteler dünyada ortaya çıkış normlarını, kimliksel değeri, tanımlayıcı öğelerini ülkemizde, aydın kentinde de gösterdiği düşünülmektedir. Kentin geleneksel mimari dokusunda ise Türk evi plan tipiyle geleneksellik bağlamının korunduğu, dönemsel yapı malzemesi ile modern görünüm yakalayan, kimliksel ve simgesel değeriyle hem aydınlanmanın hem de Cumhuriyet'in sembolü olan özellikleri yansıttığı düşünülmektedir.

8. SONUÇ ve ÖNERİLER

Tez kapsamında Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin kent kimliği, yerin ruhu, yer olgusu ile aralarında anlamlı bir bağlam olup olmadığı araştırılmak istenmiştir. Bu bağlamda Aydın kenti yer unsurlarının ve kimliğinin tespit edilebilmesi amacıyla Schulz (1976)'un Genius Loci adlı eserinden yöntem kurgulanmıştır. Tasarlanan yöntemde Aydın kenti yer olgusu imaj-kimlik ve anlam değeri olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır. Bu 3 grupta yapılan çalışmalara göre;

- **İmaj:** Aydın kenti doğal çevresi ılıman iklim, gün sayısı fazla, verimli toprak, çam, meşe, zeytin ve incir ağaçlarından oluşan faunası, Büyük Menderes nehri ile bir imaja sahiptir. Aydın kenti yapılı çevresi Cumhuriyet dönemi sivil mimarisi, tek ya da iki katlı konutlar, kooperatif yapıları (ilk kapalı siteler), apartmanlar, kapalı siteler ve gecekonduardan oluşan imaja sahiptir. Kentin merkez bölgesinde imarlı ızgara planlı yerleşim özelliğine sahipken, gecekondu bölgesinde dağınık, dolambaçlı sokaklara ve kendi dışına kapalı yerleşim düzenine sahiptir.
- **Kimlik:** Aydın kenti geleneksel mimarisini oluşturan yapıım öğeleri Cumhuriyet dönemi konutlarıdır. Türk evi sofalı plan tipi, avlulu yapı, tek ya da iki katlı görünüm, dönemin yapıım malzemesi ile inşa edilme, cephesel görünümde alçı ile söve, kat hizası yivli süsleme, plaster gibi süsleme öğeleri Geleneksel mimarinin kimlik özellikleridir. Özelleşmiş mekân tasarımına sahip plan tipolojileri, yüksek katlı görünüm, genellikle geniş balkonlu, modern yapıım malzemesi (beton) ile inşa edilme, silikon cam giydirme, betopan malzemelerle söve, balkon ve kat hizası süsleme öğeleri kentte bulunan kapalı sitelerin kimlik özellikleridir.
- **Anlam Değeri:** Geleneksel yapıları Aydın kenti için tarih ve kültürel birikimi nedeniyle öz ve biricik anlamlara sahiptir. İşgal ve depremlerle neredeyse tamamen yıkılan kentte Cumhuriyet'in ilanııyla Cumhuriyet dönemi eserleri aydınlanış, yeniden imar edilişin sembolüdür. Kapalı siteler temsil ettikleri değerler ve kimlikse verileri itibari ile prestij, ayrı ve farklı olma, güvenli yaşam gibi anlamsal değerlere sahiptir.

Aydın kentinde yer olgusuna dair yapılan araştırmalar neticesinde kapalı siteler ile Aydın kenti yer kimliği, olgusu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı düşünülmektedir.

Aydın kenti doğal çevresi ılıman iklim, verimli toprak ve Büyük Menderes nehri iki sıradağ arasında kalan Aydın kentinin doğal çevresinin imajını oluşturmaktadır. Her mevsim yeşil kalan çam ve meşe ağaçları ile kaplı sıradağların arasında asırlık ömrü olan zeytin ağaçları ve incir ağaçları bulunmaktadır. Doğal çevrenin sahip olduğu fauna Aydın kenti genel görünümünü vermektedir. Aydın kenti yapılı fiziksel çevresinin ögeleri ise geleneksel mimari yapıları, tek ya da iki katlı yapılar, apartman blokları, kooperatif yapıları(siteleşme kültürünün Aydın kentinde ilk örnekleri olarak varsayılmaktadır), kapalı siteler ve gecekondulardır. Göçle gelen insanların kentle entegrasyonunun tam sağlanamaması neticesinde kentsel mekânın ızgara planlı yerleşim dokusundan farklı olarak dolambaçlı sokakları ile içe kapanık görünüme sahip gecekondu yerleşmeleri mevcuttur. Bu durum Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin varoluşsal dinamiklerini kuvvetlendiren bir etkiye sahiptir. Çünkü kapalı siteler güvenlik kaygısı, ayrı ve farklı olma, kentsel mekânlardaki suç oranı gibi nedenlerden ortaya çıktığı bilinmektedir. Kentle bütünleşemeyen insanların oluşturduğu gecekondu yerleşim bölgeleri, kapalı site kullanıcılarına kıyasla daha düşük gelirli toplumun yaşadığı, kentsel suç oranların fazla olduğu yerleşim yerleridir. Bu durum Aydın kentinde kapalı site oluşumunu kuvvetlendiren bir etki olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aydın kenti yer olgusunun kimlik özelliğini Cumhuriyet döneminde yapılan sivil mimari örnekleri taşımaktadır. Kente hâkim olan ılıman iklim, kültürel ve tarihsel birikimler sonucu geleneksel dokuda avlu yer alırken, kapalı sitelerde bunun yerini büyük balkonlar almıştır. Geleneksel doku kimliğinde Türk evi mekânsal çözümlemeleri bulunurken, kapalı siteler modern mekân kurgusuna sahiptir. Geleneksel mimari ile kapalı sitelerin dokusal dili benzerlik taşıyabilmektedir. Bunun nedeni kapalı sitelerin kullanıcılarına özel tasarlanan rekreasyon alanlarıdır. Bu mekânlarda yeşil doku, bazı kapalı sitelerde su ögesi ile sert zeminle yumuşak zemin arasında geçiş unsurları bulunmaktadır. Bu durum betonarme kapalı sitelerin kütleli sert dokusunu yumuşatan unsurlardır. Geleneksel mimaride avlu hem bahçe hem gezinme, vakit geçirme alanı olarak kullanıcılarına mahremiyet sağlayan mekân durumundadır. Avluda bulunan bahçe, ağaçlar yapının sert dokusu ile uyum içindedir.

Kapalı site ve geleneksel mimari sınırlarla çevrili alan-mekân oluşumu açıklık-kapalılık unsuru göz önüne alınarak incelendiğinde benzerlik taşısada da; bu durum özde farklılıklar içermektedir. Duvarlarla çevrili avluda kullanıcıya özel mahremiyet alanı sağlanmaktadır. Kapalı sitelerdeki fiziksel engel ve bariyerler kamusal mekândaki kişileri kısıtlayan özelliğe sahip olmakla birlikte bu sınırlı mekân kapalı site

kullanıcılarına özel mekân durumundadır. Kapalı site kullanıcılarına özel mekân vurgusu bulunurken, kamusal mekâna ait özellikler kapalı site rekreasyon alanı olan özel mekâna yüklenmiştir. Geleneksel mimari de avlu kamusal ile özel mekân arasında geçiş mekânı özelliği taşımakta iken, kapalı sitelerin duvarları arasında kalan mekân geçiş mekânı özelliği taşımamakla birlikte hem özel mekân hem de kamusal mekân özelliklerini taşımaktadır.

Geleneksel mimaride tek ya da iki katlı görünüşleri ile insan ölçeğine yakın, insan unsurunu ezmeyen, plan şemasının deneyim pratikleri sonucu insanı sarıp, sarmalayan tasarımsal özelliklere sahiptir. Kapalı siteler yüksek kat adetleri ile insan ölçeğinden uzak, düşeylik unsurunun kuvvetle vurgulandığı tasarımsal öğelere sahiptir.

Aydın kentinin geleneksel dokusunu oluşturan yapım ürünlerinde tarihin etkisinin yansımaları, kültürel değerlerini simgelemesi gibi öz ve biricik anlamlara sahiptir. İşgal ve depremlerle neredeyse tamamen yıkılan kentte Cumhuriyet'in ilanı ile Cumhuriyet dönemi eserleri aydınlanış, yeniden imar edilmişin sembolüdür. Kurtuluş savaşı zamanında kahramanca kenti savunan efeler kentin kimliğinin, ruhunun önemli bir parçasıdır. Geleneksel mimari de plan olarak Türk evi planına sahip olması nedeniyle yeniden imar edilen kentte kültürel birikimler, kent ve kentli kimliği dışlanmamış, yere özgü yapılaşma sergilenmiştir. Dönemin aydınlanma devrimlerinin etkileri cephe süslemelerinde görülse de Aydın kenti Cumhuriyet dönemi eserleri geleneksellik ile dönemin modern yapım elemanlarının harmonik tasarımına sahiptir. Kapalı siteler kimlikleri itibarı ile prestijli yaşam, ayrıcalıklı, güvenli mekânların sembolü, simgesi olmaktadır. Düşük gelirli kesimi yüksek gelirli kesimden ayıran, kamusal mekân özellikleri özel mekân içinde yeniden kurgulayan, güvenli, bariyerle çevrili kapalı siteler prestij, güvenli yaşam, ayrıcalıklı yaşam gibi anlamsal değerlere sahiptir. İncelenen kapalı siteler Aydın kentinin anlam, karakter ve kimliğiyle örtüşmeyen simgesel değerlere, görünüme, imaja sahiptir.

Tezin araştırma konusu Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin kentin yer olgusu ile uyumlu olup olmadığını araştırmaktır. Kente bulunan kapalı sitelerin kimliğini oluşturan cephesel süsleme detayları geleneksel mimarinin kimliğini oluşturan süsleme detayları ile işlevsel benzerliklere sahiptir. Ayrıca kapalı sitelerin fiziki engelleri yani duvarlar ve çitleri, geleneksel yapılarda bulunan avlu duvarları ile işlevsel benzerlik taşıdığı düşünülebilir. Fakat özde bu iki duvar(kapalı site duvarı- avlu duvarı) farklı anlamlara ve mekânsal özelliklere sahiptir. Araştırma sonucunda bazı benzerlikler keşfedilmesine karşın, bu benzerlikler dil ve işlevsel olarak benzer görünmelerine karşın

cephesüslemeleri(kat hizası yivli süsleme-balkon ve kat hizası söve gibi), avlu-büyük balkon, avlu sınırları-kapalı site duvarları, özde simgesel- kimlikel ve anlamsal farklılıkların çoğunlukta olduğu görülmüştür.

Prestij, ayrıcalıklı ve güvenli yaşam tanımlayıcı kimliğiyle kapalı siteler sosyal ayrışma ve farklılaşma, prestijli ve güvenli mekân olan anlamsal değere sahiptir. Aydın kenti geleneksel mimarisi geleneksellik, Cumhuriyet, yeniden imar edilme gibi tanımlayıcı kimlikle aydınlanış, geleneksel ama yeni modern görünüm olarak anlamsal değere sahiptir. Bu sebeple Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin Aydın kenti yer olgusu, yer kimliği ve yer ruhuyla bütünleşemediğı tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında Aydın kentinin yer kimliğinin tespit edilmesiyle gelecek tasarımlarda kılavuz niteliğı taşıyabileceğı düşünülmektedir.

Sonuç olarak bu tezde Aydın kenti yer kimliği Schulz (1976)'un yer kuramından üretilmiş olan yöntem aracılığıyla analiz edilmiş ve anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Buna göre Aydın kenti kurtuluş savaşı süresince kentin yer kimliğinde iz bırakan tarihsel olayları, kentin savunulmasında önemli rolü olup kent kimliğinin önemli bir parçası haline gelen efelerin kent kültürü içinde yerini alması gibi olgular kentin yer kimliğinin önemli öğeleri olduğı tespit edilmiştir. Ayrıca ılıman iklimi, verimli ovası; çam, meşe, incir ve zeytin ağaçları ile çevrili imajı kentin kimliğinin öğeleri olarak tespit edilmiştir. Kentte bulunan kapalı siteler ise bölgesel sınıflandırılmaya gidilerek kategorilere ayrılmış ve kapalı siteler hakkında yapılan literatür araştırması ile Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin özellikleri, taşıdıkları ve sahip oldukları kimlikel değerleri, simgesel özellikleri tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu tezde Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin Aydın kenti yer olgusu, yer kimliği ve yer ruhu ile bütünleşmediğı düşüncesine ulaşılmıştır.

Çalışma kapsamında Aydın kentinde bulunan kapalı sitelerin yer kimliği ile örtüşmediğı, bütünleşmediğı düşünülmektedir. Gelecek çalışmalarda yer kimliğini yansıtmaması için kapalı sitelerin peyzaj düzenlemelerinde bölgeye hakim olan yeşil dokunun elemanları kullanılabilir. Ayrıca Aydın kenti geleneksel yapım ürünlerinin cephesinde bulunan süsleme öğeleri tasarımsal olarak modern yapım ürünleri ve çağın gerektirdiğı teknoloji ile yapılabilir. Kapalı sitelerin yüksek kat adetleri ile insan ölçeğinden uzak tasarıma sahip olmaları nedeniyle, Aydın kentinin geleneksel yapım öğelerinin sahip olduğı kat adetleri gelecek tasarımlarda kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Adalet, Bayramoğlu Adala. 1989, 'Osmanlı-Türk Mahallesi', *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Arıkoğlu, K., 2003, 'Kapalı Banliyöler ve Kapalı Siteler: Düşünceler', *Arredamento Mimarlık*, Temmuz-Ağustos.
- Arolat, E., 2003, 'Site', *Arredamento Mimarlık*, Temmuz-Ağustos.
- Atar, Z., 2013, 'Fotoğraflarla 1899 Aydın-Denizli Depremi', *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIII/27, SS. 5-32, Güz.
- Augé, M., 2017, 'Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity', *Yok- yerler*, Çev. Turhan Ilgaz, Daimon, İstanbul.
- Aydın Kültür Envanteri. 2012, 'T.C. Aydın Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları', *Ankara*.
- Bala, H. A., 2018, 'Neighborhood from Cul-De-Sac to Gated Community in Turkish Urban Culture: The "Fina"', *Iconarp International Journal of Architecture and Planning*, 6: 333-57.
- Bali, R., 2002, 'Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a Yeni Seçkinler, Yeni Mekânlar, Yeni Yaşamlar', *İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Baycan-Levent, T.; Gülümser, A., 2004, 'Production and Marketing of Gated Communities in Istanbul', *44th European Congress of the European Regional Science Association toplantısında sunulan tebliğ*, Portekiz, 25-29 Ağustos
- Blakely, E. J, Snyder, M. G., 1997, 'Fortress America. Gated Communities in the United States.', Washington DC and Cambridge: Brookings Institution and Lincoln Institute of Land Policy.
- BOCOCK, R., 1997, 'Tüketim', Çev: İ. Kutuluk, Dost, Ankara.
- Bott, S.; Cantrill, J.G.; Myers, O.E. Jr., 2003, 'Place And Promise Of Conservation Psychology', *Research In Human Ecology*, Vol 10, No 2.
- Burke, M. 2001, 'The Pedestrian Behaviour of Residents in Gated Communities', *paper presented at the Conference of Australia: Walking the 21st century- 20th to 22nd February*, Perth, Western Australia.
- Caldeira, T. P., 2000, 'City of Walls: Crime, Segregation and Citizenship in Sao Paulo', *Berkeley*, CA University of California.
- Carvalho, M., George, R. V., and Anthony, K. H., 1997, 'Residential satisfaction in a condomínios exclusivos (gate-guarded neighbourhoods) in Brazil', *Environment and Behavior*, 29: 734-68.
- Certeau, De M., 1984, 'The Practice Of Everyday Life', *University Of California Press*, Berkeley.
- Cresswell, T., 2004, 'Place: A Short Introduction, Blackwell Pub.', USA.

- Çetin, Z., 2014, 'Avrupalı Gezginler Gözüyle 19.Yüzyılda Aydın ve Çevresi', *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 1, Sayı 2 , ss. 30-59.
- GADAMMER, Hans-Georg. 1995, 'Hermeneutik', *Hermeneutik yorumbilgisi Üzerine Yazılar*, Çev. Doğan Özlem, İstanbul.
- Grant J, Mittelsteadt L. 2004, 'Types of Gated communities', *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31 913-930.
- Harvey, D., 1966, 'Justice, Nature and the Geography of Difference', *Blackwell*, Oxford.
- Hay, R., 1998, 'Sense of place in developmental context', *Journal of Environmental Psychology*, 18: 5-29.
- Hidalgo, M. C., and Hernandez, B., 2001, 'Place attachment: Conceptual and empirical questions', *Journal of Environmental Psychology*, 21: 273-81.
- <https://akademik.adu.edu.tr/bolum/fef/tarih/gallery.asp?gid=33>.
- <https://aydin.bel.tr/detail/4376/kent-tarihi>.
- <https://aydin.bel.tr/detail/4379/sosyo-ekonomik-yapi>.
- Kaya, M. A. 2000, 'Suriye krallığı'nın Büyük Menderes havzasındaki kolonileri', *Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yayını, Tarih İncelemeleri Dergisi*, XV, 122-135.
- Koçyiğit, Rifat G. 2018, 'Marc Augé'de Yok-Yer(Non-Lieu) Kavramı Üzerine Bir Epistemetik Çözümleme', *Megaron*, 13(4), ss. 536-544.
- Köksal, A., 2003, 'Yitirilen Güvenlik Duygusu ve Kapalı Yerleşmeler', *Arredamento Mimarlık*, Temmuz-Ağustos.
- Kurtuluş, H., 2011, 'Gated Communities As a Representation Of New Upper And Middle Classes İn İstanbul', *İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:44, syf 49-65, Mart.
- Landman, K., 2000, 'Gated Communities: An international review. Pretoria', *CSIR Publication*, BOU/I 186.
- . 2000, 'An Overview Of Enclosed Neighbourhoods in South Afrika, Pretoria', *CSIR Publication*, BOU / I 187.
- . 2002, 'Gated Communities in South Africa: Building Bridges or Barriers?', *Paper presented at the International Conference on Private Urban Governance*, Mainz, Germany, June 6 –9.
- . 2004, 'Who owns the roads? Privatising Public space in South African cities through neighbourhood enclosures', *Publications of CISR Building and Construction Technology*, South Africa.
- Levent, T. Baycan; Gülümser, A. Ahu., 2007, 'Gated Communities in İstanbul: The New Walls Of The City, KTHC, Knowledge, Technology, Human Capital', *Eurodiv Paper*, 51, December.

- Low, S. M., 2001, 'The edge and the center: Gated communities and the discourse of urban fear', *American Anthropologist*, 103: 45-58.
- Mansel, A. M., 1995, 'Ege ve Yunan Tarihi', *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, Ankara.
- Massey, D., & Denton, N., 1993, 'American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass.', *Cambridge: MA, Harvard University*.
- Norberg-Schulz, Christian. 1980, 'Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture', Londra.
- Öncü, A., 1997, 'The Myth of the 'Ideal Home' Travels Across Cultural Borders to Istanbul', *Ed: Ayşe Öncü ve Petra Weyland, Space, Culture and Power: New Identities in Globalising Cities*, Zed, Londra.
- Özgan, R., 1982, 'Yunan ve Roma Devri Tralleis Heykeltraşlığı', *Basılmamış Doçentlik Tezi*, Selçuk Üniv. Edebiyat Fak., Sanat Tarihi-Arkeoloji Bölümü, Konya.
- Özkan, Ö., 2011, 'Hermeneutik ve Klasik Metin Şerhi', *The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal Of Social Science*, Volume 4 , Issue 1 , pp. 65-73, Summer.
- Öztürk, E., 2009, 'Hermeneutiğin Tarihsel Dönüşümü', *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, Vol 1, No 2.
- Pallasamaa, J., 2011, 'Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular', *YEM Yayıncılık*, İstanbul, 89s.
- PALMER, Richard E., 2003, 'Hermeneutik', *Çev. İ. Görener, Anka yay.*, İstanbul.
- Pérouse, J.F., 2011, 'İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri: Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek', *İletişim*, İstanbul.
- Pérouse, J.F.; Danış, A.D., 2005, 'Zenginliğin Mekanda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler', *Toplum ve Bilim Dergisi*, 104.
- Polat, Y.; Kartal, M., 2018, 'Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'de Modernleşme Bağlamında Dışa Kapalı Konut Üretimi', *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:10, Sayı 4, Sy. 63-76, Aksaray.
- Proshonsky, Harold M.; Fabian, Abbe K.; Kaminoff, R., 1983, 'Place- Identity: Physical World Socialization Of Self', *Journal Of Enviromantal Psychology*, Volume 3, Issue 1, March-December, Pages 57-83.
- Rayet, O., Thomas, A., 1877, 'Milet et Le Golfe Latmique Tralles, Magnesie Du Meandre, Priene, Milet, Didymes', *Heraclee Du Latmos Fouilles et Explorations Archeologiques*, Paris.
- Relph, E., 1976, 'Place And Placelessness', *Pion*, London.
- Roitman, S., 2005, 'Who segregates whom? The analysis of a gated community in Mendoza, Argentina', *Housing Studies*, 20: 303-21.
- Roth, L.M., 2000, 'Mimarlığın Öyküsü', *E. Kaça (Çev). İstanbul: Kabalcı Yayınevi*, (özgün eser 1993 tarihlidir).

- Seamon, D., 1979, 'A Geography Of The Lifeworld', *St. Martin's*, New York.
- Sennett, R., 2006, 'Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir (2.baskı)', *T.Birhan* (Çev.). *İstanbul: Metis Yayınları*, (özgün eser 1976 tarihli).
- Sharr, A., 2013, 'Mimarlar için Heidegger', (Çev.V.Atmaca), *İstanbul, YEM Yayın*, p.
- Şenyapılı, T., 2003, 'Kaçış Adaları', *Arredamento Mimarlık*, Temmuz-Ağustos.
- Şimşek, G., 2015, 'Aydın'da Mimarlık Mirası Olarak Cumhuriyet Dönemi Konutları', *Megaron*, 10(1), syf. 43-56.
- TATAR, Burhanettin 2004, 'Hermenötik', *İstanbul*.
- Thorns, D., 2004, 'Kentlerin Dönüşümü', (çeviren: Nal, E., Nal, H.) *İstanbul: Soyak Yayınları*.
- Toprak, M., 2003, 'Hermeneutik ve Edebiyat', *Bulut Yayınları*, *İstanbul*.
- Tuan, Y.F., 1976, 'Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values', *Prentice-Hall*, Englewood Cliffs, Nj.
- . 1977, 'Space And Place: The Perspective of Experience', *University of Minnesota Press*, Minneapolis.
- Tunçdilek, N., 1986, 'Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi', *İst. Üniv. Yay. No: 3367*, *İstanbul*.
- Turgut, H.; Kowaltowski, Doris C.C.K.; Monteiro, E.Z.; Yönet, N.A.; Turczyn, D.T., 'The Walls Of Gated Communities İn Brazil And Turkey: Security, Separation Or Status', *Academia.edu*.tr(https://www.academia.edu/36588908/The_walls_of_Gated_Communities_in_Brazil_and_Turkey_Security_Separation_or_Status).
- Uğur, A., 2003, 'Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri', *Coğrafi Bilimler Dergisi*, I(2), 41-62, Ankara.
- Wilson-Doenges, G. . 2000, 'An exploration of sense of community and fear of crime in gated communities', *Environment and Behavior*, 32, pp. 597–611.
- Yelken, Ş., 2011, 'Kültürün Aydın İli Kardeşköy Konutlarındaki Mekânsal Organizasyona Etkisi', *Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, *İstanbul*.

EKLER**ÖZGEÇMİŞ****KİŞİSEL BİLGİLER**

Adı Soyadı : Özlem YILDIZ
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : UŞAK-22/09/1994
Telefon : 0533 433 5009
Faks :
e-mail : mimarozlem94@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Lise	: Muğla Anadolu Lisesi, Merkez, Muğla	2012
Üniversite	: Selçuk Üniversitesi, Selçuklu, KONYA	2017
Yüksek Lisans	: Selçuk Üniversitesi, Selçuklu, KONYA	Devam ediyor
Doktora	:	

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2017	Cemre ŞAHİN MİMARLIK	Mimar olarak

UZMANLIK ALANI**YABANCI DİLLER**

İngilizce, Yökdil, 83.75
 YDS, 63.75

BELİRTMEK İSTEĞİNİZ DİĞER ÖZELLİKLER**YAYINLAR**